

Cultura catalana i franquisme

Nadala 2002
Any XXXVI

FUNDACIÓ
JAUME I

Cultura catalana i franquisme

Societat civil
i resistència cultural
a Catalunya

(1939-1977)

Nadal del 2002

Als Països Catalans l'escola serà catalana, o no serà

Amb aquesta Nadala, la Fundació Jaume I correspon a les nombroses persones d'arreu dels Països Catalans que doten els Premis Baldiri Reixac destinats a estimular i recórrer l'escola catalana.

Gràcies a les generoses aportacions de tants amics, els Premis Baldiri Reixac són, avui per avui, els més ben dotats i els més importants en l'àmbit educatiu, amb una evolució espectacular de les dotacions, que posades en euros han evolucionat així:

Convocatòria	Curs	Dotació
I	1978-79	14.905
II	1979-80	16.527
III	1980-81	24.340
IV	1981-82	24.641
V	1982-83	31.553
VI	1983-84	36.301
VII	1984-85	39.426
VIII	1985-86	42.070
IX	1986-87	55.894
X	1987-88	57.096
XI	1988-89	60.101
XII	1989-90	60.101
XIII	1990-91	63.106
XIV	1991-92	63.406
XV	1992-93	64.007
XVI	1993-94	66.111
XVII	1994-95	66.111
XVIII	1995-96	72.121
XIX	1996-97	76.929
XX	1997-98	78.131
XXI	1998-99	84.141
XXII	1999-00	87.146
XXIII	2000-01	87.146
XXIV	2001-02	91.203
XXV	2002-03	100.600

FUNDACIÓ JAUME I

Desembre de 2002

ISBN: 84-7226-705-9

Dipòsit legal: B-50.273-2002

Taula

Pàgina

El redreçament d'un poble

El redreçament d'un poble

6

Josep M. Ainaud de Lasarte

Tres àmbits de resistència cultural

Revistes de cultura en català, clandestines,
tolerades o d'exili (1939-1961)

20

Albert Manent i Segimon

L'idioma après malgrat tot

34

Joaquim Arenas i Sampera

Òmnium Cultural i Cultura en Ruta

Apunt sobre Òmnium Cultural

48

Joan Triadú i Font

L'home de Cultura en Ruta

58

Joan Triadú i Font

L'aventura del bibliobús

70

Andreu Morta

Assaig de cronologia

Assaig de cronologia

78

Miquel Costabella i Díaz

Fundació Jaume I

103

Memòria de l'any 2002

Disseny Lamosca - www.lamosca.com

Gravats Sorrosal S.A. - Pujades, 68 - 08005 Barcelona

Impressió Edigraf S.A. - Indústria s/n. Pol. Industrial El Pedregar 08160. Montmeló

Es pot dir que els signes i els símbols nacionals catalans els va salvar el poble senzill i els exiliats catalans, que continuaven treballant intensament per garantir la continuïtat de la cultura catalana.

Ignasi Riera. *Opressió i resistència.* Barcanova, 1991

Sant Boi de Llobregat, 1976, primer Onze de Setembre autoritzat, això sí, amb moltes prevencions i desconfiances. La Fundació Jaume I va aportar a la festa la bandera catalana gegant que havia constituït el fons de l'escenari en la multitudinària Nit de Santa Llúcia de Montjuïc de l'any anterior.
(Foto Ramon Manent)

El redreçament d'un poble

El redreçament d'un poble

Josep M. Ainaud de Lasarte

LA NEGRA NIT

El mes d'abril del 1939, quan va acabar oficialment la Guerra Civil començada el 1936, Catalunya havia quedat desfeta i vençuda. Les institucions polítiques (Parlament, president i Consell del Govern de la Generalitat, Tribunal de Cassació), abolides per les forces d'ocupació, eren a l'exili; les institucions d'alta cultura, com la Universitat Autònoma i l'Institut d'Estudis Catalans, prohibides pel nou règim; la llengua i la cultura catalanes, marginades o perseguides en el seu ús públic. Els símbols bandera, himne i diada, totalment prohibits.

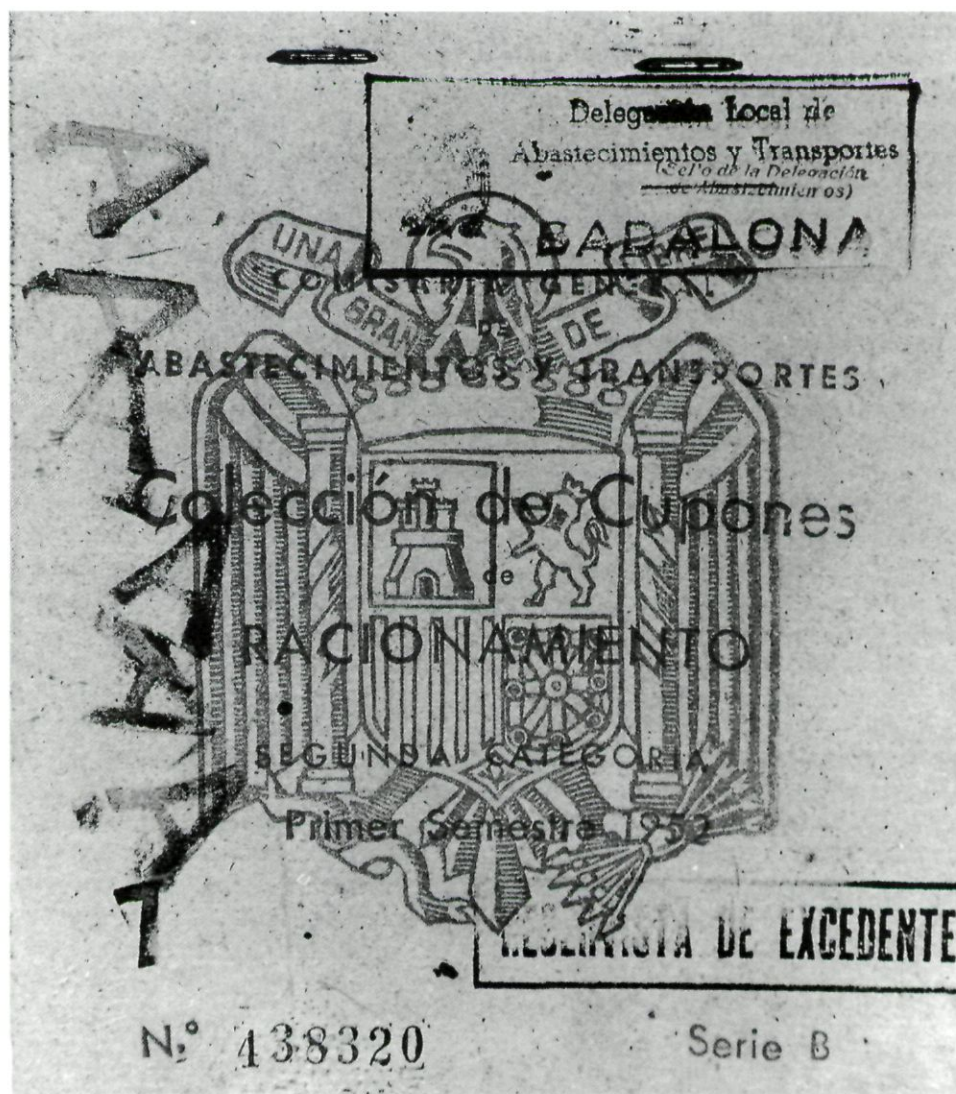
Catalunya, com a nació, havia perdut la guerra i els vencedors ho recordaven a cada moment. La repressió era brutal. El poble es trobava dividit en quatre grans sectors: els que havien marxat a l'exili (unes 150.000 persones, en general molt representatives: diputats, consellers del Govern de la Generalitat, alcaldes de les principals ciutats, catedràtics de la Universitat i membres de l'Institut d'Estudis Catalans, a més del president de Catalunya o del primat de l'Església catalana); una gran majoria de la població que s'havia quedat a Catalunya, preocupada en primer lloc per sobreviure; una minoria, digna i activa, però molt reduïda, que es posà a refer el país culturalment i políticament, i un sector de la població catalana que no solament acceptà el nou règim, sinó que hi col·laborà obertament. Uns, per a aprofitar-se'n; uns altres, perquè el nou règim franquista els retornava la situació econòmica i social que havien perdut, i perquè creien que recuperarien una activitat religiosa que havia estat injustament perseguida durant la Guerra Civil.

La por, la repressió i les delacions, impedièren que la societat catalana tornés a una certa normalitat. Com les brases sota la cendra, hi havia qui no desesperava, i que es posà a treballar per a reconstruir la cultura i el país, i, en primer lloc, la llengua catalana. Això va ser possible per l'esforç col·lectiu de tot un poble: pares i mares, fills i filles, avis i àvies, néts i nétes. Un esforç anònim, popular, que mereix ser recordat. No oblidem que en aquells anys, a més, l'arribada de dos milions

Grup Torres i Bages

Grup d'estudiants dedicat a la promoció de temes religiosos i culturals, que funcionà clandestinament a Barcelona des de l'any 1942. En formaren part un centenar d'amics, entre els quals destacaren Jaume Carner, Jordi Bonet, Ernest Ragner, Josep Figueras, Josep M. Nubiola, Leopold Rodés, Jordi Pujol, Joan Reventós i Joan M. Gallardo. Es reunien en cases particulars i organitzaven conferències de personalitats catalanes, com Ferran Soldevila, Carles Riba o Josep M. de Sagarra. Tenien com a consiliari el Dr. Lluís Carreras, que els integrà a la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat i els aconsellà de no intervenir en política. Organitzà visites a monuments catalans i concursos de treballs científics entre els estudiants de la Universitat de Barcelona, amb la convocatòria de dos cartells de premis, emparats per alguns professors. A partir de 1953, la majoria dels seus membres ingressaren al CC (Catalunya-Cristianisme) o en grups d'acció política clandestina.

El racionament i l'estraperlo. Acabada la guerra civil s'entra en un període de penúria econòmica i d'escassetat en els aliments bàsics... Una pèssima organització, corrupta la majoria de les vegades, obliga a comprar aliments al mercat negre i permet el naixement d'un fort corrent subterrani de comerç format pels estraperlistes... que també negocien per sotamà amb matèries tèxtils, llicències d'importació i permisos varis dins un comerç i una indústria totalment intervinguts...
Josep M. Cadena. 505 fets bàsics de Catalunya

La "Cartilla" personal i intransferible per al racionament d'aliments durant la llarga postguerra va seguir vigent durant molts i duríssims anys d'escassetat i de corrupcions. (Foto Jordi Gumí / A&O)

La lluita pels símbols

Des del 1939, l'exhibició pública de la bandera catalana fou prohibida per les autoritats d'ocupació, malgrat que la bandera catalana és una de les més antigues del món. Però no van faltar persones que, arriscant la seva llibertat, la col·locaren en llocs ben visibles. Aquests activistes formaven part del Front Nacional de Catalunya, dels Grups Nacionals de Resistència o, més endavant, del "Grup d'en Pere Figuera", pel nom d'aquest jove patriota que reuní al seu voltant persones tan diverses com Jordi Pujol, Joan Reventós, Hilari Raguera o Josep M. Ainaud.

Les banderes es feien clandestinament amb peces de color vermell i groc, comprades per separat per no desvetllar sospites, i eren ben amagades fins el mateix moment de penjar-les. Generalment se situaven en llocs d'accés difícil, per tal que la policia trigués a retirar-les. Cal recordar la que es col·locà al port de Barcelona el 1944; la del Palau de Música Catalana el 1946; la de la muntanya de Montserrat el 1947; la de la xemeneia de l'Escola Industrial per tal que fos visible des de la propera presó Model; les de les torres de la Sagrada Família, i, fins i tot, a la ciutat de Girona. Sovint, en desplegar-se, queien octavetes amb el «Visca Catalunya!» que tant irritava les autoritats franquistes.

Mereix una atenció especial la bandera que va ser col·locada a la muntanya de St. Pere Màrtir, a Barcelona, el diumenge 1 de juny de 1952 a l'acte de clausura del Congrés Eucarístic Internacional. Va ser visible pels centenars de milers d'assistents a l'acte, presidit pel dictador Franco i el llegat pontifici, cardenal Tedeschini. La van desplegar uns joves activistes, entre els quals hi havia Pere Figuera, Josep Vallespi, Joan Reventós i Josep M. Ainaud. Havien ajudat a portar l'enorme senyera la nit anterior, i a amagar-la discretament, Raimon Galí i Jacint Reventós, ajudats per Robert Comet. La premsa, censurada, no parlà del fet. Però endavant, una revista socialista, clandestina, titulà a tota pàgina «La bandera catalana desafia el dictador». Una autèntica notícia!

de persones vingudes de fora altera l'equilibri de la població que vivia i treballava a Catalunya, d'uns tres milions de persones. La suma dels esforços de tots va fer possible que Catalunya se'n sortís, i que, molts anys més tard, poguéssim celebrar la inoblidable diada de l'Onze de Setembre de 1977.

Calia salvar la llengua. I si bé cal recordar amb agraïment els noms de Pompeu Fabra o Salvador Espriu, no hem d'oblidar mai que la llengua l'ha salvat el poble de Catalunya. Classes clandestines de llengua catalana en domicilis particulars, com el de Josep M. Folch i Torres (increïble que la llengua pròpia s'hagués d'ensenyar clandestinament, però era així), i rudimentàries biblioteques, alimentades pels llibreters de vell.

A la vegada, calia reforçar l'alta cultura catalana: en primer lloc, l'Institut d'Estudis Catalans, que reprengué clandestinament les activitats l'any 1942, gràcies a Ramon Aramon, Puig i Cadafalch i els Estudis Universitaris Catalans, que es reorganitzaren aquell mateix any.

Unes revistes, clandestines o tolerades, com *Ariel* el 1945 o *Antologia*, amb un propòsit més popular, tenen un àmbit molt reduït. Però són un clar testimoni de la cultura que no es doblega. I l'abril de 1947, les grans festes de Montserrat amb motiu de l'entronització són un èxit, gràcies a la Comissió Abat Oliba, que revifa les brases que encara hi ha sota la cendra. La diada del 27 d'abril de 1947 reuneix a la muntanya de Montserrat milers de catalans, que tornen a escoltar, públicament, la llengua catalana. I en una pregària que és més que una devoció pietosa. *La Visita espiritual de la Mare de Déu de Montserrat*, que havia escrit feia mig segle el bisbe Torras i Bages, ressonava com una proclama patriòtica.

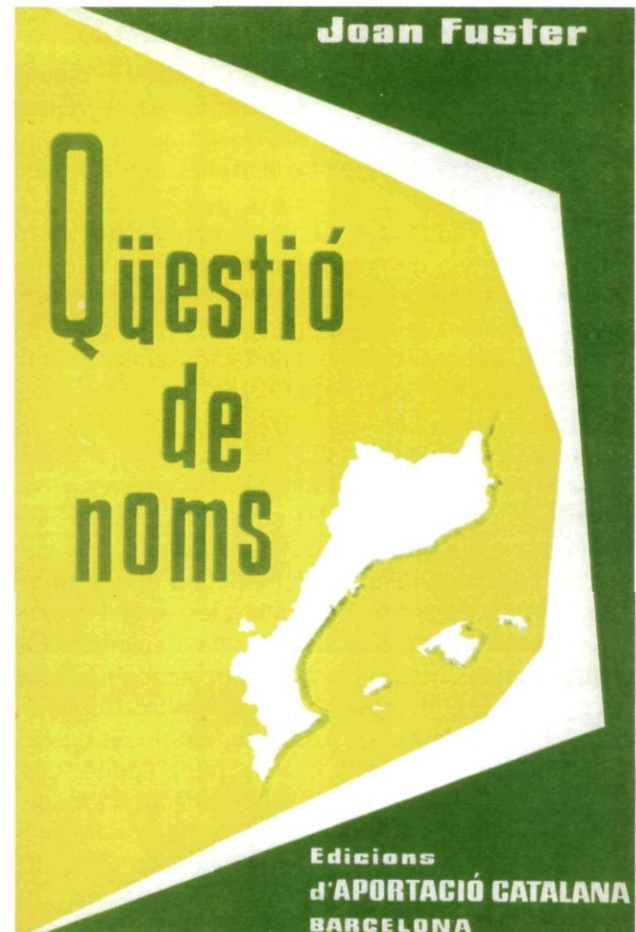
El Patronat Minerva

Entitat clandestina protectora de la cultura catalana creada vers 1942 per Fèlix Millet i Maristany, per tal de coordinar les aportacions de diverses persones que ajudaven escriptors i historiadors catalans, com Josep M. de Sagarra o Alexandre Galí. Actuà com a secretari l'advocat igualadí Pere Puig Quintana, i fou el remot origen del Premi Sant Jordi i d'Òmnium Cultural.

LA GINESTA FLOREIX ...

El final de la guerra mundial, amb la derrota del feixisme, atenua la repressió contra la llengua i la cultura pròpies de Catalunya. La gent va perdent la por, i s'aprofiten les esclotxes del règim per a fer-ne esquerdes en el mur que oprimeix Catalunya. A poc a poc, centres parroquials, velles entitats i noves, integrades a Educación y Descanso, comencen a ser nuclis de catalanitat. Moviments importants, com el sardanisme i l'excursionisme, recuperen força i identitat. Recordem que dels 320 centres excursionistes existents abans de la guerra, l'any 1939 només són autoritzades unes trenta entitats. Els nous socis hi aporten noves activitats, i una de les més fermes i més innovadores és l'escoltisme, que es proposa educar la joventut catalana en un ideal de servei al país. Totalment prohibit pel franquisme, que havia creat el Frente de Juventudes per a manipular els joves, l'escoltisme a Catalunya té un esperit completament diferent. Eclesiàstics com mossèn Batlle apleguen al seu voltant els millors elements dels Minyons de Muntanya que abans de la guerra havia creat Josep M. Batista i Roca. Nois i noies col·laboren activament en el redreçament de Catalunya, des dels llocs més diversos. Entitats catòliques amb visió oberta, com Franciscàlia, impulsada pels caputxins, o persones d'església com Mn. Pere Ribot, a Riells, Mn. Muntanyola amb la revista *Ressò*, d'una valenta trajectòria, o testimonis fermes com Mn. Manyà a la llunyana Gandesa, ho proven. El monestir de Montserrat empara una nova revista, que arribarà fins avui, *Serra d'Or*, que tot i aquest nom pietós i tradicional, és una finestra oberta als nous corrents del món.

Les primeres activitats tenen lloc en domicilis particulars, per a familiars i amics. Cal recordar-ne, des les moltes cases obertes a la cultura catalana, dues que són autèntics referents: la casa dels Bonet-Armengol i la dels Reventós, a Barcelona. Recordem que s'hi aplegaren més d'un centenar de persones en dues grans ocasions: la commemoració de Verdaguier, el 1945, i la dels 500 anys de la Universitat de Barcelona, el 1950. D'altres, com la casa de Josep Iglesias o del Dr. Joan Colomines, donaven preferència a les sessions poètiques, que permetien donar a conèixer nous poetes. Un intent que ja havia començat el 1949 la primera *Antologia poètica universitària*, que havia aplegat, legalment, una quinzena de nois i noies que es decidien a escriure poesia en llengua catalana.

Joan Ballester, propietari de la llibreria Púbia, també va publicar els quaderns de les Edicions d'Aportació Catalana, d'atrevit contingut, com aquest *Qüestió de noms*, de Joan Fuster.

.. el país se sosté amb grans escriptors i polítics i artistes, però sobre la base de gent feïnera, eficaç i silenciosa...

Albert Manent. *En un replà del meu temps*, 1999

D'UN TEMPS, D'UN PAÍS

A Catalunya, les editorials eren —i són— alguna cosa més que un negoci de fabricar llibres. Al voltant dels autors i dels lectors, existia la possibilitat de mantenir una relació, legal, entre persones ben diverses.

Les grans editorials no es comprometien, però arreu en sorgien de noves. Al costat de les que treballaven des dels primers anys de la postguerra, com Aymà, Selecta o Arimany, apareixien les edicions de Torrell de Reus, Alcides o Aportació Catalana, amb autors nous, com Joan Fuster, i títols compromesos, com *Els silencis de Catalunya*. Una obra aparentment de tema filològic, com el Diccionari Alcover-Moll, es convertia en un llibre popular gràcies a l'obra del Diccionari. A la seva parada del dia de Sant Jordi, podies trobar els pocs llibres que es publicaven en llengua catalana. Els butlletins de les editorials intentaven ser revistes literàries, que els censors impedien amb tota la seva mala voluntat. Els primers premis literaris també apareixien a redós de les editorials: el de novel·la Joanot Martorell, convocat el 1947 pels Aymà, pare i fill, continuat des de 1951 conjuntament amb la Selecta de l'editor Cruzet. Les obres completes que aquesta editorial publicava dels principals autors catalans oferien uns pròlegs que eren autèntiques lliçons d'una literatura catalana prohibida a les universitats i als instituts fins més endavant. No oblidem altres premis literaris, com el d'alguns Jocs Florals més o menys tolerats els de Riells del Montseny, organitzats per mossèn Pere Ribot, o les Festes de Cantonigròs, impulsades per l'obstinat Joan Triadú. Les tirades dels llibres eren modestes: un parell de milers d'exemplars eren tot un èxit.

El llibre religiós, bàsicament catòlic, reclama el seu lloc i les seves editorials. Al costat de l'Abadia de Montserrat, que amb l'edició catalana del Nou Testament sobrepasa els 300.000 exemplars, neixen Estela i Nova Terra, amb autors i temes més compromesos, i èxits importants, com Michel Quoist.

Algunes edicions concretes, la de l'encíclica *Pacem in Terris*, sobrepassen els 200.000 exemplars, repartits arreu de Catalunya. L'Església jeràrquica va trigar anys a impulsar la llengua i la cultura pròpies de Catalunya. En un tema es mantingué fidel: la ca-

tequesi en la llengua dels infants del nostre país. Les iniciatives per recordar grans figures de l'Església catòlica Verdaguer, Torras i Bages, el cardenal Vidal i Barraquer o mossèn Batlle no van sorgir dels bisbes del nostre país, sovint imposats des de fora, poc sensibles a la nostra cultura. Havien de passar anys fins que la campanya «Volem bisbes catalans» o la publicació de les Arrels Cristianes de Catalunya canviessin de panorama.

Es comencen a publicar textos que replantegen la identitat nacional de Catalunya. Jaume Vicens Vives el 1954 ho pot fer obertament amb el seu llibre *No-tícia de Catalunya*; mossèn Josep Armengou, clandestinament, amb *Justificació de Catalunya*, i Jordi Pujol amb *Construir Catalunya*, en textos ciclostilats.

Dues altres editorials renoven el món literari: Edicions 62, amb un extens programa; Proa, exiliada a Perpinyà, recuperada per la tenacitat de Joan B. Cendrós. I al cap d'uns anys, l'intent més ambiciós: la *Gran enciclopèdia catalana*, començada per Edicions 62 i enllestida, finalment, per una nova editorial creada amb aquest objectiu, que obtingué un èxit esclatant de subscripcions i vendes.

Un món nou apareix en aquests anys: la cançó catalana. Té els eixos en un fenomen desconegut: la Nova Cançó, que arrossega els joves i els qui no ho són tant. Segueix l'exemple de la cançó francesa, però en llengua catalana i amb un esperit compromès que li crea problemes amb la censura. Apareixen els Setze Jutges, nois i noies de tots els Països Catalans. Els seus recitals aconsegueixen aplegar milers de seguidors entusiastes, que no es cansen de demanar bisos i de corejar les cançons més conflictives per la seva lletra de denúncia. Feia molts anys que ja ho havia dit Maragall, el poeta Joan Maragall, volem dir: «El món només el mouen els somnis i les cançons». Els somnis eren Catalunya i la llibertat; les cançons, la Nova Cançó. Algunes d'aquestes veus fan realitat un altre somni: el dels Països Catalans. Raimon, el País Valencià; Maria del Mar Bonet, les Illes, i Lluís Llach, Catalunya. La llengua, però, és la mateixa: la llengua de tots.

Aquesta cançó i aquestes veus es materialitzen en uns discos que les cases tradicionals es resisteixen a editar. Apareixen noves productores, dedicades al

disc en català: Edigsa i Concèntric són les més destacades, amb el descobriment de noves veus i de noves cançons. No oblidem Vergara, que amb els monòlegs de l'actor Joan Capri aconsegueix una popularitat mai obtinguda per un disc en català. I, a la vegada, s'organitzen uns festivals de disc i cançó catalana, que no arrelen del tot. Però una cançó en català, *Se'n va anar*, cantada per Raimon i Salomé, aconsegueix el Premi de la Cançó Mediterrània, davant la sorpresa de les autoritats que l'havien convocat.

La represa del teatre, des de 1946, i la creació de Festa ofereixen poques novetats. Al costat de representacions com *Lo ferrer de tall*, les obres de Josep M. de Sagarra *El prestigi dels morts* o *L'hereu i la forastera* són poc engrescadores. Passen anys fins que el teatre d'Espriu (*Primera història d'Esther*), el de Brossa o Palau i Fabre, pràcticament inèdits fins molt més tard, deixen els escenaris per a Joan Oliver amb *Ball robot*.

Els nous autors i els nous temes apareixen amb *El retaule del flautista* de Jordi Teixidor, que sap unir un actor de primera, Pau Garsaball, amb un tema polèmic, dins la línia d'un Brecht. I al seu costat, dos intents de teatre no comercial, d'èxit: L'ADB (Agrupació Dramàtica de Barcelona) i el Teatre Lliure, que es veu en cor amb les obres d'Espriu i de Pedroló. I ja als anys setanta, noves agrupacions teatrals, com Els Comediants, Els Joglars o La Trinca, ofereixen un ventall d'autors i obres molt ben acceptats per un públic sobretot jove.

Al cinema li costa més imposar-se. No tenia tradició i ha d'agafar els seus actors del teatre: Núria Espert, amb *Laia*, n'és un bon exemple; més tard *La ciutat cremada* d'Antoni Ribas i *Companyys* de Josep M. Forn, intents ben estimables. Però els grans èxits segueixen sent els del cinema estranger, encara que doblat al català. Haurem d'esperar emissions de TV3 per a considerar normalitzat el cinema en català.

Miramar

Grup d'activitat cultural i cívica, organitzat cap a l'any 1945 per uns joves del Front Universitari de Catalunya, dirigits per Josep Benet, ampliat amb algunes bibliotecàries i persones interessades pels temes culturals catalans. Aplegats sota la presidència de Maurici Serrahima, es reunien en cases particulars, i, en ser més nombrosos els assistents a les conferències, al local de la Unió Excursionista de Catalunya, a l'escola Isabel de Villena i al London Club. El conjunt de conferències tingué un alt nivell i s'hi tractaren, per primera vegada, temes de futur, com la unitat d'Europa. Reeixí en el propòsit de seleccionar persones de diverses procedències i edats. En els anys seixanta, a poc a poc, els seus membres s'integraren en altres organitzacions culturals i polítiques.

Els Estudis Universitaris Catalans

Entitat privada que promovia els estudis de temes catalans en els anys que la universitat oficial no incloïa en els seus programes els temes propis de la cultura catalana. Van ser creats l'any 1903, després del primer Congrés Universitari Català, i aconseguí un gran prestigi per la qualitat dels professors i les publicacions. Suspesos el 1936, l'any 1942 es reorganitzaren gràcies a la tenacitat de Ramon Aramon i Miquel Coll i Alentorn, entre altres. En poc temps, reprengueren en classes particulars les classes de llengua catalana (Aramon), literatura catalana (Jordi Rubió i, més tard, Jordi Carbonell, Antoni Comas i Joaquim Molas), història de Catalunya (Ferran Soldevila i, més tard, Coll i Alentorn), economia política (Salvador Millet i Bel) i dret civil català (Borrell i Macià). Un grup d'estudiants universitaris, entre els quals destacaren Josep Palau i Fabre, Jordi Carbonell i Josep M. Ainaud, mantingueren la relació entre estudiants i professors. Des del 1977 s'integraren en els cursos normals de les universitats catalanes.

Himnes i cançons

La prohibició d'interpretar l'himne nacional de Catalunya Els segadors, va fer que el poble català intentés trobar algun himne o cançó que ocupés el seu lloc.

El més ben acceptat fou El cant de la senyera, amb lletra de Joan Maragall i música del mestre Millet, i La santa espina, una sardana cantada amb lletra d'Àngel Guimerà i música d'Enric Morera. Totes dues, però van ser prohibides l'any 1939, i el poble va escollir com a himne la sardana Juny de Garreta, que era escoltada, en silenci i dempeus, pel públic que assistia a les ballades.

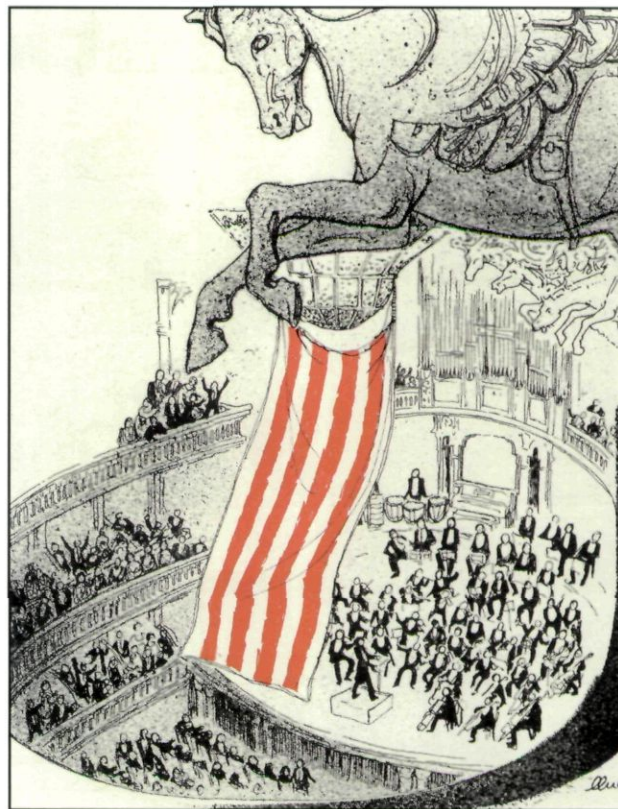
En alguna ocasió, fins i tot L'emigrant o el Virolai servien d'himne. A la festa d'entronització de la Mare de Déu de Montserrat, el 27 d'abril de

1947, el discurs que havia de pronunciar el ministre de Asuntos Exteriores Martín Artajo fou ofegat per un Virolai cantat per tot el poble que omplia la plaça de Montserrat. Més endavant, recuperada La santa espina, primer la música i després la lletra, i El cant de la senyera, serviren d'himne fins que Els segadors tornà a cantar-se públicament a Sant Boi de Llobregat, la diada de l'Onze de Setembre de 1976, amb direcció de l'Oriol Martorell. En públic només s'havia escoltat abans el dia de l'enterrament de l'abat Escarré, a la plaça del monestir de Montserrat, i en una emissió organitzada clandestinament pel Front Nacional de Catalunya l'Onze de Setembre de 1971, a Barcelona, prop d'on havia estat el monument a Rafael de Casanova.

Els diputats i diputades elegits l'any 1980 per constituir el Parlament de Catalunya entonen *Els Segadors*, l'himne nacional català. (Foto Europa Press / A&O)

Els «fets del Palau» segons la il·lustració de Lluçia Navarro publicada a la revista juvenil *Cavall Fort*.

Jordi Pujol —detingut i torturat en revenja pels «fets del Palau», la campanya contra Galinsoga i el pamflet «Us presentem el general Franco»—, va rebre un gran suport popular. Arreu del país aparegueren pintades reclamant-ne l'alliberament. (Fotos Montserrat Sagarra / A&O)

La condemna de Jordi Pujol mou una gran campanya de solidaritat envers la persona de l'empresonat, amb pintades per tot Catalunya, i genera un fort rebuig dels procediments del règim per part de molts joves que ignoraven quina era la veritable cara del sistema.

Josep M. Cadena. 505 fets bàsics de Catalunya

Els fets del Palau

Acte de protesta catalanista que tingué lloc al Palau de la Música Catalana, el maig de 1960, quan el governador civil de Barcelona, general Acedo, prohibí a l'Orfeó Català la interpretació del Cant de la senyera en un acte d'homenatge a la memòria de Joan Maragall. Un grup de joves, dirigits per Josep Espar i Enric Cirici, entre d'altres, entonà l'himne a pesar de la prohibició i s'enfrontà a la policia. La detenció d'alguns dels assistents ocasionà la de Jordi Pujol, que no havia assistit al concert, però que n'havia estat un dels promotors. La repressió tingué una forta repercussió no solament a Barcelona, sinó arreu de Catalunya, i motivà la popularitat del futur líder catalanista, amb la campanya «Catalunya/Pujol», que reclamava la seva llibertat després que un consell de guerra el condemnés a set anys de presó.

El "Racó" de Mataró

Grup d'amics que des de 1949 es reunien cada dissabte a l'Aliança Mataronina, per celebrar conferències i debats que donava una persona invitada. Començà les activitats l'any 1949 i plegà abans del 1977, quan ja havia celebrat unes 500 reunions. Les organitzava Lluís Terricabres, "Terri", un autodidacte entusiasta, militant d'Estat Català, amb l'ajuda d'Antoni Comas i Joaquim Casas. Per les golfes d'aquell "Racó" hi desfilaren, gratuïtament, les principals personalitats culturals, des de Jaume Vicens Vives a Maria Aurèlia Capmany, passant per Joan Ainaud, Alexandre Cirici o Francesc Vicens.

**III
ASAMBLEA
DE
INVESTIGADORES
DE LAS
COMARCAS CATALANAS
CERVERA**

5 DE JUNIO DE 1955

L'ESCLAT DE LA DIADA

L'any 1975, la mort del dictador no va agafar desprevingut el poble de Catalunya. La Festa de les Lletres Catalanes va aplegar 3.000 persones al Palau Nacional, a Barcelona. Els actes del Congrés de Cultura Catalana s'organitzaven des de Salses a Guardamar, de Fraga fins a Maó. Mentrestant, el treball dels partits polítics catalans i de l'Assemblea de Catalunya, encara clandestins, recuperava de primer símbols i, finalment, institucions.

El 1976, la diada de l'Onze de Setembre se celebrà legalment, però a Sant Boi de Llobregat. Hi parlaren Octavi Saltor, Miquel Roca i Jordi Carbonell, davant de 100.000 persones, que cantaren emocionades *Els segadors*, dirigides magistralment per l'Oriol Martorell, davant una monumental bandera catalana que presidia l'acte. Calia recordar el que havia dit Goethe: «El millor de la història són els entusiasmes que promou!». I aquella diada fou el primer d'aquests entusiasmes.

L'any següent, el 1977, un milió de persones omplia els carrers de Barcelona, en un diumenge Il·luminós, reivindicant «Llibertat, amnistia, estatut d'autonomia»; la major concentració de catalans que recorda la història.

El mes següent tornava a Catalunya, després d'un llarg exili, el president de la Generalitat, Josep Tarradellas. Ell podia dir el famós «Ja sóc aquí!», però el poble català hi havia estat sempre.

El govern espanyol derogava la llei repressora que havia abolit l'Estatut d'Autonomia i reconeixia, encara que de manera provisional, la Generalitat de Catalunya.

Començava una nova etapa de la nostra història mil·lenària gràcies a la voluntat ferma de tot un poble, que no va abdicar mai la seva voluntat de ser.

L'any 1950 es pren la iniciativa de celebrar a Martorell una assemblea intercomarcal d'estudiosos per trobar fórmules metodològiques comunes i d'eficàcia científica en els estudis de les comarques catalanes... que seran ferment de moltes iniciatives culturals que aguanten la llengua i les tradicions de la terra. **Josep M. Cadena.** *505 fets bàsics de Catalunya*

La Diada de l'Onze de Setembre

Per comprendre l'èxit de la concentració de Sant Boi el dia 11 de setembre de 1976, la primera que se celebrava legalment després de la Guerra Civil, cal fer un repàs de les commemoracions clandestines des del 1939. Podem afirmar que sense aquest record, mantingut per unes minories conscients, el resultat de 1976 hauria estat tot un altre.

Fins l'any 1939, la commemoració de l'Onze de Setembre es feia a l'entorn del monument a Rafael Casanova, a la ciutat de Barcelona. Per aquest motiu, una de les primeres disposicions de les autoritats franquistes va ser la demolició del monument el mes de maig de 1939, «para que no sirva de pretexto a desviaciones partidistas y antinacionales». Els tècnics municipals que executaren l'ordre van actuar, però, com a catalans de cor. Van desmuntar el monument i el van desar; més tard, fins i tot, el van aparedar. Però durant la llarga nit del franquisme no van faltar catalans que recordaven que l'Onze de Setembre era la diada, la festa nacional de Catalunya. Ja el mateix 1939 sabem que la policia efectuà detencions de «personas separatistas» que van posar flors en el lloc on havia estat el monument. A partir d'aquell any i en aquella data, la policia armada i elements de la Brigada Político-social se situaven pels volts del lloc.

L'any 1944, militants del Front Nacional de Catalunya penjaren una bandera catalana en el cable del transbordador que creua el port de Barcelona, i encara que els bombers, alertats per la policia, la van retirar, moltes persones la van poder veure el matí del dia 11. L'any següent, el 1945, la diada es tenyí de sang. La policia armada va disparar contra Joan Grau, un element de la Secció Militar del Front Nacional de Catalunya, que repartia pasquins pels carrers de Gràcia, el ferí i el detingué. En el tiroteig amb Grau, que anava armat, la policia matà un altre jove, Joan Corbella, que ajudava a repartir els fulls volants que recordaven el significat de l'Onze de Setembre.

El 1948, la FNEC (Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya) va convocar, per iniciativa de Pere Figuera, una commemoració que vam

celebrar a casa meva. Per primera vegada, fèiem memòria dels estudiants de lleis que havien defensat Barcelona el dia 11 de setembre de 1714. La commemoració més popular fou la de l'any 1964. Feia 250 anys justos de la diada històrica, i es formà una comissió per unir esforços. La convocatòria, clandestina, tingué una bona resposta, i als voltants de la cruïlla de Ronda de Sant Pere es concentraren unes tres mil persones, que eren moltes. La policia ens dispersà amb violència i una d'aquestes persones, l'Heribert Barrera, va resultar ferida. La commemoració havia tingut un reforç, aparentment innocent, però molt intencionat. El Diario de Barcelona publicà un article, històric, de Pere Català Roca, i Santiago Albertí treia un llibre, molt ben documentat, que es deia L'Onze de Setembre, que fou un autèntic èxit editorial. Uns anys més tard, el 1971, gent del Front Nacional de Catalunya feia sentir, per primera vegada des de la guerra, el cant d'Els segadors en una gravació emesa clandestinament des del balcó de l'Hotel Duval, situat prop del desaparegut monument. Joan Colomines ens n'ha explicat els detalls a les seves memòries.

I ja ens acostem a l'any 1976. El dictador havia mort. L'Assemblea de Catalunya potenciava el neguit d'una gran part del poble català. Una Comissió Onze de Setembre va negociar amb el governador civil de Barcelona, Sánchez Terán, la commemoració legal de la diada de l'Onze de Setembre. El propòsit era celebrar-la al Parc de la Ciutadella, fins i tot es van imprimir cartells i fulls volants que ho anunciaven, però finalment l'autorització va ser per a la plaça de Catalunya de Sant Boi de Llobregat. Les autoritats confiaven que l'acte seria un fracàs. Es van equivocar. Tots els que hi érem ho recordarem sempre. La gran bandera catalana que feia d'escenari, el cant d'Els segadors, dirigit com mai per Oriol Martorell i cantat per tothom, i això que la gent no l'havia après a l'escola, i els tres parlaments de Miquel Roca, Octavi Saltor i Jordi Carbonell, van arribar al centenar de milers de persones que els escoltava.

Les reivindicacions de l'Assemblea de Catalunya varen obrir la manifestació que, l'Onze de Setembre de 1977, va atapeir el Passeig de Gràcia i els carrers propers amb un milió de catalans. Fou el preludi del triomfal retorn de l'exili del president Tarradellas i de la recuperació de la Generalitat, l'únic fet de ruptura democràtica esdevingut a l'Estat després de la mort del dictador. (Foto J. Griera / A&O)

...quan el català no era una llengua d'ús públic, i resultava per tant del tot impossible sentir-lo parlar als mitjans de comunicació, o a les escoles, o en els centres de l'administració pública... els cantautors catalans varen convertir el català en una llengua que, de sobte, podiem escoltar en públic; bastaria aquesta conquesta per considerar la Nova Cançó com una aportació gegantina, qualitativament i quantitativament, a la cultura catalana a partir dels primers anys seixanta.

Ignasi Riera. *Avui Diumenge*, 2002

D'un temps que serà el nostre,
d'un país que mai no hem fet,
cante les esperances
i plore la poca fe.
D'un temps que ja és un poc nostre,
d'un país que ja anem fent,
cante les esperances
i plore la poca fe.

Raimon

L'aflluència d'estudiants al
recital de la Universitat de
Barcelona mostra el
reconeixement envers la
qualitat i el simbolisme
reivindicatiu que la joventut
de l'època va atribuir a l'obra
del gran cantautor de Xàtiva.
(Foto Ramon Manent)

Tres àmbits de resistència cultural

Introducció

Malgrat la brutalitat i la violència repressiva amb què el bàndol vencedor de la guerra va imposar el seu agressiu nacionalisme espanyol, la societat catalana va reaccionar aviat i, a poc a poc, va iniciar una lenta però imparabile resistència. Hom emprèn, primer amb tímidesa, després amb més gosadia, les classes de català, les edicions —algunes porten peu d'impremta de Buenos Aires o Mèxic, però són impreses d'amagat aquí—, les reunions científiques, el teatre amateur, les excursions —dificultades per l'obligat salconduit a les zones frontereres— o les visites de turisme als monuments arquitectònics significatius de la nostra història... tot s'hi val. La més estricta clandestinitat i la prudència presidien aquells contactes que de vegades acabaven a la presó.

Les festes majors, ben aviat els aplecs i les audicions de sardanes, el cant coral, els orfeons i els esbarts dansaires, els cors d'en Clavé... qualsevol activitat festiva servia per recuperar lentament el pols cultural i la vivacitat social d'un poble anorreat. Cal recordar també la fidelitat a la llengua catalana en la predicació, la catequesi i les organitzacions infantils i de joves que varen mantenir molts eclesiàstics benemèrits, així com la de molts mestres que es mantingueren fermes mentre a les escoles eren perseguides a bufetades les converses en l'idioma propi del país.

Foren tantes, i tan intenses, les iniciatives de supervivència en el camp de l'acció estrictament cultural —deixem de banda les sindicals i polítiques— que el recompte exhaustiu del combat centrat en la llengua, la història i les tradicions pròpies exigiria una obra de diversos volums. En donarem, per tant, un tast obligadament reduït i parcial, tant en l'espai com

en les persones, que ens ajudi a copsar les dificultats del moment i l'esperit que va inspirar els homes i dones que, sovint amb el sacrifici de la pròpia vida o sota condicions de duresa ambiental que ara ens poden semblar inimaginables, varen obrir camins a la reconstrucció espiritual, lingüística i cultural del nostre poble.

Ens fixarem concretament en tres iniciatives, que són alhora models d'aquella lluita. En primer lloc la tasca empresa, ja des de primera hora, per les revistes de poca o molta entitat que arribaven des de l'exili o que es publicaven clandestinament, i que més endavant van ser mínimament tolerades sota l'espasa vigilant de la censura o l'amenaça de segrest.

La segona mirada serà per a l'ensenyament de la llengua catalana i la formació d'un estol de mestres de català, preparat i conscienciat en tan dures condicions que la tasca constitueix un veritable model resistencial que cal conèixer i agrair. L'esforç i l'eficàcia d'aquells pocs i valents ajudà el nostre poble a «conservar els mots», en paraules de Salvador Espriu, i a mantenir-nos fermes en l'esperança.

Finalment, donarem una ullada a la singular activitat de promoció del llibre i del disc en català impulsada pel creador d'aquestes nades, la qual es va posar en marxa sota l'aixopluc d'Òmnium Cultural, l'associació que va ajudar a fer sobreviure i reeixir moltes d'aquelles iniciatives útils i necessàries llavors i, tot cal dir-ho, també ara.

...el que em fa saltar el cor d'alegria és veure que ja som capaços d'organitzar-nos, de sortir del silenci, de retrobar-nos amb un objectiu comú, per petit que sigui. Val més el símbol que tot, perquè si tenim símbols recuperarem el sentit de lluita i la dignitat.

Joan Triadú. *Dies de memòria, 1938-1940*

L'escoltisme, impulsat per mossèn Batlle, va ser una de les primeres iniciatives de la resistència educativa. Ho féu possible l'empara de l'Església, que era l'única organització que es podia alliberar del jou de l'exclusivitat d'acció en el camp educacional que el règim havia atribuït a la Falange i el seu Front de Juventudes. Cartell del llibre *La guerra civil en 2.000 cartells*, de Jordi i Arnau Carulla, Postermil 1998.

¡MONTAÑERO!
EJERCICIOS ESPIRITUALES
DIRIGIDOS POR EL Rdo. D. D. ANTONIO BATLLE Pbo.
EN LA CAPILLA DEL Fto. DE CULTURA, LAURIA 15

DEL 4 AL 10 DE ABRIL A LAS 19¼-ORGANIZADOS POR LOS JOVENES DE A.C.

19675 ARTIGAS

Revistes de cultura en català, clandestines, tolerades o d'exili

(1939-1961)

Albert Manent i Segimon

Com és prou sabut, la victòria militar del règim de Franco va intentar un genocidi cultural i lingüístic, que explica amb una documentació inapel·lable l'obra fonamental de Josep Benet, *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya* (darrera edició, 1995). Suspeses les institucions polítiques, reduïda la llengua, com deia el bàndol d'ocupació de Barcelona, «al ámbito familiar y privado», era arriscadíssim intentar l'edició de revistes no autoritzades (les que permetien només podien ésser en castellà), fer o refer petits grups culturals i emprar la llengua catalana en públic. Fins l'Església, almenys durant anys, fou obligada a predicar i a fer els actes litúrgics en castellà, per bé que als pobles, tot i les denúncies i el control de la guàrdia civil, aviat es tornà a imposar naturalment la nostra llengua a les petites parròquies.

I. El precedent de les revistes polítiques

Abans d'intentar fer una panoràmica de les revistes culturals, cal per al lector un preàmbul, menys detallat però ben clar, de l'esforç que va significar jugar-se la llibertat volent imprimir revistes polítiques clandestines en català.

Albert Viladot, malauradament desaparegut, publicà una obra, fonamentada en l'enquesta oral, *Nacionalisme i premsa clandestina. 1939-1951* (Curial, 1987), on analitza vint-i-tres butlletins i petites revistes d'aquest període més bròfec. Caldria afegir-hi tres o quatre publicacions més de grups unitaris o de la mateixa Unió Democràtica, que publicà *Quaderns de Sant Jordi*.

El 1940 un tal Robert Font, empleat del consolat britànic a Barcelona, imprimia en ciclostil, de vegades diàriament, *L'Hora de Catalunya*, de la qual edità més de tres-cents números i que se centrava molt en les notícies internacionals de la guerra. En una impremta militar de Melilla, Josep Serra i Estruch, entre 1942 i 1943, compongué els pocs exemplars de la revisteta *Catalunya*, de caràcter testimonial.

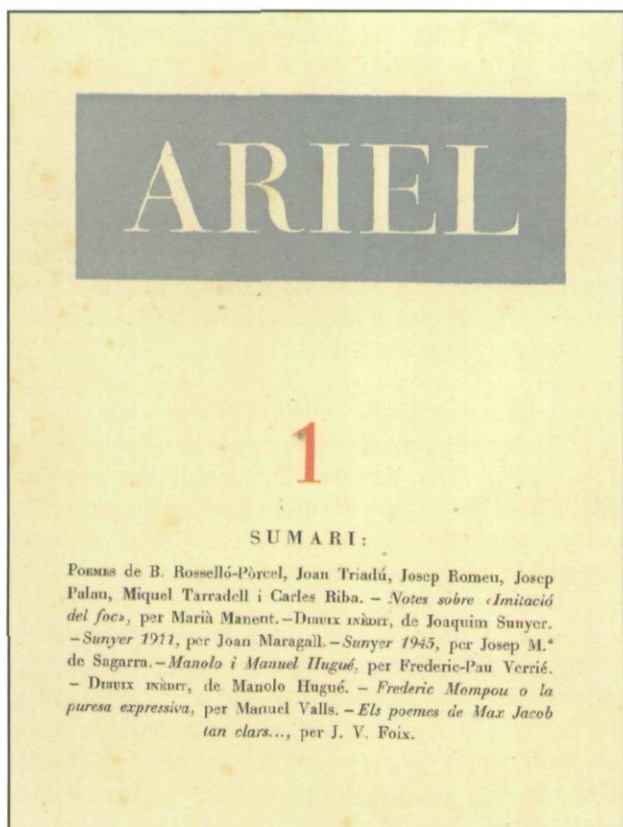
Esquerra Republicana (ERC) i Estat Català, absolutament delmats, intentaren refer algunes petites estructures clandestines i, per això, una primera època de l'òrgan del partit *La Humanitat* (1942-1945) va publicar-se en condicions molt precàries, com totes les altres publicacions del període. El 1943, joves d'Estat Català impulsaren a la Universitat de Barcelona la revisteta *Torxa*, de breu durada, gràcies a Àngel Cortès, el conegut pastor evangèlic i sòlid nacionalista, qui al final del franquisme començà i continua editant *Presència Evangèlica*.

Cal subratllar que la majoria de les revistes clandestines polítiques aprofitaren l'eufòria del triomf dels aliats, de les democràcies occidentals, damunt Hitler i Mussolini, per sortir una mica del cau, pensant que la dictadura franquista cauria. El 1945 va aparèixer *Resistència*, òrgan d'un sector de l'ERC i del Front Nacional de Catalunya (FNC), que era una nova organització ultranacionalista, fundada a París el 1940, i que pretenia aglutinar allò que restava d'Estat Català, Nosaltres Sols o el Partit Nacionalista de Catalunya, exponents de l'independentisme del temps de la República. I alhora volia incorporar-hi antics militants d'ERC. El FNC es consolidà i va tenir com a òrgan d'expressió *Per Catalunya*, la publicació

...tot ésser humà necessita una llengua d'identitat; tant hi fa que aquesta llengua sigui compartida per centenars de milions d'individus o només per uns pocs milers; en aquest nivell l'únic que compta és el sentiment de pertinença. Tots nosaltres necessitem aquest vincle d'identitat fort i segur. **Amin Maalouf.** *Les identitats que maten*, 1999

«...tot just fa cinc anys que Catalunya va ser envaïda i ocupada. Sang, presons, treballs forçats, exili, fam, ruïnes, vet aquí el resultat del cop d'estat espanyol en les seves repercussions a la nostra pàtria. Cap tirania no havia fet sentir el pes d'una tal brutalitat sobre Catalunya com aquesta. Negada la condició nacional del nostre poble, totes les manifestacions de la seva personalitat han estat ofegades a sang i a foc, i des de l'expressió de la seva llengua, fins a la devoció per la seva gloriosa senyera, s'han vist perseguides i grollerament insultades.» Report del Front Nacional de Catalunya, 1944. **Ignasi Riera.** *Opressió i resistència*, Barcanova, 1991

Revista *Ariel*. Portada del primer número i pàgina interior, amb un dibuix de l'escultor Manolo Hugué.

més sòlida del període, perquè era crítica, tendia a veure la realitat i no a somniar en el passat, que arribà a tirar al voltant de quatre mil exemplars, amb bona difusió sobretot pel Baix Llobregat.

Horitzons, que comanava Esteve Albert, durà del 1945 al 1946, es deia adherida al Front Nacional, però tenia una voluntat d'ampliar la plataforma política dels grups clandestins.

Com a homes forts del Front, lligats a les seves publicacions, hi havia Antoni Andreu i Abelló, Josep Serra i Gasulla, Manuel Viusà, Pere Carbonell i Fita (en-

Horitzons, publicació clandestina del Front Nacional de Catalunya.
(Foto Jordi Gumí / A&O)

carà vivents), Joan Cornudella i Josep Serra i Estruch, entre algun altre. Cal subratllar que la redacció de *Per Catalunya* es reunia a casa dels pares de Joan Triadú i que també hi col·laborà Josep Palau i Fabre.

Esquerra Republicana, amb un home fort, que entrava i sortia de França, com Pere Puig i Subinyà, era malgrat tot feble, i del 1945 al 1947 edità altre cop *La Humanitat*, amb un llenguatge més vibrant, dirigida per Manuel Juliachs. S'imprimia, suposadament, a Tolosa i se'n tiraven, sembla, entre tres i vuit mil exemplars. Les joventuts del partit, també del 1945 al 1947, publicaren *Ara*, de quatre planes, però la policia descobrí la impremta. El problema de les impremtes era una espasa de Dàmocles perquè o eren impremtes manuals o calia, com és el cas de Francesc Pizon (el llibre de Viladot diu Pisson), fer-ho de nit i d'amagat dels treballadors. L'impressor Pizon fou novament detingut quan hi hagué el procés contra Jordi Pujol el 1960.

Un altre problema d'aquestes revistes era la difusió: escassa, a mà, una mica per correu o en alguna bústia de gent desconeguda. Per tant, la majoria tenien el valor simbòlic de la continuïtat i només *Per Catalunya* va gaudir d'una àmplia difusió, donada l'època.

Estat Català publicà també revistes d'escassa durada i de poc tiratge, com *Circular*, *Diari de Catalunya*, *Catalunya*, *Almogàvers* o *Butlletí del Partit d'Estat Català*. Demostraven una doble inquietud nacional i social. Però, igual que la gent del Front i d'ERC, van patir detencions que els desarticularen sovint.

Un grup nacionalista, radical i independent, publicà uns quants números de *Bandera del Poble Català* (1945-1947), que de fet dirigia Joan Ballester i Canals. Abans de la seva aparició arribaren a posar un anunci, aparentment innocu, a *La Vanguardia*, que deia més o menys: «¿Qué será Bandera?»

Encara el 1946 el Bloc Escolar Nacionalista publicà, en ciclostil, *Redreçament*. Estudiants mallorquins editaren *Randa* i estudiants valencians *La Boatella*, tots dos a la Universitat de Barcelona. Després sortiren, amb còpies de paper carbó, *Què fem?* i *Per veure-hi clar*, que Viladot atribueix al doctor Jordi Rubió i Balaguer.

La consolidació internacional del franquisme, les redades periòdiques de la policia, la dispersió i el cansament deixaren sota mínims aquests grups dels nacionalistes catalans dels primers dotze anys de franquisme, els quals mereixen homenatge i recordança perquè van mantenir la fe en Catalunya, foren durament represaliats i mantingueren una mínima continuïtat.

II. Revistes culturals clandestines

Vers el 1945 Josep Janés i Olivé, que s'havia acreditat com a editor de grans col·leccions populars en català abans de la guerra, va reunir mitja dotzena d'intel·lectuals a casa de Josep Maria de Sagarra. Hi havia Jordi Rubió, Josep Pous i Pagès, Ramon Aramon i Serra, Maurici Serrahima, Pere Puig Quintana i Josep Palau i Fabre. Els demanà, de part d'alguna alta instància del règim, si estarien d'acord a col·laborar en una revista, que es diria *Panorama de les Lletres i de les Arts*. Pous i Palau s'hi oposaren i, finalment, hom diria que Janés no va obtenir un permís amb tota regla.

Poesia i Ariel

La primera revista literària en català fou *Poesia* (1944-1945), que muntà i dirigí Josep Palau i Fabre, qui ja havia publicat textos al diari *La Publicitat* abans de la guerra i coincidí el 1939 a la Universitat amb Joan Triadú, Frederic-Pau Verrié, etc. En tirava cent exemplars en paper de fil i numerats. Joan Samsó, que ha estudiat aquesta mena de revistes a l'obra fonamental *La cultura catalana entre la clandestinitat i la represa pública. 1939-1951* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995), afirma que enmig d'aquell desert cultural «urgia donar veu als escriptors, sobretot als de les noves promocions». Josep Romeu, Joan Perucho i Néstor Luján publicaren per primera vegada versos gràcies a *Poesia*. Palau volia mantenir una continuïtat i considerar-se hereu de les generacions anteriors. Per això també hi escriviren Riba, Sagarra o Foix. D'una banda, Palau era un seguidor del Noucentisme, però també es decantà per Rimbaud, Safo o Lautreaumont, fins a esdevenir un poeta *maudit*. La revista s'acabà perquè Palau va marxar a París per sortir de l'ofec del franquisme. Simultàniament Palau publicà els llibres clandestins

de la sèrie La Sirena, on reivindicà sobretot Rosselló-Pòrcel.

De fet la revista fou succeïda per *Ariel* (1946-1951), amb el subtítol de «Revista de les arts». El grup fundador era format per Palau, Triadú, Romeu, Frederic-Pau Verrié i Miquel Tarradell. Des del número 10 hi figuraren també com a redactors adjunts Rosa Leveroni, Joan Barat, Alexandre Cirici, Jordi Sarsanedas, Francesc Espriu, Enric Jardí, Joan Perucho i Manuel Valls, i així cobrien àmpliament el camp de la literatura, la crítica general i les arts plàstiques.

Com que sabien que no els el concedirien, els redactors no van demanar permís al "Ministerio", però van fer un producte modern, d'un gust impecable, amb il·lustracions en color, com si s'hagués de vendre al quiosc. I van triar les millors impremtes del país, generalment fora de Barcelona. Volien ocupar un buit, però no des de la modèstia d'una revisteta literària, sinó amb l'ambició de poder-se aparellar amb les millors revistes europees. Calia contrarestar la literatura i els premis en castellà que es donaven a Barcelona, començant per l'Eugenio Nadal, de la revista *Destino*, i alhora refermar la continuïtat, trencada el 1939 pels vencedors de la Guerra Civil. Per això hi col·laboraren des de Riba a Sagarra. La revista arribà a tenir un tiratge de 800 exemplars, però la policia i el règim li seguiren la pista i l'exhibien en congressos internacionals com si fos autoritzada. Així el 1948 *Ariel* fou suspès per ordre governativa i Josep Romeu processat, bé que al final sense conseqüències. Tanmateix *Ariel* fou reprès el 1950, fins el 1951, però fent veure que s'editava a París, on vivia Josep Palau i Fabre. La policia interrogà Triadú i *Ariel* s'hagué de suspendre definitivament. Alguns punts clau de la revista foren el noucentisme, al costat del surrealisme, i la tradició que representava el monestir de Montserrat, al qual dedicà un número.

Antologia i Occident

Pel maig del 1947 sortí una mena de rèplica d'*Ariel*, que es deia *Antologia dels fets, les idees i els homes d'Occident*. La dirigien dos joves, Jacint Aldomà Vergés i Antoni Ribera i Jordà, fill del lusòfil Ribera i Rovira. Ribera era d'Estat Català i acabà essent un gran especialista en "ovnis". Fou combatiu amb *Ariel* i amb la línia poètica de Riba, fet que el duagué a de-

nunciar-ho a *La Nostra Revista* de Mèxic. *Antologia*, que arribà a un tiratge de mil exemplars, tenia el format i en part la intenció del *Reader's Digest*. Publicava sovint textos estrangers i traspuava una voluntat de divulgar l'actualitat europea, però també publicava articles inèdits, com un d'Unamuno.

Dins el grup hi havia Manuel Cruells, Miquel Arimany, B. Xifré-Morros, Fèlix Cucurull i altres. Per la seva amistat, sobretot amb Agustí Bartra, *Antologia* volia ésser un pont amb els escriptors exiliats. Però també la policia va tallar en sec la publicació i Ribera fou detingut. Com que era nebot del general Jordà, no li va passar res de greu.

Al cap d'un any, bé que amb menys recursos, Ribera va reprendre *Antologia*, ara amb el nom d'*Occident* i amb el peu d'una impremta que existia a Gènova, encara que s'imprimia a Barcelona. Durà del 1949 al 1950 i se'n publicaren sis números. Els col·laboradors signaven quasi tots amb pseudònim. S'acabà perquè la policia va escorcollar la impremta on també s'imprimia *Temps*, una altra revista clandestina.

Dau al Set

L'ambient que va generar el franquisme estimulà l'èxit i el prestigi, sobretot entre els benestants il·lustrats, dels pintors acadèmics —dolents i bons— i dels «pompiers». Però ja al final de la dècada del 1940 hi va haver reaccions, de vegades de revolta, contra aquest clima únic. Els «Salones de Octubre», on trobem ja Tàpies i el seu grup i el veterà Josep Maria de Sucre, o la revista efímera *Algol*, obren una esquerda en aquest monolitisme.

I l'octubre del 1948 apareix una revista d'avantguarda artística, rupturista i que devia produir escàndol entre els més conservadors en art. Darrera aquest nou moviment, que lluitava amb armes desiguals, hi havia el crític Sebastià Gasch i el col·leccionista Joan Prats, íntim amic de Joan Miró. Entre els fundadors de la revista trobem Antoni Tàpies, Joan Ponç, Joan-Josep Tharrats, Modest Cuixart, Joan Brossa, i el crític i pensador Arnau Puig. Tots es vincularen molt amb el poeta J. V. Foix, el qual els dedicà un poema. Sens dubte a *Dau al Set* es lligaven l'avantguarda artística i la literària, d'acord amb una vella idea de Foix, tan vinculat a Joan Miró. Alexandre Cirici fou un

dels exegetes del grup i els qualificà de «segona Avantguarda». La devoció per Joan Miró era molt patent a *Dau al Set*.

Com ha escrit l'esmentat historiador del període Joan Samsó, la revista «no fou un moviment dictat per cap ideologia ni tampoc estrictament plàstic», i entroncava amb la recuperació de les avantguardes artístiques a Europa i, per tant, es trobava influït pel surrealisme, el dadaisme, Paul Klee, Max Ernst i, fins i tot, per Dalí. Brossa i Arnau Puig hi influïren molt com a mentors i, si voleu, com a ideòlegs.

Però l'evolució dels artistes fou de vegades divergent i cadascú s'anà guanyant un nom, i el grup es va anar desintegrant. Tharrats fou el principal dissident i acabà fent la revista, sobretot des del 1953, gairebé tot sol. Ja no era una revista combativa i la dispersió del grup era inevitable. La publicació s'acabà el 1956, però deixà un solc i una herència avantguardista que encara perdura avui, bé que diluïda i criticada.

Ressò, Temps, Aplec i El Pont

L'espluguí mossèn Ramon Muntanyola, sacerdot zelós, de bona i convincent oratòria i catalanista alhora abrandat i moderat, fou l'ànima de moltes iniciatives cultural o populars de la diòcesi de Tarragona. El 1947 fundà la modesta *La Veu de la Parròquia*, full de caràcter religiós adreçat a parròquies petites, però tot en català. El 1950 el cardenal de Arriba y Castro la suspengué per crear la *Hoja Diocesana*.

Però l'empenta de Muntanyola va fer que el 1951 creés a Els Omells de Na Gaia, parròquia de 400 habitants, una revisteta de tipus local, *Ressò*, que s'anà engrandint amb l'ajut d'amics de Barcelona i es convertí en una revista literària popular, sobretot a partir del número tres, on intervé l'activista Joan Grases, i després hi anirem trobant Carles Muñoz Espinalt, Lluís Gassó, Delfí Dalmau, Antoni Ribera, Manuel de Pedrolo, Ramon Planes... Cal destacar-hi la polèmica entorn de l'antologia poètica de Joan Triadó. Però, com d'altres, la revista, que no tenia protecció eclesiàstica, acabà malament i després de dotze números el governador civil s'incautà de part del darrer i féu detenir els distribuïdors Joan Grases i Antoni Jaume.

Va, doncs, oh Pàtria, que t'ho imploren,
 damunt la terra els qui s'hi estan,
 davall la terra aquells qui foren,
 i més lluny que els estels, los que vindran.
 Que no ets pas morta, que ets adormida.
 Amb ta bandera, els vents remou;
 siga-hi tothom, a l'embranchida,
 i cauran los castells quan diguis: prou!
Àngel Guimerà

Ressò Parroquial

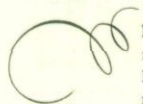
Crònica de les Parròquies d'els Omells de Na Gaia i Senant

MARÇ - ABRIL - MAIG

Dijous, 1 juny del 1950

Núm. 1

Salutació

RESSÒ PARROQUIAL no vol ésser ni una revista ni un periòdic ni tan sols modesta fulla parroquial. No vol ésser, pròpiament, cap mitjà de propagació doctrinal ni literària. No és res més que un full de notícies de les

100 EL PONT 100

la cultura catalana tal com l'anem fent

	Sumari d'aquest número	Sumari del número vinent
Editorial:	AQUEST PONT N.º 100	L'ART DE RETOLAR
Els assagistes i els crítics opinen:	Joaquim Molas Ideologia i literatura en Verdaguer	Norbert Bilbeny El mite del llenguatge en la filosofia contemporània
Els narradors i els poetes ens diuen:	Marià Manent Traducció del poema Paisatge a la muntanya de Wang Wei Pere Calders Un altre conte Joan Brossa Sextina del pare U i els molts	Vicenç Riera Llorca Penediment Pilar Rahola Fragments Silvia Soler Les flors del galliner Miquel Lluís Muntaner Poemes
Els cronistes informen:	Miquel Arimany El Pont: Projecte, trajectòria, remembrances Índex general d'EL PONT números 0, i 1 a 100.	Josep Boix i Bonhora L'assaig en 1985

Director: Miquel Arimany

75 Ptes.

Dues publicacions emblemàtiques de la resistència cultural interior: *El Pont* i *Ressò*, aquest editat per mossèn Ramon Muntanyola, rector dels Omells de Na Gaia, com a suplement del full dominical.

L'octubre del 1948 es publicà, també clandestinament, la revista *Temps*, que tenia un aire de *magazine*. Segons s'ha escrit, l'home fort fou Joan Grases, però també hi participà amb idees pròpies Frederic Roda i Pérez, amb Josep Vallverdú i Jordi Carbonell. La majoria hi escrivien amb pseudònim. Buscant *Ariel* a la impremta Bas d'Igualada, que no l'hi trobaren, la policia hi descobrí *Temps* i s'endugué el material.

El 1952, Josep Planxart, secretari general d'Estat Català, i l'escriptora Maria Dolors Orriols dugueren als quioscos un fascicle en forma de revista, *Aplec*, editat pel Club de Divulgació Literària, que fou immediatament retirat —alguns diuen que personalment— pel governador Acedo Colunga, general i antic fiscal de la repressió.

De 1956 a 1969 Miquel Arimany publicà una revista literària, *El Pont*, camuflada en forma de miscel·lània i edició intermitent. Fins el 1969 no va tenir el permís per a una revista mensual.

Les revistes universitàries

Al voltant del 1950 una nova generació cultural, que jo he anomenat del 1951, va irrompre discretament en el panorama català. La majoria érem universitaris i la inquietud catalanista i de treure la mordassa de censura de les publicacions normals en la nostra llengua va dur a tres grups a editar, sense permís previ, perquè no l'haurien obtingut, tres revistes.

La primera i de més durada fou *Curial*, feta per alumnes de Lletres —Joaquim Molas, Antoni Comas, Joan Ferran Cabestany i Miquel Porter, als quals aviat em vaig afegir, també com a redactor. Sortí del 1948 al 1950 i n'aparegueren sis números, fets en ciclostil. Hom hi reivindicà Riba, Foix, Pere Quart o Espriu. Hi col·laboraren també Joan Triadú, mentor en part de la revista, Ferran Soldevila, Joan Perucho, J. V. Foix, Josep Romeu o Josep Palau i Fabre. També s'hi valoraren Joan Miró i Antoni Tàpies.

Curial s'acabà quan les dues cases de ciclostil que l'imprimien foren multades amb unes cinquanta mil pessetes, que el grup recollí anant a veure mecenes i gent modesta. Tots passàrem per la Brigada Político-Social.

Entre 1950 i 1951 sortiren quatre números d'*Ictini*, també en català i en ciclostil, que dirigia *de facto* Pere Figuera, un activista clandestí molt vinculat a Jordi Pujol, J. M. Ainaud i Joan Reventós. L'editaven estudiants del món científic, sobretot de l'Escola Industrial, com Josep Clos i el futur poeta Antoni Sala i Cornadó, i hi exalçaren la figura de Narcís Monturiol, qui inventà el submarí Ictini. Tanmateix també tractaven temes lingüístics i de país. Desaparegué per la pressió policial.

Fòrum, amb només dos números (el 1950 i el 1951), fou una revista d'estudiants de la Facultat de Dret, dirigida sobretot per Francesc Faus, Màrius Falcon i Joaquim Maluquer Sostres. També hi van escriure Jordi Casas-Salat, Joan Reventós i J. M. Ainaud. Els temes tractats eren jurídics: dret notarial, atur forçós, Guillem de Brocà, però també la universitat anglesa o la crisi social. Desaparegué igualment per la pressió de la policia i les multes.

III. Revistes amb llicència eclesiàstica

L'Infantil i *Cavall Fort*

Fent un salt enrere en el temps cal parlar de les revistes editades per alguna institució religiosa, les quals, segons un article del Concordat entre la Santa Seu i el govern espanyol, no havien de passar censura.

El primer cas es presentà amb *L'Infantil*, que el 1951 inicià una publicació quinzenal al Seminari de Solsona per al foment de les vocacions. Totalment en català, el 1963 se'n feren càrrec a Barcelona els germans Manuel i Miquel Àngel Sayrach, de l'Acadèmia de la Llengua Catalana de les Congregacions Marianes, i la transformaren en una revista juvenil general i d'arrel cristiana, que volia assemblar-se a les europees que tractaven d'acostar als nois i noies els valors morals i cívics, el sentit de col·lectivitat i el de lleure cultural. Hi han escrit autors que s'adrecen al públic juvenil, des de Ramon Folch i Camarasa o Jordi Sarsanedas fins a Oriol Vergés i Joaquim Carbó. I hi han col·laborat dibuixants com Mercè Llimona, Maria Rius, Montse Ginesta. Entre la llarga sèrie de còmics forasters hi trobem Astèrix, Lucky Luke o la Pantera Rosa, entre molts d'altres. Continua publi-

Presentada a l'estil de les millors revistes infantils franceses i belgues del moment, *Cavall Fort*, dirigida per Josep Tremoleda, innova en combinar textos i dibuixos d'autors del país amb aventures seriades que tenen força èxit a l'estranger. La impressió acurada i a tot color ajuda a atreure el públic infantil. **Josep M. Cadena.** 505 fets bàsics de Catalunya

... acostumar a llegir en català unes promocions de nous catalans que, a l'escola i a la majoria d'activitats, es trobaven orfes de la llengua pròpia per manament dictatorial...

Josep M. Cadena. 505 fets bàsics de Catalunya

L'infantil i Cavall Fort, les revistes infantils de més transcendència cultural, varen ser possibles gràcies a la tenacitat dels seus promotors i al suport dels bisbats de Solsona, Vic i

Girona. *Cavall Fort* també va impulsar el teatre per a nens i nenes, amb diversos cicles al Teatre Romea, de Barcelona, al de La Faràndula, de Sabadell, etc. (Fotos Ramon Manent)

l'infantil

cant-se, però des del 1973 amb el nom de *Tretzevents*.

Cavall Fort és un cas semblant. Va néixer el 1961, ja que fou patrocinada des dels inicis pels secretaris catequístics dels bisbats de Girona, Solsona i Vic. És també de caràcter quinzenal i, com *Tretzevents*, només es ven per subscripció, però igualment ha contribuït a ensenyar a llegir i a escriure bé en català diverses generacions, que hi han descobert escriptors com Josep Vallverdú o Joaquim Carbó.

L'ànima i l'impulsor de la revista fou Josep Tremoleda, qui tanmateix va deixar la direcció a Albert Jané. Cal destacar-ne la qualitat del conjunt i l'èxit d'alguns còmics catalans i europeus, com Jan i Tren-capins, els barrufets i Spirou, i dibuixants com Cesc, Pilarín Bayés o Picanyol. Ha assolit més de vint mil subscriptors i és una de les millors revistes juvenils de referència del segle XX català. Se n'ha fet una edició especial per a les Balears i continua publicant-se.

Germinàbit i Serra d'Or

Ens trobem amb dos altres casos de publicacions periòdiques que van poder publicar-se íntegrament en català gràcies al fet que el monestir de Montserrat s'acollí igualment a l'article del Concordat espanyol que permetia que l'Església tingués publicacions pròpies sense censura civil.

Germinàbit fou creada el 1949 amb caràcter mensual com a portaveu de la Unió de l'Escolania de Montserrat, o sigui dels antics escolans. Era una revista de "gremi", afinada en qüestions musicals i que incidia en temes del monestir de Montserrat. Des de la darrerria del 1956 fou bimensual i s'engruixí en nombre de planes. Això s'esdevingué gràcies a dos joves estudiants, Max Cahner i Ramon Bastardes, que, juntament amb Josep Benet, que era l'inspirador d'una línia cultural catalanista, la transformaren en una revista de divulgació amb elements erudits, sobre la cultura i la història de Catalunya. Hi col·laboraren des de patriarques com Agustí Duran i Sanpere fins a escriptors o historiadors de les joves generacions. S'hi formà un equip de redacció i el darrer número (agost-setembre del 1959) fou extraordinari i dedicat a la mort de Carles Riba. Llavors es fusionà amb l'altra re-

vista del monestir i l'equip es va fer càrrec de *Serra d'Or* i, durant uns anys, *Germinàbit* tornà a ésser un butlletí interior dels antics escolans.

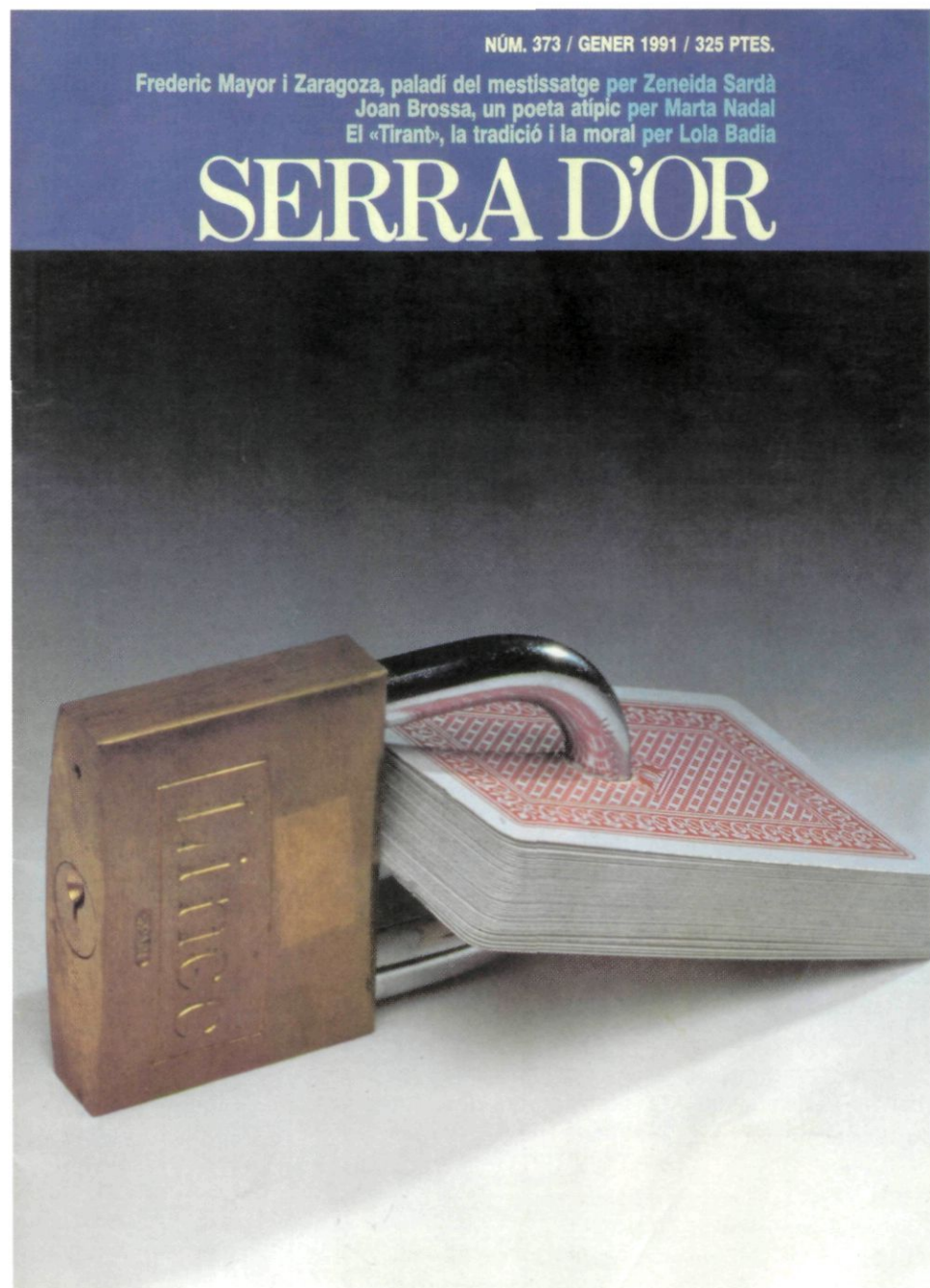
Serra d'Or fou, des del 1955 al 1959, portaveu dels treballadors del monestir de Montserrat. Era, llevat d'un sol article en alguns números, tota en català i reflectia la modèstia dels seus redactors, tot i que també hi figurava de vegades algun nom conegut. Però per al monestir era feixuc mantenir dues revistes i la tardor del 1959, com hem dit, es van fusionar *Germinàbit* i *Serra d'Or* amb la benedicció de l'abat Aureli M. Escarré i el suport de treball i de gran il·lusió dels joves estudiants, ja esmentats, Max Cahner i Ramon Bastardes.

Cal recordar que el 1954, després de l'èxit dels Congressos de Poesia a Segòvia, Salamanca i Santiago, que es convertiren en un pont de diàleg entre escriptors catalans i castellans, Carles Riba, J. V. Foix i Marià Manent demanaren formalment permís per a una revista, purament literària, que s'havia d'anomenar *Monitor de les Arts i de les Lletres*. Conservo un dossier amb una quinzena de cartes del meu pare amb directors generals, intel·lectuals de Madrid, àdhuc ministres, demanant permís oficial per a l'esmentada revista literària. Malgrat que les gestions eren ben encaminades, finalment va arribar un ofici denegant-la clarament.

Doncs bé, en el cas de la nova *Serra d'Or*, d'alt nivell cultural i que reprenia la tradició d'altres publicacions dels anys gloriosos de 1920 i 1930, durant els quals van néixer revistes d'alta cultura, va convertir-se aviat en una gran revista, on calia que tinguessin cabuda ideologies, estètiques, tarannàs i estils diferents. I, malgrat algunes crisis internes, es va anar consolidant i guanyant subscriptors arreu, comptant-hi el País Valencià i les Balears, ja que Cahner i Bastardes —i molts altres col·laboradors— sentien profundament la idea dels Països Catalans.

En foren redactors destacats Xavier Fàbregas i Jordi Carbonell. I aviat van triar els millors entesos en cinema (Miquel Porter), urbanisme (Oriol Bohigas), arts plàstiques (Alexandre Cirici), economia (Ernest Lluch), etc. Les pàgines religioses, d'obertura vers el Concili Vaticà II, eren a càrrec dels monjos de Montserrat, que durant el franquisme van tenir a *Serra d'Or*

La llengua és fonamental en l'activitat comunicativa humana, és a dir en l'intercanvi d'informacions amb els altres; en la nostra activitat de representació del món, o, el que és el mateix, en la conformació de la nostra consciència; i en la definició del nostre gregarisme, o sigui, en la nostra adhesió racional i afectiva a determinades maneres de viure i de veure el món i la vida que tipifiquen els grups humans.
Oriol Guasch. *Perspectiva escolar*, 2002

Serra d'Or, continuadora de *Germinàbit*, ha estat, i continua essent, un model de rigor i de qualitat. Durant molts anys va comptar amb el tàndem format pel pare Maur Boix, director, i Jordi Sarsanedas, cap de redacció.

—denunciada al Vaticà pels integristes per haver elogiat Picasso— dos monjos, Jordi Pinell i Maur M. Boix, que feien de consiliaris i, en el cas del segon, de director. Jordi Sarsanedas en fou redactor en cap i de fet sotsdirector. Baltasar Porcel i Montserrat Roig s'hi acreditaren com a grans entrevistadors de personatges, alguns quasi mítics, de les velles generacions.

I la revista es destacà per dedicar números monogràfics a temes tan diversos com Prat de la Riba, Carner, Foix, Pompeu Fabra, les Terres de l'Ebre, Mallorca, el Modernisme, el Noucentisme, l'abat Oliba, el País Valencià. Però la revista agafava tanta volada que el govern s'inquietà i la va suspendre momentàniament a la primavera del 1964. L'abat Gabriel Brasó hagué d'anar a Madrid i pactar amb el ministre Fraga la legalització de la revista, que a partir d'aleshores

hagué de passar per censura de Barcelona, de manera que el pare Maur havia de discutir sovint detalls ridículs, fins i tot paraules, amb elsensors de torn. Però en general la revista a penes es va veure afectada i va seguir la mateixa línia de concentració nacional. Continua publicant-se, i actualment és dirigida pel monjo Josep Massot i Muntaner.

IV. Revistes culturals d'exili

Cal que el lector conegui el valor d'aquestes publicacions, centrades sobretot a Mèxic i a França, ja que durant més de vint anys exerciren la tasca de suplència de les que no es podien publicar a Catalunya. I avui són una pedrera important per trobar informació, que enviaven els corresponents, sobre la vida cultural clandestina o tolerada a Catalunya.

Per imprimir calia emprar els migrats mitjans que permetia la penúria econòmica i tecnològica de l'època, com aquesta tipografia. (Foto Pere Català / A&O)

Quaderns de l'Exili, revista editada per catalans exiliats a Mèxic.

QUADERNS

de l'Exili

Ara IV, nº 18 — Esp. com. art. de 2ª classa en la Admón. de Correus de Capçalera en 22 febrer 1944. — Gestió-maq. 1944

ESPANYA O LES QUATRE NACIONS PENINSULARS

Qui hagi llegit la inserció constant del nostre ideari en els *Quaderns*, s'haurà adonat, per mica d'atenció que hagi pogut en la lectura, que l'encapçalat un Acte de Fe. Hem volgut expressar així que el sentiment de la nostra unitat nacional està per damunt de tot i de tot hom, i, per predicar amb l'exemple, l'hem declinat, dogmàtic i l'hem situat en un pla enorme superior als nostres propis Països.

Per fe, per revelació íntima, per nostre confiança que ens fan la sang i la paraula, la para i l'esperit, creiem que els catalans, els valencians i els balears som una Nació. I volem que aquesta santa Trinitat que forma la nostra Pàtria, no sigui una pàtria teòrica, bona únicament per a quatre erudits, paralistes, enyoradissos, platoniques, o, cosa pitjor, que en hora dels eters imitadors esbravats, es convertís en un tòpic més. Analem una Nació concreta, real, amb un lloc sota el sol. Compretem que no basta ser una Nació —principi conservador, feixible, especiant, femení en una paraula—, sinó que ens cal, a més, un Estat, és a dir, un principi actiu, organitzador, vitalitzador, masculí, en una paraula. I hem de

lluitar per aconseguir aquestes bandes sense les quals la nostra pobra Nació —com una jaïtrina regnyosa—, es mantindrà fatalment entre les incolores pàgines de la nostra tan famosa, com discutible cultura. Aquesta fedina regnyosa, si no tornem al punt de partida de la nostra Renaixença com reclamem que en un editorial de l'any 1943, deixem en el llibre de la nostra cultura, com a suprem senyal del seu pas per la terra, la corrosiva taca del seu ombrí billot, de nació que ni fa ni deixa fer.

Però existeix un fet —geogràfic, històric, tradicional—, que ens lliga a la sort de la marxa de subcontinent que és Espanya. La feixomia que hagi de tenir Espanya, no solament no ens pot ser indiferent, sinó que, en realitat, una de les empreses de la nostra Pàtria hauria de ser dar aquest sentit nou a la constitució d'Espanya.

Hem dit sentit nou, i, en realitat, res no és tan vell en la nostra tradició com un concepte realista, germanològic i dígne d'Espanya.

Els nostres Països estan directament interessats a destar el sentit equivoquant, antinatural i dominador que representa la identificació Castell-Espanya. Contra aquesta pe-

lita, resclosida, anacrònica i ofensiva identificació cal reaccionar amb energia. Espanya és, en certa manera, un nom col·lectiu, un nom que indica una pluralitat —les Espanyes tradicionals—, un col·lectiu de nacions, com canta el nostre Verdaguier. Per causes de predominí temporal, Castella l'ha fet i això de dues maneres: exclouent-ne Portugal, i provant de desclarar la personalitat de Catalunya i de Bascònia en un nom, que, més que comú, ha resultat ser un sobrabast del seu predominí.

Ara bé, contra la suposada pietatosa de la visió catalana, hem de fer veure que el pla de vida peninsular català és el més esperancador, ample i tradicional que es dugui defensar. Castella, si no poder fondre en el seu molle de vida Espanya sencera, va ser en altres temps. El seu fracàs dona dret a Catalunya a cercar d'implantar el seu.

La nostra Pàtria no es resigna a deixar de banda Portugal, Portugal, amb Galícia naturalment com a part seua, té dret a ingressar en la gran confederació hispànica, junt amb Castella i les terres que ha castellanyitzat, amb Bascònia i Nòbarra, amb els Països lleo-

QUADERNS DE L'EXILI

En una vintena de països s'editaren butlletins o revistes en català, però els exiliats, en arribar a certs països, ja es trobaren amb publicacions consolidades en la nostra llengua. Molts s'hi acolliren i donaren saba nova a les tribunes dels emigrats econòmics.

Ressorgiment i Catalunya

A Buenos Aires el 1916 quatre modestos emigrats, dels quals aviat restà sol Hipòlit Nadal-Mallol, pròfug del servei militar i sastre de professió, fundaren la revista mensual *Ressorgiment*. I va durar fins el 1972! Un artista català, resident a l'Argentina, il·lustrava cada any durant els dotze mesos la portada de la publicació. Fa temps vaig escriure que «la revista ha respost a la línia que va de la Unió Catalanista fins al primer Macià. Nadal-Mallol, no ho oblidéssim, havia estat seguidor del doctor Martí i Julià». Revista combativa, duta per «un català sense partit», acollia creació literària, crítica de llibres, treballs històrics i ideològics. Entre els col·laboradors hi havia vells residents (Enric Martí i Muntaner, Gràcia B. de Llorens o J. Grau i Elias), al costat d'exiliats com Manuel Serra i Moret, Pere Mas i Perera, Emili Granier i Barrera, Pere Foix i corresponsals de l'interior, amb pseudònim, com Miquel Ferrer i Víctor Castells.

Catalunya, fundada a Buenos Aires el 1930, mensual i amb belles fotografies i bons il·lustradors, tenia un aire més literari i artístic. Des de França, el 1939 hi col·laboraven Antoni Rovira i Virgili, Ferran Soldevila, Domènec Guansé i Agustí Bartra. El director era Ramon Girona i Ribera, un home de Francesc Cambó, que segur que ajudava la revista. Ferran Fontana fou un dels altres mecenes. Va dedicar números especials al conte en català i a Verdaguer. El 1947 se'n féu càrrec Joan Merli, qui hi donà més contingut artístic.

Suspesa per causes econòmiques, fou represa des del 1954 fins al 1965 per Joan Rocamora, que tenia com a cap de redacció Jordi Arbonès.

Germanor i Revista de Catalunya

El 1906 es fundà a Santiago de Xile el Centre Català i el 1912 va néixer el seu portaveu *Germanor*, que es mantingué com a revista fins el 1963 i que tingué, en els bons temps, un tiratge de mil exemplars. Després hi ha hagut alguns butlletins amb el

mateix nom. Quan hi arribà un nucli d'intel·lectuals exiliats important —Joan Oliver, Xavier Benguerel, Cèsar-August Jordana, Francesc Trabal, J. Ferrater Mora, Domènec Guansé...— la revista es revifà i, com va escriure Rafael Tasis, amb Oliver com a director, «el vell periòdic es convertí en una revista literària de primera categoria». Ferrater Mora hi feia uns assaigs sobre hel·lenisme i cristianisme, i hi col·laboraven també Rovira i Virgili amb bons articles històrics i Manuel Serra i Moret. Benguerel i Guansé hi comentaven literatura o hi feien traduccions. En repatriar-se Oliver i després Benguerel, que havien fundat una col·lecció de llibres El Pi de les Tres Branques, la revista restà en mans de Guansé, qui mantenia el nivell i hi feia de tot. No oblidó l'aportació que hi van fer Pere Pruna i Pelai Sala, encara vivents.

Revista de Catalunya, publicació fundada a Barcelona per Antoni Rovira i Virgili el 1924, era la de més prestigi de la cultura catalana. Per això, ja el desembre del 1939, la Fundació Ramon Llull, responsable de les iniciatives culturals a l'exili, aconseguí de fer-la reprendre a París tot mantenint l'alt nivell i aspirant a «continuar una cultura interrompuda transitòriament». Entre el patronat i els col·laboradors que figuren en aquesta represa hi ha el bo i millor dels literats i dels científics, amb ploma, des de Pompeu Fabra i Nicolau d'Oliver, a Carles Riba i Ferran Soldevila, o de Pere Bosch i Gimpera a Jaume Serra i Hünter.

S'hi publicaren llargs estudis i assaigs amb excel·lents crítiques i cròniques d'actualitat, i no hi mancà la literatura estrangera.

Els alemanys s'incautaren del número 99, que era dedicat a Lluís Vives, però la revista fou represa per Antoni Maria Sbert a Mèxic (número triple: 99-100-101), i encara a París, el 1947, amb el 102, 103 i 104. I finalment el número 105 a São Paulo, i el número 106, que es publicà el 1967, a Mèxic. Els dos darrers foren preparats per escriptors i amb materials de l'interior de Catalunya.

El Poble Català i Revista dels Catalans d'Amèrica

L'octubre del 1939 ja sortiren a l'exili dues revistes. La primera a París i la segona a Mèxic.

El Poble Català, que era setmanari i es publicava en un paper molt dolent, per l'escassetat de l'època,

durà fins el 9 de febrer del 1940, a causa de les dificultats financeres i del perill nazi. Dirigit per Jaume Miravittles, era un periòdic àgil amb noticiaris, comentaris breus i articles de reflexió. Hi col·laboraren J. Pous i Pagès, Antoni Rovira i Virgili, Ferran Soldevila, J. Serra i Hünter, "Joan Sacs", el comandant Josep Guarnier, Antoni Maria Sbert, Carles Pi i Sunyer, Nicolau M. Rubió, Eugeni Xammar i molts d'altres. Fou un intent, reeixit, de concentració en un setmanari d'intel·lectuals i periodistes de diversos estils.

Revista dels Catalans d'Amèrica, de Mèxic, imitava, fins i tot en el format, la *Revista de Catalunya*. En sortiren cinc números. Josep Carner hi escrivia els editorials i la revista donava molta informació de l'exili català i notícies, de vegades incertes, de l'interior de Catalunya. També hi havia crítica de llibres i Lluís Ferran de Pol hi va escriure un llarg assaig sobre Salvat-Papasseit. Hi van publicar textos Eduard Nicol, Marcel Santaló, Joan Roura i Parella, Joaquim Xirau, Miquel Ferrer, Josep Soler i Vidal, etc.

Quaderns de l'Exili i Lletres

S'ha repetit que *Quaderns de l'Exili*, que es publicava mensualment a Mèxic entre el setembre del 1943 i el desembre del 1947, és la revista més original i incisiva de l'exili.

En duïen el pòndol un grup coherent i jove que volia fer *tabula rasa* de moltes coses dels temps de la República i del catalanisme. Fins i tot blasmaven la literatura noucentista, especialment Josep Carner. El nucli era format per Raimon Galí, Joan Sales, Lluís Ferran de Pol i Josep Maria Ametlla, fill del polític Claudi Ametlla. Va tenir com a precedent la revista *Full Català*.

Era enviada gratuïtament, ja que se sostenia pels anuncis, i arribaren a fer-ne un tiratge de quatre mil exemplars. La seva visió crítica s'estenia a la guerra civil, tan mal portada en molts aspectes, però el grup era militarista, i volia preparar un petit cos d'exèrcit de catalans a favor dels Aliats i contra nazis i feixistes.

Entre els punts programàtics de la revista hi havia els Països Catalans, d'ací la incorporació sobretot de col·laboradors valencians; un estat propi, que després

es podria convertir en confederació, tan hispànica com europea; un exèrcit català, «un règim d'igualtat social i econòmica» i la lluita contra un intel·lectualisme allunyat del poble; amb aquest darrer objectiu, deien: «ambicionem un estil directe, senzill, subordinat a l'obra». Alhora reivindicaren figures com Prat de la Riba, Verdaguier, Torras i Bages, Ruyra i Carles Cardó. Les crítiques, polítiques o literàries, de *Quaderns de l'Exili* sovint eren àcides o polèmiques. La revista s'acabà perquè la majoria dels capdavanters tornaren a Catalunya per treballar amb la resistència política o cultural.

Lletres, dirigida per Agustí Bartra a Mèxic, sortí entre el 1944 i el gener del 1948, però només n'aparegueren deu números. En foren col·laboradors privilegiats Josep Carner i Pere Calders. També hi col·laboraren, entre d'altres, Mercè Rodoreda, Ramon Xirau, Manuel Duran i àdhuc Joan Triadú. Publicava contes, poemes i assaigs i era exclusivament literària.

Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials

Aquesta revista mensual aparegué a Perpinyà entre el 1945 i el 1947. Tenia un aire europeu i era més política que literària, amb una anàlisi detallada de l'evolució del règim franquista, que semblava que cauria, i amb un incisiu relleu dels temes econòmics, que duïa Ferran Cuito. El noticiari era també molt abundós i ben elaborat. L'equip promotor eren sobretot Claudi Ametlla, Joaquim de Camps i Arboix, Juli Sunyer i Mateu Pou, sota una certa tutela d'Amadeu Hurtado. Per tant, un clima de la millor Acció Catalana. La revista estava molt amatent a les institucions catalanes i republicanes de l'exili i debatia el futur del règim espanyol o polemitzava sobre la revista de Barcelona *Destino*. Homenatjà figures com Verdaguier i Pompeu Fabra i hi col·laboraren Rovira i Virgili, Nicolau d'Olwer, Humbert Torres, Quero i Molares, J. M. Corredor, Rafael Tasis, Josep Pallach, Jesús Maria Bellido, etc. Arribà a tirar dos mil exemplars i s'extingí perquè la majoria dels animadors tornaren a Catalunya.

La Nostra Revista i La Nova Revista

L'autor teatral Avel·lí Artís i Balaguer, entre 1946 i 1954, amb alguna llarga interrupció, publicà a Mèxic *La Nostra Revista*. Una nota de la publicació la defi-

nia com «un arxiu de dades per als curiosos d'avui i els investigadors de demà». En foren redactors en cap Vicenç Riera Llorca i Joan Rossinyol. *La Nostra Revista* pretenia, sovint amb un cert èxit, mantenir la continuïtat cultural amb idees, cròniques, debats i crítiques d'obres.

El noticiari era riquíssim en petites informacions que amb gran paciència el mateix Artís devia extreure de premsa de Catalunya, de l'exili i de notes que li feien arribar d'arreu. Avui encara és una pedrera imprescindible per a estudiar la Catalunya interior. Combinava els assaigs literaris amb els polítics i les arts i la música hi tenien llur racó especial. Hi col·laboraren sovint Rovira i Virgili, Bosch i Gimpera, Miquel Ferrer (activíssim a tota la premsa d'exili), Pere Calders, Joan Fuster i Rafael Tasis, que era un bon corresponsal de l'interior. La vídua d'Artís va impedir que *La Nostra Revista* fos continuada pel seu fillastre ("Tísner"). Per això aquest, entre el 1955 i el 1958 publicà *La Nova Revista*, amb trenta-tres números, de caràcter continuïsta, però amb un suplement de lletres que dirigia Agustí Bartra. Hi col·laboraren també Artur Bladé, Miquel Ferrer i, amb magnífiques cròniques de l'interior, Rafael Tasis, que signava "Jeroni Baltrons".

Pont Blau i Vida Nova

Com una mena d'escissió de *La Nostra Revista*, entre el 1952 i el 1963, es publicà mensualment a Mèxic *Pont Blau*, que volia fer de pont entre l'exili i l'interior. Dirigida per Vicenç Riera Llorca, era patrocinada per Ramon Fabregat, un gran activista de la cultura catalana a l'exili. Tenia un tiratge aproximat de mil exemplars i, sobretot a través de Rafael Tasis, que hi enviava verídiques i brillants cròniques de l'interior signant "Blanquerna", entrava a Barcelona i és la revista que es va difondre més de totes les de l'exili. Josep Soler i Vidal en fou secretari de redacció i el subtítol de la revista era «Literatura, arts, informació». Especialment literària, amb contes, poemes i fragments de dietaris, tenia uns editorials molt al dia i realistes, que escrivia Riera Llorca. Hi havia força comentaris de llibres de l'interior i Tasis hi va fer una mena d'inventari periòdic de l'obra global de diversos autors madurs. Hi destacaren algunes polèmiques, com les dedicades a Eugeni d'Ors, l'antologia poètica de Joan Triadú (1951) o *El pelegrí apassionat* de Joan

Puig i Ferrater. Entre els col·laboradors sobresurten Pere Bosch i Gimpera, Odó Hurtado, J. M. Miquel i Vergés, Artur Bladé i Desumvila, Pere Calders, Domènec Guansé, Miquel Ferrer... En prengué el relleu el 1964 *Xaloc*, publicada per Ramon Fabregat i que, en to menor, imitava *Pont Blau*, però no la comentem perquè cau fora del període que historiem.

Vida Nova, de caràcter trimestral, va aparèixer a Montpeller entre el 1954 i el 1979. Era l'obra personal de Miquel Guinart, antic diputat d'Esquerra Republicana i un dels puntals dels Jocs Florals de la Llengua Catalana. Tenia corresponsals al País Valencià, les Illes, la Catalunya Nord i l'Alguer. Hi predominaven els textos en català, per bé que hi col·laboraven en llur llengua occitans com Max Roqueta, que n'era el director, Peire Pessamessa, Peire Rouqueta, Robert Lafont, etc. *Vida Nova* volia reprendre l'ideal de l'occitanisme en coalició amb Catalunya; el seu contingut era desigual, amb predomini de l'assaig, però obert a escriptors de l'interior, especialment Joan Triadú i amb presència insistent de Josep Maria Batista i Roca, que n'era una espècie de mentor. També hi col·laboraren Josep Trueta, Enric Guiter, Manuel Serra i Moret, etc.

Aquest balanç esquemàtic de les diverses modalitats catalanes de revistes editades en els anys més difícils de la postguerra certifica la voluntat ferma de persones o grups que volien mantenir la nostra cultura malgrat la llosa pesant i ofegadora del franquisme.

L'idioma après malgrat tot

Joaquim Arenas i Sampera

Una reflexió actual, tanmateix

L'evidència del creixement de les dades estadístiques actuals relacionades amb la comprensió i el coneixement de la llengua, i altres fets significatius, com ara que el català es compta entre les deu primeres llengües d'Europa quant a nombre de parlants, per exemple, no amaguen la crua realitat del retrocés de l'ús del català. Per a alguns àmbits socials —i àdhuc acadèmics o de l'Administració mateixa, particularment la local de connotació urbana i, no cal dir, la de contorn estatal—, els temps de la globalització són interpretats com el moment de condescendència lingüística i cultural, talment com si fóssim ciutadans del món, més que catalans, i haguéssim d'amagar el nostre primer signe d'identitat, la llengua, per ser més plaents a qualsevol interlocutor foraster o fins i tot autòcton.

A aquesta situació, s'hi ha pervingut per unes raons, vigents avui dia, que fan necessària la mirada vers la història més propera, no cercant l'efemèride concreta, sinó la vigència d'un moviment a favor de la recuperació de la llengua, sorgit, en les hores fosques, de tots els estaments del poble català.

Les raons d'actualitat que avalen la reflexió històrica sobre la repressió franquista que ens proposem de descriure es concreten en:

- La relaxació social de la consciència lingüística, que produeix una despreocupació pràctica quant als usos lingüístics. S'assaja de manera conscient o inconscient ser català sense necessitat de conèixer l'i-

dioma o, fins i tot coneixent-lo, no emprar-lo usualment i natural.

- La puixança d'un nou centralisme potent —culminació per primera vegada dins de l'Estat de dret d'una imposició de tipus unitari estatal—, que afecta, entre altres qüestions ben significatives, la llengua.

- El comportament falsament progressista pel que fa a l'acolliment de les noves migracions. Tota una relativització de la vàlua del binomi poble i llengua que dificulta la integració d'aquests col·lectius. Un progressisme provincià al cap i a la fi que pren per escut conceptes tan alienadors com el mestissatge o la multiculturalitat en un caràcter de factors assumibles.

- La manca de referents catalans per a la joventut des dels àmbits de la música, l'esbarjo, la televisió, el cinema...

Tot plegat convida a refer l'itinerari que, amb voluntat i esforç, es va fer, isoladament o en col·lectivitat, en l'època de manca de llibertats ciutadanes dels Països Catalans per mantenir la llengua, ensenyant-la perquè en continués l'ús i es mantingués com a element vertebrador del poble català en general i de la seva cultura en particular.

Absència de la llengua a l'ensenyament

El nou règim sorgit de la victòria feixista (1939) va anul·lar la tímida catalanització de l'escola de Catalunya en l'època republicana. Per a l'educació d'aquest país començava allò que s'ha convingut a anomenar la llarga nit de la dictadura.

La repressió durant tot el franquisme damunt el corpus legislatiu referit a programes docents i als

L'escola, com és obvi, es fa en castellà i nens i nenes han de cantar el "Cara al sol" amb el braç dret alçat i en formació abans d'entrar a les classes... Davant aquesta situació de castellanització per la força i d'obligada adhesió pública al règim, alguns antics mestres de català decideixen donar classes clandestines a persones de tota confiança. El primer sembla que fou Pere Elies i Busqueta...

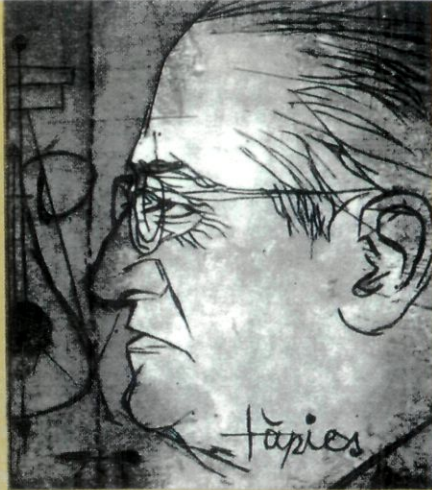
Josep M. Cadena. *505 fets bàsics de Catalunya*

L'esforç editorial i pedagògic del període republicà —com aquesta *Gramàtica Catalana de primer grau*, del 1935—, d'una gran qualitat formal i de continguts, va quedar estroncat per la bàrbara confrontació bèl·lica. Calgué esperar més de trenta anys per poder disposar altre cop de llibres de text en català. (Foto Ramon Manent)

Canto la pàtria desvetllada,
que avança i creix: la pàtria de tothom.
Josep Maria López Picó.
Obres completes, 1948

S'aprofiten domicilis particulars i locals d'entitats com l'Agrupació
Excursionista de Catalunya, l'Agrupació Cultural Folklòrica Barcelona,
el Centre Comarcal Lleidatà...
Josep M. Cadena. *505 fets bàsics de Catalunya*

CARLES RIBA

POEMES AMB LA VEU DEL POETA I DE MONT- SERRAT JULIÓ

Disc senzill d'homenatge a
Carles Riba, amb un dibuix
cedit per Antoni Tàpies i els
poemes recitats en pròpia veu
pel poeta i Montserrat Juló,
directora de l'Agrupació
Dramàtica de Barcelona.

CONFRARIA DE NTRA. SRA. DE MONTSERRAT DE VIRTELIA

L L E Ç O N S D E C A T A L A

Cada dilluns a les 8 de la tarda
per el Sr. Ramon Fuster.

Via Augusta, 197

Matrícula: 10 ptes.
mensuals

Full mecanografiat on
s'anuncien les classes de
català clandestines
organitzades per la Confraria
de Nostra Senyora de
Montserrat de Virtèlia.

mestres va ser dura i àmplia, amb la finalitat clara d'abolir i negar la nostra realitat nacional.

La desfeta de la normativa comença amb l'abolició de l'Estatut de Catalunya de l'abril de 1932; l'oficialitat del català desapareix; abunden arreu regulacions prohibint-ne l'ús —tant oral com escrit— a l'àmbit docent i (no podia ser altrament) es produeix la il·legalització de l'ensenyament del català i en català.

S'utilitza la immigració procedent d'altres terres de l'Estat —un contingent massiu que va arribar, en dos decennis, a dos milions i mig de persones— per anihilar la identitat de Catalunya i, especialment, la llengua.

Són temps de mala memòria, no cal dir, però també de resistència lingüística que, tot recordant-los, ens poden oferir indicadors exemplars de la mai no aconseguida del tot normalitat de l'idioma.

Època de resistència pura. 1939-1950

Ja a inicis dels anys quaranta, per iniciatives diverses, es comencen a organitzar classes de català en cases particulars.

Així, Carles Salvador, mestre de professió, impulsa la docència amagada de la llengua al País Valencià; al Principat, la casa de l'escriptor Josep Maria Folch i Torres és una de les primeres on s'organitzen classes de català. I, a Barcelona, Pere Elies i Busqueta comença a donar classes de català clandestinament a diversos grups i entitats ja des de l'any 1944.

També Joan Triadú, a la seva llar barcelonina, inicia classes de català, una acció persistent fins als anys seixanta entrats. Entre els seus alumnes es troben Josep Tremoleda, Joaquim Carbó, Estanislau Torres, Josep Ibáñez, Maria Eugènia Dalmau, Albert Jané i Enric Gual. D'aquestes classes, en sorgí un treball petit en dimensions però gran per la seva utilitat: el manual *Signe* (1962). Totes les classes de llengua eren gratuïtes. A les Illes s'esdevé una acció semblant: es tractava, amb bon criteri, de preparar futurs professors.

Esmentem tan sols els casos més coneguts, perquè la proliferació de cursos clandestins entre 1939 i

1950 prengué una proporció creixent. Entitats, associacions, clubs, centres parroquials d'arreu de les terres de parla catalana, s'hi afegiren; la majoria de vegades, evitant de donar publicitat al contingut real de la reunió, que no era altra cosa que un curs. L'Església en serà protagonista important a Catalunya i a les Illes, establint —això sí, amb gran prudència— classes de català als seminaris des del 1949.

Una tasca similar, callada com totes, però d'una gran eficàcia, és la que va realitzar a Manacor Gabriel Barceló, el qual, ultra professor les classes de català, hi elaborà i divulgà materials per a l'aprenentatge lingüístic. Paral·lelament (1948), també es feien classes de català a casa de Joan Sbert, a la Ciutat de Palma.

Abans del 1950, doncs, no sols hi havia cursos, alumnes i formació de professors, sinó també promoció de les classes de català entre les associacions i altres col·lectius que aplegaven ciutadans amb finalitats lúdiques o culturals i els oferien cursos de llengua o els convencien, ja que la por a la repressió davant la il·legalitat era gran.

Al Principat va sobresortir la dedicació i la capacitat d'organització que hi esmerçà Josep Tremoleda, qui, anys a venir, havia de participar en tantes iniciatives de recuperació, com la creació de *Cavall Fort*.

La primera norma que permet l'ensenyament del català es produeix, tanmateix, fora de l'Estat espanyol. A França (1951) es promulga la Llei Deixonne, que fa possible, encara que de forma voluntària, l'aprenentatge de les llengües "vernacles". Aquell fet, que tenia lloc en un estat tan centralista com el francès, va ser un alè d'esperança per a professors i resistents de la llengua als altres Països Catalans. Haurien de passar, però, encara vint anys perquè s'esdevingués un fet semblant a l'Estat espanyol.

Durant les dues dècades compreses entre 1950 i 1970 la repressió continua, però ja no sempre cal actuar com en les catacumbes. Així, trobem cursos de català oral i per correspondència professats per Carles Salvador i per Enric Matalí a *Lo Rat Penat* de València. El 1952 s'organitzà un curset de català a la Universitat de la mateixa ciutat, professat pel Dr. Sanchis Guarner, i, a Mallorca, un primer curs d'ini-

ciació a la gramàtica catalana és organitzat per l'Estudi General Lul·lià. També es fan classes de català a Ràdio Inca. A Barcelona, al Centre d'Influència Catòlica Femenina (CICF, després CIC) es fan els primers cursos públics de català graduats per nivells.

L'any 1960, a la ciutat comtal hi ha més de cinquanta cursos nocturns de llengua catalana.

La resistència organitzada i visible. 1950-1970

La veu de la societat catalana, deseixida a poc a poc de la temença repressora, es fa sentir des de mitjan anys cinquanta des de molts i variats col·lectius. En són un exemple la *Carta oberta dels catòlics catalans als bisbes i abats de Catalunya* i el document programàtic emès per Solidaritat Universitària de Barcelona, en els quals es reclama «la llibertat de la nostra llengua i cultura en l'ensenyament» (1956).

Dos anys més tard, el 1958, apareix el Manifest de la Federació d'Estudiants de Catalunya, en el qual es reivindica «el reconeixement dels drets culturals i polítics de les nacionalitats hispàniques oprimides». La creació de l'Aula Ausiàs Marc a València el 1959 aplega un nucli cultural de nombrosos estudiants, que deixen sentir la seva veu organitzant actes públics a favor de l'idioma i la nació.

Dotze mesos més tard, personalitats de la vida intel·lectual dels Països Catalans exigeixen l'ensenyament i la normalització del català en un manifest. Entre els signants es troben Ferran Soldevila, Jaume Vicens Vives, Miquel Batllori, Josep Pla, Antoni Tàpies i Joan Triadú, per esmentar només alguns noms. El mateix any, la Coordinació Universitària de Barcelona engega la campanya pel «lliure ús de la llengua catalana».

L'ambient a favor de l'ús lliure de la llengua era, doncs, notable arribats els anys seixanta.

Es pot afirmar que l'acció reivindicativa posseïa un doble vessant: un conjunt de fets per al redreçament que es podrien aplegar en el concepte d'extensió sociolingüística i que consistia a fer present el català, de manera continuada, en tots els àmbits possibles:

la cultura, l'edició de llibres, la creació de revistes, les activitats teatrals, els actes de divulgació... (vesant que s'ampliava any rere any) i un altre de pròpiament lingüístic, el dels cursos de català amb materials existents d'abans de la contesa civil, que sorgien inesperadament, i d'altres d'elaborats pels mateixos professors formats en la més obscura clandestinitat.

La resistència, organitzada i visible (sempre, però, vigilada i reprimida) té com a principals fets remarcables un seguit d'iniciatives als Països Catalans, en el rerefons de les quals hi ha l'activisme dels anys anteriors. La causa de la llengua no fou mai només cosa d'intel·lectuals, les classes populars —com hem pogut constatar— responien a la represa de la llibertat en l'ús de l'idioma; també ho féu l'Església (recordem les famoses declaracions de l'abat Escarré —1963— o la introducció del català a la litúrgia). En el món sindical són dignes d'esmentar el Sindicat Democràtic d'Estudiants Universitaris de Barcelona (o Sindicat Democràtic) i les universitats: a la de Barcelona es crea, l'any 1965, la càtedra de llengua i literatura catalanes.

De la societat civil sorgeixen, durant els anys seixanta, promocions associatives d'una gran transcendència per al present i per al futur de la docència i l'ús de la llengua. El català s'estava recuperant arreu dels Països Catalans. La unificació d'esforços tingué com a fruit la creació al Principat d'Òmnium Cultural (1961), una entitat que marcarà la pauta en els plantejaments i en la implantació del català a l'escola i en l'extensió d'aquest ensenyament a la societat en general.

La creació d'Òmnium Cultural féu possible la implantació d'una xarxa subvencionada de professors i de cursos, organitzada per la Comissió Delegada d'Ensenyament (CDE), que fou creada amb aquesta finalitat per la mateixa associació.

La CDE tenia com a antecedents l'acció desenvolupada per l'impuls de l'abat Escarré, Jaume Vicens Vives, Frederic Rahola i Francesc Recasens, els quals subvencionaren privadament els cursos que organitzà Joan Triadú, i la Benèfica Minerva, agrupació de benefactors presidida pel senyor Fèlix Millet (primer president d'Òmnium Cultural) i coordinada pel senyor

Sota el franquisme, i en la lluita contra el poder il·limitat del general Franco (que es feia dir "generalísimo" i "caudillo de España por la gracia de Dios") coincidien sovint defensors dels drets nacionals catalans i defensors dels drets socials i sindicals. Això explicaria que a Catalunya l'oposició antifranquista tingués elements diferents que a la resta d'Espanya. **Ignasi Riera.** *Opressió i resistència*, Barcanova, 1991

Una afirmació rotunda de la unitat de la llengua catalana és aquest disc, editat per Concèntric en commemoració del centenari de la naixença de Pompeu Fabra, l'any 1968. S'hi pot escoltar la veu del «seny ordenador de la llengua catalana» que dialoga amb l'escriptor valencià Joan Fuster i el mallorquí Josep Maria Llompart.

parla
POMPEU FABRA
responen
Joan Fuster i
Josep Maria
Llompart

6077-HC
centenari de **POMPEU FABRA**
disc d'homenatge

Pere Puig Quintana, que havia aplegat iniciatives diverses a favor de l'ensenyament del català. Va ser en el mateix any 1961 quan, per consell de l'abat Escararé, aquesta associació passà als fundadors d'Òmnium Cultural l'organització de les classes de català.

Simultàniament es crea dins de l'Òmnium, per acord de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC). L'acte de fundació es féu a casa de Josep Maria de Sagarra el dia 12 de juliol. La finalitat de la Junta era avaluar els futurs professors de llengua mitjançant exàmens i el lliurament dels corresponents certificats, que s'expediren per a dos graus, elemental i mitjà.

Al cap tan sols de dos anys d'existència, la JAEC havia diplomat setanta-set professors, que van exercir per tot el Principat. El curs 1962-1963, prop de noranta entitats de Barcelona ciutat ofereixen cursos per a adults, i, en algunes escoles —poques, tanmateix— es comença la docència de l'idioma per a escolars. A la resta del Principat es fan cursos per a adults a 27 localitats.

Davant la repressió no absent encara envers la llengua —o la inhibició de l'Estat, en el millor dels casos—, podem constatar tota una planificació seriosa per a l'ensenyament de l'idioma, la qual avui encara esdevé exemplar per a moltes situacions lingüístiques minoritzades d'Europa.

No dubtem a qualificar aquesta proposta de Conselleria de l'Ensenyament de la llengua a l'ombra. És el que va suposar Òmnium Cultural amb la seva Comissió Delegada —més tard Delegació d'Ensenyament de Català (DEC)—, que els anys setanta havia d'emprendre una volada més gran, decisiva per a la llengua, als centres d'ensenyament.

La planificació, doncs, preveia:

- Una font de finançament: Òmnium Cultural.
- Una garantia acadèmica prèvia: l'acreditació del professorat.
- Una formació per disposar de professors titulats i capacitats pedagògicament: la JAEC.
- Un ens organitzatiu i promotor: la DEC, amb un cos de professors capacitats.

Des dels primers temps, la CDE vetllà per la formació continuada dels seus ensenyants amb la creació d'un Seminari de Millorament (1963-1968) i per la informació associativa professional, amb la creació d'una circular amb continguts lingüístics i notes informatives. Per mesures de precaució, la publicació era encapçalada pel Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, entitat de caràcter religiós i col·laboradora d'Òmnium Cultural. L'any 1968 aquells modestos fulls esdevingueren el *Butlletí dels Seminaris de la DEC dels Professors de Català* i, més endavant, l'actual revista *Escola Catalana*.

També la formació a distància formà part d'aquest ampli programa de la CDE. Un curs format per vint lliçons o trameses, amb el suport tècnic dels manuals Marvà de l'Editorial Barcino o *Signe*, va ser elaborat per l'inoblidable professor Eduard Artells. Fou una proposta ambiciosa; la seva estructuració va comptar amb la inestimable tasca, efectuada a tots nivells, de Joan Triadú, que en fou el cap pensant i el gestor més eficaç, al qual ajudaren col·laboradors com Josep Ibàñez, Carme Garsaball o, en l'àmbit administratiu, el fidel Enric Gual.

L'albada incipient, però, havia de tenir un intent de nuvolada que privés la llum inicial l'any 1963, quan l'associació Òmnium Cultural fou prohibida i la seva seu clausurada per l'autoritat governativa. La seva supressió al llarg de quatre anys (fins el 1967) va suposar un entrebanc molt greu, però la força de la convenció prevalgué davant la maltempsada i les activitats de la CDE es desenvoluparen a l'empara del Centre d'Estudis Francesc Eiximenis. Els cursos augmentaren (130 a Barcelona) i els alumnes per correspondència arribaren a sis-cents.

El 1968, la CDE passà a ser delegació funcional d'Òmnium Cultural amb el nom de Delegació d'Ensenyament de Català (DEC), encara que, a la pràctica, ja utilitzés amb anterioritat aquesta denominació.

La Diputació de Barcelona també organitzà proves de llengua catalana l'any 1967 per expedir certificats d'aptitud per ensenyar la llengua a les seves escoles i biblioteques populars.

A la resta de Països Catalans, actuacions semblants són posades en pràctica: a les Illes Balears es crea,

Tots els intents de posar en marxa mecanismes d'obertura aparent —una llei de premsa de l'aleshores ministre d'Informació i Turisme, Manuel Fraga; l'intent de posar pedaços a la falta de democràcia municipal mitjançant l'elecció controlada d'alguns regidors; la nova llei sindical; unes Cortes i les eleccions parcials de "procuradores en Cortes" que eren un insult a la democràcia— topaven contra una evidència: el règim de Franco era il·legítim i es basava únicament en una conquesta militar. **Ignasi Riera. Opressió i resistència, 1991**

Primer examen de professors de català de la JAEC, Junta Assessoradora de l'Ensenyament Català, al saló Fèlix Millet de la seu social d'Òmnium Cultural. (Foto Pau Barceló)

El règim va reservar a la Falange la tutela dels infants, tal com s'ha pogut veure recentment en alguns reportatges de la televisió catalana. Menjador de l'Auxilio Social.
(Foto Jordi Gumí / A&O)

amb objectius i tasques semblants d'Òmnium Cultural, l'Obra Cultural Balear (1962), fundada per Francesc de Borja Moll, i al País Valencià sorgeix Promocions Culturals, SA, amb les mateixes finalitats (1968).

Uns anys abans, dins Lo Rat Penat (1964) es creà la Secció de Pedagogia per atendre els problemes de la llengua a les escoles del País Valencià i es publicà el butlletí *Escola*. A la Catalunya Nord, el Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (creat el 1960) i l'Institut Rossellonès d'Estudis Catalans (1968) aglutinen escriptors i intel·lectuals per treballar per a la perduració de la llengua a la banda nord dels Pirineus. A l'Alguer s'organitza la vida associativa amb la mateixa finalitat, arran del retrobament amb catalans del Principat en un viatge històric massiu a la ciutat catalana de Sardenya des de Barcelona (1960).

En el procés de recuperació lingüística hem intentat palesar la força del component associatiu. No seria just deixar d'esmentar la tasca silenciosa i exposada que molts mestres estatals i d'escola privada, reincorporats a la docència després de la llei de depuració, varen fer a l'escola, tot i la vigilància governativa per tal que la prohibició del català no fos transgredida.

Per a la formació de noves promocions de mestres coneixedors del català —i seguint l'exemple de Joan Bardina—, l'any 1965 es va crear al Principat l'Associació de Mestres Rosa Sensat, dirigida per la pedagoga Marta Mata amb el suport d'un grup d'empresaris presidits per Jordi Pujol. L'Associació Rosa Sensat farà de la seva activitat una reivindicació de l'escola catalana, d'aquell model bilingüe de la República desaparegut sota la nova situació política.

La incidència al Principat de la nova Escola de Mestres serà gran, com també ho serà al País Valencià i a les Illes, tant pels cursos d'hivern com per les renovades escoles d'estiu.

La reconstrucció de la unitat lingüística i cultural

Hem pogut veure, amb allò que fins ara hem exposat, com l'acció de reconstrucció de la unitat de la llengua i de la cultura esdevé un fet iniciat en pes en tots els països represaliats de l'Estat espanyol, i com el deixondiment de la llengua repercuteix en la resta de terres de parla catalana. Una unitat que la matei-

xa resistència i la lluita incrementen vers un front comú coordinat.

Ja des dels reculats anys cinquanta (i potser abans i tot), la construcció dels Països Catalans demana més acció que teoria. Palesem, doncs, voluntat global i explícita de fer camí conjuntament. És en aquesta època que l'ensenyament de la llengua, la seva reivindicació, esdevé un dels elements bàsics que faran de l'idioma el vincle més definitiu i sensible de tots els territoris de parla catalana en anys venidors.

La presència tolerada del català a l'ensenyament. 1970-1978

A l'estat franquista, arribats els anys setanta, li convenia acomodar el capteniment cultural i la mateixa estructura educativa a la situació econòmica i social, i fer abellidora la seva actuació —si més no aparentment— al món occidental del qual es volia sentir partícep.

És una actuació reactiva, la del règim, ja que les forces polítiques, encara en plena clandestinitat, accepten cada vegada més que el combat per la llengua i per l'escola forma part indestruable de la reivindicació a favor de les llibertats, de la democràcia.

L'exigència del lliure ús del català i del seu ensenyament deixa de ser un plantejament cultural i passa a esdevenir un element rellevant de la lluita general de tots els estaments socials sensibles a la recuperació de les llibertats.

El període, doncs, comprès entre l'any 1970 i el 1978 és presidit per la desaparició de la prohibició explícita de l'ensenyament del català, arran de la promulgació de la Llei general d'educació (LGE) el 1970. Al seu article 1.3 es parla de la «incorporación de las peculiaridades regionales» i del «cultivo de las lenguas nativas». Uns anys més tard, aquesta diguem-ne declaració normativa d'alt rang tingué una concreció amb el Decret 1433/1975 de 30 de maig, el qual deia explícitament que podrien ensenyar-se «las lenguas nativas» a l'escola, de forma voluntària.

Havia passat tant de temps des de les lleis de Nova Planta que ara, després de dos-cents anys de males

collites —només interromputs per uns curts períodes (1913-1923 i 1930-1936)—, la consciència presa per la llengua des de la contesa civil palesava la necessitat d'aprofitar-se de la clivella oberta per la LGE.

El pes de la reivindicació i les accions creixien arreu des de fronts diversos. En són una mostra al Principat la creació de l'Assemblea Permanent d'Intel·lectuals Catalans (APIC) el 1970 i el Congrés de Cultura Catalana el 1975. A les Illes i al País Valencià, artistes i professionals s'organitzen igualment en assemblees. Les resolucions i manifestos prioritzen sempre l'oficialitat de la llengua i del seu ensenyament. Ja el 1971, s'havia creat al País Valencià, per a la docència del català, el Secretariat de l'Ensenyament de l'Idioma, el qual dugué a terme una acció indefallible. Durant el curs 1973-1974, cent quaranta-dos centres educatius ensenyen català al País Valencià.

Entre el 1961 i el 1972, un grup format per professors de la JAEC s'incorpora a la DEC amb la finalitat de dinamitzar i donar un nou impuls a les classes de català. Maria Lluïsa Coromines i Joaquim Arenas aplicaren un pla experimental a Santa Coloma de Gramenet (1972). El grup promotor proposà un projecte tan professionalitzat com era possible en aquelles circumstàncies. Cal esmentar-ne alguns principis:

- La classe de català que s'oferia a les escoles havia de ser per a tots els alumnes de l'aula, amb un horari de dues hores setmanals.
- Els professors havien de ser remunerats amb un "sou" mensual segons el nombre de classes que professaven, prèvia dedicació horària aprovada.
- S'establia la formació permanent continuada per mitjà de seminaris quinzenals de didàctica.

La DEC d'Òmnium Cultural va esdevenir, aquells anys, l'organisme promotor i organitzador d'iniciatives més rellevant.

L'estructura interior constava d'una coordinació general i d'un Equip Pedagògic format per Carme Alcoverro, Enric Larreula, Josep Pasqual, Ernest Sabater i Joaquim Arenas. La Comissió Permanent, l'òrgan directiu i de diàleg, era presidida per Joan Triadú, i encara l'organització comptava amb uns serveis de biblioteca, secretaria i administració.

El butlletí de la DEC ha esdevingut la revista *Escola Catalana*, d'una acurada qualitat pedagògica.

Adhesiu per a la campanya de divulgació de l'ús de la nostra llengua iniciada per Òmnium Cultural els anys setanta.

El nombre de classes i, en conseqüència, el d'alumnes anava en ordre creixent. Si el pla experimental aplicat a Santa Coloma de Gramenet assolí la fita, aquell primer any, de 4.500 alumnes, la suma total d'estudiants de català, gràcies a les classes d'Òmnium Cultural, a tot el Principat sobrepassaria els 10.000. Ben aviat els ajuntaments també van ser protagonistes i partícips d'aquella renovadora inquietud pel català a l'escola.

L'any 1977, trenta-set municipis designaren presupost específic per a les classes de català coordinades per la DEC. Eren 536 el nombre d'escoles en les quals es feien classes de català; els professors, 1.126, i els alumnes ensenyats, 171.465.

Les delegacions territorials d'Òmnium Cultural tingueren un paper importantíssim en aquest intent de fer normal l'ensenyament del català en aquells anys. A totes quinze delegacions hi havia un coordinador de la DEC.

Aquesta volada, que no és exagerat de qualificar de gran i insòlita, va ser possible gràcies a uns factors determinants:

- L'estima i la valoració de la llengua per part de la Junta Directiva d'Òmnium Cultural, presidida pel senyor Pau Riera i formada en qualitat de vocals pels senyors Lluís Carulla, Joan B. Cendrós, Amadeu Bagués, Josep Ibáñez, Antoni Altés i Antoni Puig, els quals, assessorats per Joan Triadú en qualitat de secretari tècnic, assumiren una responsabilitat tan meritòria com pesant.

- La participació dels ajuntaments en època de tolerància, que va ser sempre un model de capteniment polític, ja que van assumir una funció de suplència d'allò que pertocava fer a l'Estat.

Amb tot, hi hagué un fet que va commoure l'opinió pública i la va mobilitzar. L'any 1975, l'Ajuntament de Barcelona, a proposta del regidor Soler Padró, va posar a votació la subvenció de 50.000.000 de pesetes per a les classes de català a la ciutat. Divuit regidors van votar en contra i la subvenció no fou possible. Durant molt de temps hom parlà dels «divuit del no» que, de manera agosarada però no sorprenent, tanmateix, pretenien anar contra la història. Òmnium Cultural hi va replicar amb la campanya d'anuncis a

la premsa i adhesius del «Sí a la cultura catalana» promoguda i organitzada per Lluís Carulla i a la qual van donar suport un bon nombre d'empreses del país.

Són dignes d'esment en aquest període, per la significació de presa de posició en l'àmbit jurídic, els dictàmens sobre les possibilitats legals que oferia la LGE en relació amb l'ensenyament de les llengües natives.

El Col·legi d'Advocats de Vic va emetre el primer, el qual arribava a tres conclusions:

- Els mestres han d'ensenyar el català tant al cicle inicial com a l'Educació General Bàsica.
- Els alumnes, o els seus representants legals, poden exigir als mestres el compliment del deure abans esmentat.
- Les altres matèries pròpies de les dues etapes escolars poden explicar-se en català.

A instàncies de Lo Rat Penat i d'altres associacions, el Col·legi d'Advocats de València elabora i fa públic un nou dictamen sobre l'ensenyament del català. Igualment ho duu a terme el Col·legi de Barcelona, exposant la legalitat de l'ús del català a l'escola i, en especial, en l'ensenyament (1975), en actes de diversa mena.

Les universitats de Barcelona (UB i UAB) ofereixen cursos de català per a mestres en els Instituts de Ciències de l'Educació. Començava, doncs, l'anomenat «reciclatge» de català (1976).

Els anys 1976-1977, la inclusió de classes de català a les escoles, amb el nou model proposat per la DEC, arribava ja a més de trenta comarques de Catalunya. Els cursos del Centre Carles Salvador al País Valencià i els de l'Obra Cultural Balear palesaren un gran increment de l'oferta en l'àmbit docent.

Tot i l'impuls general pel suport a la llengua (1970-1972), els conflictes propis de situacions de transició, tant d'ordre acadèmic com de caràcter conceptual, també apareixen a cada un del Països Catalans. Entre els conflictes de tipus conceptual va tenir una significació rellevant l'actitud oposada de professors de català partidaris de l'escola bilingüe i de professors partidaris de l'escola catalana en llengua i continguts.

La campanya a favor del «Català a l'escola», al final de l'any 1969, va ser una crida a totes les entitats de Catalunya perquè s'adherissin a la sol·licitud feta al ministre Villar Palasí un any abans d'aprovar-se la LGE. Des de la DEC es va prioritzar la presència de la llengua a l'ensenyament amb cursos de català a l'escola i, alhora, es va impulsar la promoció de l'escola catalana.

Els professors de la JAEC, partidaris d'ensenyar a cada nen en la seva llengua i de conèixer l'altra, s'aplegaren en un grup de treball dit Assessoria Didàctica del Català i s'ubicaren a Rosa Sensat. Més tard, el 1973, se separen d'Òmnium Cultural perquè aquesta associació no havia considerat la possibilitat d'una planificació en la formació de mestres i en l'orientació de les escoles (1973-1976).

La polèmica ideològica sobre el model d'escola al Principat va ser decisiva per a la tipologia d'escola que poguessin adoptar els altres Països Catalans en la creixent inquietud i necessitat provada de disposar d'una escola democràtica, nova i catalana.

Aquesta divisió de parers es palesà en els documents *Per una nova escola pública*, presentat a l'Escola d'Estiu de 1975, que advocava pel bilingüisme escolar —cada nen en la seva llengua a la mateixa classe—, i *L'escola de demà als Països Catalans* del 1976, que es decantà per una opció més compromesa amb la llengua nacional.

El conflicte exposat no era una tempesta en un got d'aigua. Fou un debat a tots nivells amb voluntat de servei a l'educació. A Mallorca, l'escola Mata de Jonc (1975); a Perpinyà, la Bressola (1977), i al País Valencià, La Gavina (1976), primeres escoles catalanes de la Catalunya natural, feren del català llengua d'aprenentatge i ensenyament.

El 1976 també és l'any que el *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC*, publicat des del curs 1967-1968 en ciclostil, pren forma de revista impresa i adopta el subtítol d'*Escola Catalana*. Aquesta revista, amb el nom definitiu del subtítol que ostentava, és avui la publicació especialitzada en temes d'ensenyament i llengua més antiga de tota l'àrea lingüística del català.

CURS de Català 1958 - 59

DICTAT, REGLES GRAMATICALS,
EXERCICIS DE COMPOSICIÓ,
ORIENTACIONS SOBRE LECTURES

Prof.: Joan Triadú

Cada dimarts de 3/4 de 8 a 2/4 de 9
i de 2/4 de 9 a 1/4 de 10.
Del 14 d'octubre al 9 de juny.

Matricula: 10 ptes.
mensuals

Porvenir, 125 - Telèfon 28-82-59 - Barcelona

Programa dels cursos de català que impartia Joan Triadú, els anys cinquanta, a les escoles Virtèlia.

Parròquia de
Sant Roc de Cantonigròs

XVIe
CONCURS PARROQUIAL DE POESIA
i
FESTA LITERÀRIA DEL COLLACABRA
D'HOMENATGE ALS ESCRITORS VALENCIANS
(V^e centenari d'Ausiàs March)

DIUMENGE, 16 D'AGOST DE 1959
Any del Senyor

Durant vint-i-cinc anys, el Concurs parroquial de poesia de Cantonigròs va aplegar la intel·lectualitat literària catalana. A partir del 1968, l'Any Fabra, en varen prendre el relleu les festes itinerants que, amb el nom d'Il·lustre Filòleg, es varen celebrar a diverses localitats fins a l'any 1983. En són un bon exemple les de Figueres, a la pàgina següent.
(Fotos Pau Barceló)

Quan el *Butlletí Oficial de l'Estat* publica el Reial Decret 2092/1978, després de l'aprovació de la Constitució espanyola, que reconeix l'estat de dret i l'oficialitat del català, l'època d'actuació clandestina s'acaba.

El Reial Decret oficialitza l'ensenyament del català i en català. La llengua entra per la porta gran a l'ensenyament, a tots els nivells. Amb l'assumpció per part de la Generalitat provisional (1977) de les competències en matèria d'ensenyament de la llengua, la situació creada al llarg dels anys de resistència i de lluita, les estructures creades per a l'ensenyament, els professors de la JAEC i de la DEC, formats i titulats abans de 1978, varen ser un factor decisiu per a la introducció de la llengua a l'ensenyament. Ho foren també els mestres i les mateixes escoles actives, les institucions coordinades per associacions com la DEC, Rosa Sensat, Obra Cultural Balear...

El conjunt d'aquest camp tan fressat d'esforços i iniciatives va ser una bona plataforma de llançament per a l'oficialitat de l'ensenyament de la llengua.

En l'espai de pocs anys, altres decrets donaren el mateix rang a l'ús de l'idioma a l'ensenyament a totes les terres de parla catalana de l'Estat espanyol.

Punt final

Just un any abans de fer-ne vint-i-cinc, ens hem proposat recordar —refer l'itinerari— de la lluita continuada per la llengua i per l'escola. Han estat gegantins els passos fets endavant en el llarg camí de normalitzar l'ús del català a l'escola.

En un món tan canviant, amb tants projectes globalitzadors que semblen engolir tota cultura i tota llengua que no pertanyi a àmbits macroeconòmics, en un món en el qual la mobilitat de les persones és gran i la realitat de la immigració creixent, es comença a detectar als nostres països el perill d'una inflexió quant als usos lingüístics en el sistema educatiu mateix.

Emprendre amb força i convicció actituds i operativitat per al recolzament de la llengua per part de tothom i de totes les administracions esdevé una premissa inexcusable per a la consecució de la normalitat tan desitjada com mai no assolida.

La premissa que suposava «De l'absència, al recobriment de la llengua» (1940-1978) s'hauria de trasmutar, en aquests moments, en la «Del català après al català usat» (2002).

Òmnium Cultural i Cultura en Ruta

Joan Triadú i Andreu Morta

Apunt sobre Òmnium Cultural

Joan Triadú i Font

Amb la fundació d'Òmnium Cultural es reproduïa un fet característic del catalanisme des dels seus inicis, o fins i tot des de la seva llunyana prehistòria, per a la qual es pot pensar en la Junta de Comerç de Barcelona. Es tractava, una vegada més, d'aglutinar tendències i reunir esforços amb un objectiu comú: Catalunya. La formulació més simple és també la que conté al seu si tota la complexitat dels propòsits amb tota la seva diversitat. Una motivació que si s'hagués volgut definir amb contorns més precisos, cap a l'esdevenidor, per a la configuració d'un programa no s'ajustaria a allò que en realitat pogué propiciar l'acord dels cinc fundadors. Els unia allò que Maragall anomenava «el sentiment de pàtria», terme, aquest darrer, que Verdguer havia dignificat amb el seu geni. Però a mitjan segle xx la cultura catalana si volia sortir al carrer no en tenia prou dels seus bons i grans poetes, passats i presents, i com les altres literatures havia de fer forrolla, amb presència pública, mitjançant la novel·lística.

Així ho veia Joan B. Cendrós: «L'any 1960 em preocupava especialment la presència social de la nostra cultura», va escriure. «La literatura castellana —afegeia— era farcida artificialment amb premis, i el mateix Nadal, el de més prestigi, era atorgat a Barcelona. Cada sis de gener sentia impotència i vergonya davant la festa botiflera de *Destino*, em va semblar que, no com una forma de competència, però sí com una manera de neutralització, podia ésser la creació d'un premi català amb una dotació econòmica important.»

Assessorat, aplegà quatre persones i tots cinc (un cop obtingut el permís ineludible) convocaren l'any esmentat el premi Sant Jordi. La novel·la premiada

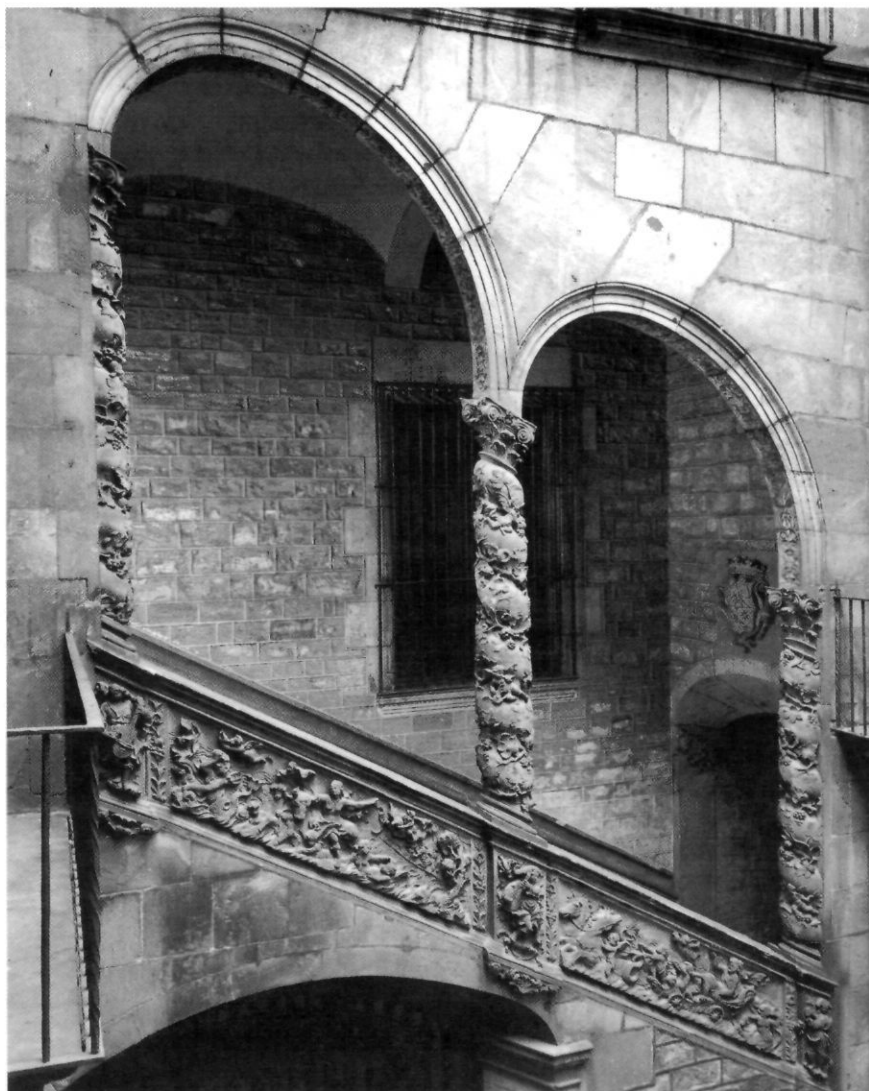
portava el títol excel·lent, premonitori, de *La vida no és fàcil*. Malgrat l'avís, tots cinc (coneguts ja amb el nom de «grup Sant Jordi») decidiren instituir-se, establir un lligam permanent i públic, fet i acció que en aquell temps volia dir "conjurar-se".

No es tractava de cinc amics, ja que alguns entre ells es coneixien i prou. No eren de la mateixa generació, ja que l'any del Senyor de 1936 el més gran ja tenia trenta-tres anys i el més jove només vint. Quant al punt de referència obligat per a la història personal —la guerra aleshores i encara ara—, tampoc no els unia gens, però es va veure que ja havia deixat de separar-los. Els "vencedors", un d'ells condecorat tres vegades, se sentien perfectament vençuts i els batuts, com el vers profètic de la IX elegia de Bierville, es retrobaven soldats. El catalanisme operava una vegada més, com he dit, en el sentit d'aglutinar esforços i voluntats. La sang vessada, la lluita silenciosa, el sofriment de llavors mateix a les presons i a l'exili eren les veritats ocultes que a poc a poc aflorarien a les cròniques.

Constituïts amb cautela en societat civil (figura jurídica que no necessitava permisos, però que podia fer poca cosa, a més d'haver de fingir que tenia ànim de lucre) els cinc intentaren erigir-se en fundació beneficodocent, qualificació que no fou obtinguda. A la recapta de socis entre diversos estaments, com per exemple prop dels metges, tot presentant-se amb el nom, una mica estrany però ben pensat, d'Òmnium Cultural, deien que eren «un grup d'industrials i comerciants que no negligeixen, en mig de llur treball, una viva preocupació per les coses de l'esperit, de cara a la vida col·lectiva del

...l'Institut d'Estudis Catalans era l'única institució que s'havia salvat del naufragi encara que només en restés el caliu ... Ramon Aramon va voler-se endinsar en la clandestinitat cultural perquè, encara que només arribés a una felicitat minoria, era la clau de la supervivència. I feia els ulls grossos perquè la seva secretària, Maria Montserrat Martí, d'una fidelitat exemplar i gairebé acrítica, ajudés els presos polítics, participés en la col·locació de la bandera en una roca de Montserrat el 1947 i formés part del Front Universitari, sempre ajudant el seu amic Josep Benet, rovell de l'ou de tantes iniciatives conspiratives.

Albert Manent. *En un replà del meu temps*, 1999

Al palau Dalmases, del carrer de Montcada de Barcelona, hi ha la seu d'Òmnium Cultural. Aquí es varen refugiar l'Institut d'Estudis Catalans, els Estudis Universitaris Catalans, l'Obra del Ballet Popular, l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, etc. Al segle XVIII havia hostatjat —potser premonitòriament?— l'Acadèmia dels Desconfiats. (Foto Pau Barceló)

nostre poble». No es podia dir més per cautela ni menys per dignitat. Així, mitja dotzena de metges dels més il·lustres d'aquell moment signaren la carta malgrat que havien tingut posicions oposades, o s'hi havien trobat.

El règim adoptà de moment el *wait and see*, veure venir, fins que de dalt digueren prou. En poc temps el Palau Dalmasas (lloc "simbòlic", també, seu del 1700 de l'Acadèmia Desconfiada, partidària dels Habsburg i desapareguda amb el triomf dels Borbons) esdevenia la seu digna de l'Institut d'Estudis Catalans, acollia l'Agrupació Dramàtica de Barcelona i l'Obra del Ballet Popular i s'hi instal·lava el Secretariat de l'organització de cursos de català, constituïda en Comissió Delegada d'Ensenyament, al servei de la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), que presidia el Sr. J. M. de Casacuberta en nom de la Secció Filològica de l'Institut. Hi hagué temps encara de constituir la Comissió Consultiva, precedent de l'àm-

plia Junta Consultiva, formada per representants de totes les branques de la cultura dels Països Catalans (de la qual sorgí la iniciativa i la configuració catalanocèntrica del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes), i hi hagué temps també d'iniciar, a través de l'Agrupació Cultural Folklòrica de Barcelona, amb motiu (i l'excusa) dels cinquanta anys de les Normes Ortogràfiques, la campanya d'instàncies al vicepresident del govern espanyol, a la qual la naixent "societat civil" donà un suport total, però de sotamà.

L'aglutinament catalanista funcionava amb el rendiment que avui, al cap de quaranta anys, admirem i enyorem. De moment el règim no ho podia permetre. Hi havia al davant, entre els cinc, alguns senyors massa importants (sobretot llur president, Fèlix Millet i Maristany, que malauradament emmalaltí i morí abans que fos aixecada la clausura de palau i reconeguda la llicitud de l'entitat com a associació), els quals desconcertaven el règim per les diferències que

Gener del 1976. Gran manifestació al Camp Nou del Barça amb el lema «Som una nació».

Cartell de Joan Miró, amb el qual el gran pintor va contribuir generosament al finançament de les activitats, obligadament reservades, d'Òmnium Cultural.

I quin goig de viure en ella, tots ardots de glòria nova;
i sembrar sense temença, i collir sens recelar;
i trenar les nostres danses entre branques d'olivera;
i cantar les cançons nostres a la vora de la mar.
Dir a l'aire: Catalunya!
i respondre'ns: Llibertat!
Miquel de Palol

en bona lògica espanyola havien d'haver estat insalvables; si no ho era, i ja es veia que no, calia tornar a agafar l'escopeta (el «mosquetón» amb paraules de Fraga Iribarne). Però ja no era el moment de fer-ne un net, és clar. Calia esverar aquells senyors i llurs familiars i deixar al carrer llurs col·laboradors. Comptaven que tot es reduiria a un malentès i es desfaria com un terròs de sucre...

Ai las! *Allò* continuà en la clandestinitat. I de cultura catalana n'hi havia per anys i anys. Com de règim franquista, malauradament. De tota manera, que aquells senyors no s'arrossessin, sinó que reaccionessin presentant un recurs de reposició, que fou desestimada, i un nou recurs, contenciós administratiu, davant el Tribunal Suprem i a cura d'un advocat castellà de primer rengle, demostrà al règim que se les havien amb una situació inesperada, més dura que no es pensaven. Històricament els podia recordar la Solidaritat del 1906, una, per a ells, amalgama o contuberni contra natura. Tant el vell Antoni Maura com Lerroux havien trobat aleshores que «una mena de vent de bogeria bufava damunt Catalunya». Hi haurien tocat més si haguessin pensat que qui bufava era l'Esperit Sant.

Sense exagerar: dues de les funcions d'Òmnium més "nocives" per a la política del règim, com eren l'organització de l'ensenyament de català en expansió, i les relacions exteriors, cada vegada més concretes, continuaren (un "Òmnium Culturel" amb seu pròpia a París, denunciat tot seguit a tort i a dret pel president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarrade-

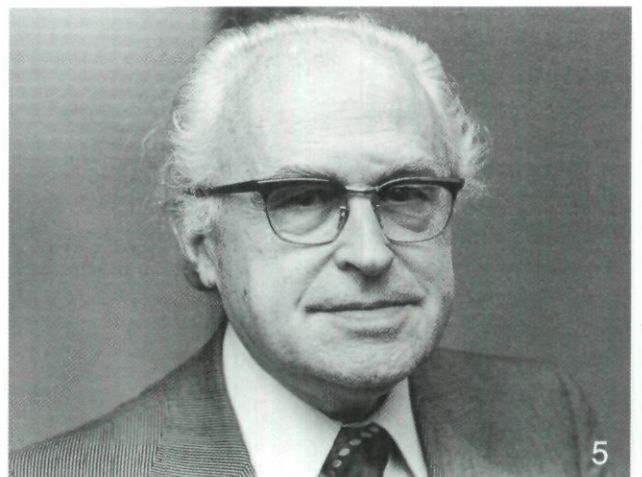
llas). També se celebrà la festa de Santa Llúcia amb el premi Sant Jordi al davant.

Tot funcionava amb altres noms: Editorial Spes, i un pis del Passeig de Gràcia, llogat per Edicions Spes, era posat sota l'advocació del Centre d'Estudis Francesc Eiximenis (Pax Romana). Mentrestant, motivats per la tasca d'ensenyament de català, nous "sócis capitalistes", informats en reunions privades, feien aportacions per al manteniment i l'acreciment de la campanya. La JAEC convocava i celebrava clandestinament els exàmens per als certificats elemental i mitjà per a la formació de professors de català. L'impuls inicial, de procedències diverses, llavors ja confluint i no s'aturava. El catalanisme militant deixava enrere, amb l'esquer de la llengua, el trencament que la guerra havia provocat entre els seus rengles i així renovava la seva capacitat de sumar i ajuntar tendències per Catalunya.

Com que no hi havia res a fer i alguna cosa havia canviat, molt petita però significativa, en el règim (Fèlix Millet, com he dit, havia mort), al cap de gairebé quatre anys, el Ministerio de la Gobernación reconegué la licitud de l'associació, denegada repetidament, i al cap de poc vingué la reobertura del palau Dalmasas. Els fundadors hagueren de retirar, això sí, el contenciós presentat al Tribunal Suprem. Des d'aquell moment i fins a la fi del franquisme, i més enllà, el que ens féu patir més, com a entitat, fou l'atac denigratori, persistent, de persones i grups que normalment haurien d'haver respectat, almenys en el sentit estrictament nacional, la nostra tasca.

Els fundadors d'Òmnium Cultural

1. *Fèlix Millet i Maristany*
2. *Pau Riera i Sala*
3. *Joan Vallvé i Creus*
4. *Joan Baptista Cendrós i Carbonell*
5. *Lluís Carulla i Canals*

Fèlix Millet i Maristany*(Barcelona, 1903 - 1967)*

Polític, financer i mecenes. Fou president i un dels principals animadors de la Federació de Joves Cristians de Catalunya. Dirigí una època d'El Matí.

Hagué d'anar-se'n, perseguit, de Barcelona, i, salvat per la Generalitat, s'establí a l'altra zona a Sevilla. Des del 1939 es dedicà a les assegurances i fou un dels primers a ajudar com a mecenes la represa de la cultura catalana a través de la Benèfica Minerva. El 1947 fou secretari general de la Comissió Abat Oliba. Després residia a Madrid i s'incorporà al món de les finances. En retornar a Barcelona fou president de l'Orfeó Català i fundador i president (1961-1968) d'Òmnium Cultural, i es convertí en una figura representativa i integradora de tota mena d'activitats catalanes.

Pau Riera i Sala*(Roda de Ter, 1908 - Barcelona, 1985)*

Empresari industrial, bàsicament del tèxtil. Del 1937 al 1952 viu a l'Argentina, on va promoure la cultura catalana al Casal Català de Buenos Aires i hi fou president de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat. Membre d'una família de gran mecenatge cultural i polític.

Relacionat amb el món cristià (Dr. Vidal i Barraquer, Lluís Carreras, M. Trens, J. Sanabre), amb el moviment litúrgic català i amb l'escoltisme. Cofundador d'Òmnium Cultural, del qual fou president durant 10 anys (1968-1978). Mecenes de moltes activitats catalanes.

Joan Vallvé i Creus*(Barcelona, 1910 - 1988)*

Doctor enginyer industrial. Actuà de jove al Centre Moral del Poble Nou. Alt directiu de l'empresa familiar Metales y Platería Ribera. Professor de l'Escola de Perits Industrials del 1940 al 1943. Treballa professionalment en diversos projectes, com en la Farga-Casanova. Fou degà del Col·legi d'Enginyers de Catalunya i president de l'As-

sociació d'Enginyers de Catalunya. Impulsor de la tasca dels orfeons, durant molts anys fou el president del Secretariat d'Orfeons de Catalunya. Cofundador d'Òmnium Cultural, del qual fou president del 1978 al 1984. Amic i col·laborador de l'abat Escarré. Mecenes de moltes activitats de cultura catalana.

Joan Baptista Cendrós i Carbonell*(Barcelona, 1916 - 1986)*

Empresari, polític i promotor d'activitats culturals. Fou director gerent i propietari d'Haugron Cientifical SA. A partir dels anys quaranta patrocinà nombroses activitats i entitats culturals. Així, contribuí al finançament de l'Institut d'Estudis Catalans i fou cofundador d'Òmnium Cultural, del qual fou secretari general del 1961 fins el 1984, del Premis Sant Jordi i Carles Riba (1959), de la Fundació Enciclopèdia Catalana (1980) i tingué una participació destacada en el relleu de les Edicions Proa. Col·laborà també en la creació de la Banca Catalana (1960). Com a polític, fundà amb d'altres, el grup Llibertat i Democràcia Social, que originà el partit Esquerra Democràtica de Catalunya (1975), fusionat posteriorment amb Convergència Democràtica de Catalunya.

Lluís Carulla i Canals*(L'Espluga de Francolí, 1904 - Barcelona, 1990)*

Industrial i advocat. Activista cultural des de molt jove, fou cofundador del periòdic nacionalista El Francolí (1921). Creador de diverses empreses, entre les quals destaca Gallina Blanca, que fou la primera, i després moltes d'altres que ara formen el grup Agrolimen. El 1960 fou cofundador del Premi Sant Jordi i, el 1961, d'Òmnium Cultural, on organitzà i dirigí la promoció de socis. Mecenes de Cavall Fort, de l'edició de Le Vatican et la Catalogne i del Teatre Romea. Ideà i patrocinà Cultura en Ruta. A la seva vila natal fundà el Casal (1963), la Residència Jaume I (1978) i el Museu de la Vida Rural (1968), al qual dedicà la seva casa pairal. L'any 1973 creà la Fundació Jaume I.

La Junta Directiva d'Òmnium Cultural

Persones que n'han estat membres des de la fundació de l'entitat fins a l'any 2001

Aguiló i Sabadell, Anna Maria
Ainaud de Lasarte, Josep Maria
Altés i Pineda, Anicet
Arenas i Sampera, Joaquim
Bagués i Cerqueda, Amadeu
Bassols i Badia, Agustí
Bes i Calzadilla, Miquel
Bonet i Armengol, Jordi
Boter de Palau i Ràfols, Jaume
Brull i Martínez, Josep Maria
Carod-Rovira, Josep Lluís
Carrasco i Azemar, Raimon
Carreras i Martí, Joan
Carulla i Canals, Lluís
Cendrós i Carbonell, Joan Baptista
Colomer i Roca, Josep
Colomo i Saperas, Joan
Comelles i Coldeforns, Jaume
Conejo i Badia, Albert
Conesa i Badiella, Alfons
Espejo i Solanes, Joaquim
Esteve i Blasi, Joan
Estrenjer i Macià, Avel·lí
Ferrer i Gironés, Francesc
Forn i Chiarello, Joaquim
Garcia i Codina, Joan
Gual i Caba, Enric
Guitart i Duràn, Josep
Ibáñez i Sensarrich, Avel·lí
Ibáñez i Sensarrich, Josep
Labória i Martorell, Lluís
Lamarca i Morell, Dolors
Llebaria i Vidal, Enric
Macià i Fontanilles, Albert
Madí i Cendrós, David
Maluquer i Sostres, Joaquim
Mas i Tubau, Martí
Matamala i Teixidor, Feliu
Millàs i Estany, Josep
Millet i Abbad, Antoni
Mir i Parache, Jordi
Muntaner i Pasqual, Josep Maria

Ortiz i Gros, Jaume
Padrós i Enamorado, Jaume
Panyella i Cortés, Oriol
Ponç i Torrents, Albert
Pons i Layret, Josep Maria
Pons i Torrents, Albert
Porta i Vilalta, Francesc
Puig i Guàrdia, Marc
Puig i Planas, Antoni
Puntí i Pujol, Lluís
Riera i Sala, Pau
Rosselló i Assensi, Pere Albert
Sales i Piñeiro, Carme
Samarra i Aroza, Màrius
Subirà i Rocamora, Eduard
Tardà i Meler, Francesc
Torra i Ferrer, Josep
Triadú i Font, Joan
Vallvé i Creus, Joan
Varela i Serra, Josep
Vidal i Gayolà, Joan
Vila i de la Hoz, Enric
Vives i Mir, Albert
Xirinachs i Díaz, Olga

Rialles promou activitats de lleure i espectacles educatius per als infants catalans.

El Premi d'Honor de les Lletres Catalanes

- 1969 **Jordi Rubió i Balaguer**, historiògraf i bibliòleg
- 1970 **Joan Oliver "Pere Quart"**, escriptor
- 1971 **Francesc de B. Moll**, filòleg i editor
- 1972 **Salvador Espriu**, escriptor
- 1973 **Josep Vicenç Foix**, escriptor
- 1974 **Manuel Sanchis i Guarnier**, filòleg i historiador
- 1975 **Joan Fuster**, escriptor
- 1976 **Pau Vila**, geògraf i pedagog
- 1977 **Miquel Tarradell**, arqueòleg
- 1978 **Vicent Andrés i Estellés**, escriptor
- 1979 **Manuel de Pedrolo**, escriptor
- 1980 **Mercè Rodoreda**, escriptora
- 1981 **Josep M. de Casacuberta**, filòleg i editor
- 1982 **Josep M. Llompart**, escriptor
- 1983 **Ramon Aramon i Serra**, filòleg
- 1984 **Joan Coromines**, filòleg
- 1985 **Marià Manent**, escriptor
- 1986 **Pere Calders**, escriptor
- 1987 **Enric Valor**, gramàtic i escriptor
- 1988 **Xavier Benguerel**, escriptor
- 1989 **Marià Villangómez**, escriptor
- 1990 **Miquel Batllori i Munné**, historiador
- 1991 **Miquel Martí i Pol**, poeta
- 1992 **Joan Triadú i Font**, pedagog i crític literari
- 1993 **Tomàs Garcés i Miravet**, poeta
- 1994 **Jordi Sarsanedas i Vives**, escriptor
- 1995 **Antoni Cayrol "Jordi-Pere Cerdà"**, poeta
- 1996 **Josep Benet i Morell**, historiador
- 1997 **Avel·lí Artís Gener "Tísner"**, escriptor
- 1998 **Joaquim Molas**, historiador i crític literari
- 1999 **Josep Palau i Fabre**, poeta i assagista
- 2000 **Josep Vallverdú i Aixalà**, escriptor i pedagog
- 2001 **Teresa Pàmias**, escriptora
- 2002 **Josep M. Espinàs**, escriptor

La Festa de Maig, amb la proclamació i el lliurament del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, és un dels actes culminants del calendari cultural dels Països Catalans, junt amb la Nit de Santa Llúcia, al Principat, els Premis Octubre, al País Valencià, i la Nit de la Cultura de Mallorca, a les Illes Balears.
(Fotos Pau Barceló)

La Nit de Santa Llúcia

Festa de les Lletres Catalanes

1951 Barcelona, Casa del Llibre
1952 Barcelona, Casa del Llibre
1953 Barcelona, Hotel Majestic
1954 Barcelona, Hotel Colón
1955 Barcelona, Hotel Colón
1956 Barcelona, Hotel Colón
1957 Barcelona, Hotel Colón
1958 Barcelona, Hotel Colón
1959 Barcelona, Hotel Colón
1960 Barcelona, Hotel Colón
1961 Barcelona, Hotel Colón
1962 Barcelona, Hotel Colón
1963 Barcelona, Hotel Colón
1964 Barcelona, Hotel Colón
1965 Barcelona, Hotel Colón
1966 Barcelona, Hotel Colón
1967 Barcelona, Hotel Ritz
1968 Barcelona, Hotel Ritz
1969 Barcelona, Hotel Ritz
1970 Comunicació privada dels veredictes
1971 Barcelona, Palau de Congressos de la Fira
1972 Tarragona, Hotel Imperial Tarraco
1973 Vic, Jardins La Concha
1974 Lleida, sala de festes Joker's
1975 Barcelona, Palau Nacional de Montjuïc

1976 Girona, Hostal Ribot
1977 L'Espluga de Francolí, Pavelló d'Esports
1978 Badalona, Restaurant Miramar
1979 Reus, Teatre Bartrina
1980 Barcelona, Hotel Princesa Sofia
1981 Terrassa, Centre Cultural de la Caixa de Terrassa
1982 Tortosa, Restaurant Cap de Ball
1983 Mataró, Parc Municipal
1984 Barcelona, Hotel Princesa Sofia
1985 Igualada, envelat a la plaça de Catalunya
1986 Sabadell, Can Borràs
1987 Manresa, Palau d'Exposicions
1988 Perpinyà, Palau d'Exposicions
1989 Terrassa, poliesportiu de Can Jofresa
1990 Torelló, Poliesportiu
1991 Barcelona, Palau Sant Jordi
1992 Puigcerdà, Poliesportiu
1993 Barcelona, Hotel Princesa Sofia
1994 Solsona, Pavelló Esportiu
1995 Olot, Pavelló Polivalent
1996 Mataró, poliesportiu municipal Eusebi Millan
1997 Vilanova i la Geltrú, Pavelló Poliesportiu
1998 Vilafranca del Penedès, Pavelló Esportiu
1999 Lleida, Pavelló Nou dels Camps Elisis
2000 Barcelona, Palau Nacional de Montjuïc

*«Perquè avui és Santa Llúcia,
dia de l'any gloriós,
pels volts de la Plaça Nova...»*

J. M. DE SAGARRA

Inicie el ciclo navideño concurriendo a la tradicional cena de los

“Premis de Santa Llúcia” 1957

AEDOS, DE BIOGRAFÍAS
JOANOT MARTORELL, DE NOVELA
VICTOR CATALÀ, DE NARRACIONES
JOSEP YXART, DE ENSAYOS
JOSEP CLARAMUNT, DE TEATRO
JOVENTUTS MUSICALS, DE COMPOSICIÓN

con un total de

110.000 Ptas.

...el premi Joanot Martorell de novel·la fou creat en la clandestinitat pels editors Jaume Aymà i Ayala i Jaume Aymà i Mayol, pioners en la represa després de la guerra civil ... En l'incipient món editorial català emergia amb força Josep Maria Cruzet, fundador de la llibreria Catalònia —aleshores i durant molt temps anomenada Casa del Libro— i el primer gran editor de llibres en català a la postguerra, amb l'Editorial Selecta. **Josep Faulí.** *Mig segle de la nit de Santa Llúcia*, Barcelona, 2000

Invitació de la Nit de Santa Llúcia del 1957, a l'Hotel Colón.

La celebració dels vint-i-cinc anys de la Nit de Santa Llúcia de l'any 1975, al Palau Nacional de Montjuïc —amb la mort de Franco recent i encara vigent el dol oficial—, fou un dels primers actes multitudinaris tolerats pels

hereus del dictador. Per primer cop varen ressonar en públic, i sense repressió policial, el lema de l'Assemblea de Catalunya: «llibertat, amnistia i estatut d'autonomia». (Foto Postius)

L'home de Cultura en Ruta

Joan Triadú i Font

No podia faltar en aquestes pàgines una referència a la persona del creador de la fundació editora d'aquesta nadala, Lluís Carulla, i a la seva contribució rellevant a la tasca de redreçament cultural d'aquells anys.

Com ja vaig escriure al treball que aparegué a l'opuscle titulat *Els fundadors d'Òmnium Cultural*, editat per l'entitat, que recupero aquí,* entre els fundadors de l'Òmnium amb els quals vaig treballar i vaig conviure tants anys, el senyor Carulla —tal com el vaig anomenar sempre i a tot arreu—, durant la tongada en què fou vicepresident de l'entitat i en tot temps, les seves intervencions a les reunions de la Junta Directiva es distingien, doblement, pel sentit pràctic i per una visió molt exigent del tema que afrontàvem. Sovint les seves observacions comportaven una crítica severa i, com gairebé sempre es demostrà, no gens desencaminada de procediments i d'actuacions de l'entitat. Sobretot de procediments interns, ja que com a eminent organitzador, atribuïa un valor decisiu a l'engranatge del funcionament. Era ben visible que si hagués anat per ell, Òmnium Cultural hauria estat portat com una empresa o, més ben dit, com una de les seves empreses. El senyor Carulla aportava al grup un sentit del que hom anomena competitivitat, el qual va tenir efectes decisius en el procés que portà a la configuració definitiva de l'associació. De fet, Òmnium Cultural podia haver estat el nom que emparés un important grup de pressió, format, al voltant del nucli inicial, per uns quants centenars de cooperadors associats. Entitats importants que han contribuït al redreçament col·lectiu en la nostra història contemporània foren el resultat d'iniciatives d'un desenvolupament semblant. Allò que cal subratllar de l'influx del senyor Carulla sobre la trajectòria de l'Òmnium és que l'impulsà a esdevenir una veritable associació, de base popular, expandida a la menuda, exactament com els productes de les seves empreses.

D'aquí ve que sigui una dada a tenir present en valorar el sentit de companyonia i amistat del senyor Carulla, paral·lels a la seva trajectòria de catalanista, el fet que acceptés de formar part del grup que instituí el premi Sant Jordi de novel·la. Potser ho féu també —a part les raons esmentades, que són, per descomptat, les fonamentals—, atret pels efectes “publicitaris” de la iniciativa a favor de la projecció social de la literatura catalana, fet del qual eren ben conscients tots els organitzadors, malgrat que cadascun tingués les seves prioritats i, així, Fèlix Millet hi veïés sobretot un acte de política (com hi veïé després i sempre l'Òmnium) i Joan B. Cendrós, un repte, una provocació (el que volgué sempre que fos l'Òmnium) però també, clar i net, un bon premi de novel·la. No crec, en canvi, que el senyor Carulla en qualsevol altra situació s'hagués basquejat gaire pel mateix motiu: o sigui, amb el propòsit de premiar una novel·la sense saber de què tractarà. Aquest tarannà, qualificable, sense valoracions de cap mena, de tradicional, en el sentit de voler que l'obra de creació, literària o artística, serveixi per a alguna cosa —un ideal assequible, com el millorament humà, o transcendent, com l'espiritualitat religiosa, o bé encara, una contribució a la tasca útil de fer conèixer i estimar el que és bell i bo de la terra pairal amb sentiment de pàtria—, era la base i el punt d'arrencada d'un caràcter eminentment imaginatiu i, per això mateix, innovador fins al moll dels ossos. Gairebé no caldria dir que un realisme guiat per la intel·ligència i una tenacitat que podia posar a prova els seus més dotats i conspicus seguidors, situaven les iniciatives del senyor Carulla al marge i a cobert de tota eventualitat previsible (ja que les imprevisibles demostrà que era expert a afrontar-les).

De bones a primeres, quan Òmnium Cultural era tot just la “ficció legal” —segons els governants que van suspendre'n les activitats i van clausurar-ne la seu social— d'una societat civil, jo vaig ésser testimoni de com el Consell de Gestió va confiar en el senyor Carulla, refiat de la seva notòria experiència, per a algunes tasques d'organització. Com, per exemple, és clar, la selecció del personal (llevat d'aquell que ja venia de l'organització preexistent de cursos de català per a la JAEC i que ens fou acceptat directament).

* «Lluís Carulla i Canals, vicepresident d'Òmnium Cultural»

«Català fins al sacrifici» va dir de Lluís Carulla el seu amic Ramon Muntanyola, poeta i rector de Salou, en la dedicatòria de la seva obra *El cardenal de la pau*, biografia del cardenal Vidal i Barraquer, l'arquebisbe de Tarragona, mort a l'exili.

Ara digueu: «Ens mantindrem fidels
per sempre més al servei d'aquest poble.»
Salvador Espriu. Inici de càntic en el temple, 1965

La campanya de captació de nous socis de l'Orfeó Català va assolir un gran impacte mediàtic i social en una Barcelona que començava a tastar lleus signes d'esperança. Amb la incorporació a la Junta de l'Orfeó Català es va iniciar la fructífera relació entre l'industrial espluguí i Fèlix Millet.

Així ingressà a la societat, cedit a mitja jornada pel senyor Carulla mateix, el secretari administratiu senyor Enric Gual, persona que fins a la seva mort serví l'entitat, en totes les vicissituds, amb dedicació fidel i eficàcia. Més endavant, quan l'entitat després dels quatre anys de travessia del desert, esdevingué una associació, el senyor Carulla tingué temps de demostrar a bastament com era d'essencial per al bon govern de l'entitat i per a la seva expansió, que la selecció del personal fos feta amb uns criteris que partint de les vivències del candidat respecte dels objectius de l'entitat —condició indispensable—, fossin els criteris propis de la selecció de personal de l'empresa més exigent.

Fins que arribà la clausura del Palau Dalmasas, les reunions del Consell de Gestió se celebraven al vespre, cada setmana, a la sala que més endavant esdevingué el despatx principal de la casa i sota la presidència de Fèlix Millet i Maristany. El senyor Carulla hi assistia amb regularitat, però jo diria que hi intervenia d'una manera selectiva, segons els temes, per ordre d'importància. Per a ell, aquest ordre començava per la difusió del català, una activitat que en aquell moment, tot i que tothom la considerava primordial, tenia el defecte de ser poc gratificant amb vista al tipus d'expansió de la societat, adreçada a persones conegudes dels fundadors o que s'hi relacionaven, del món empresarial. Era una tasca que no sols no es veia —em refereixo sobretot a la formació de professors per a les proves de la JAEC i a tota l'organització de classes de català preexistent—, sinó que no convenia que es veiés. Això comportava que algunes persones estiguessin disposades a ajudar-hi, però no pas a incorporar-se a Òmnium Cultural, ja que no volien constatar com a patrocinadors d'una activitat més o menys clandestina. El senyor Carulla s'impacientava i de vegades no s'estava d'expressar amb vehemència la seva indignació més santa, en la qual l'acompanyaven, val a dir-ho, cadascú a la seva manera, d'altres persones, com el senyor Amadeu Bagués, quan hi fou, la còlera del qual era més soterrada, com les seves conviccions, tan sòlides com als temps de *La Falç*. El senyor Millet, que com a president exercia de moderador, i el senyor Joan Vallvé i Creus actuaven de més pragmàtics, amb prou raons, i argumentaven que calia aprofitar tants recursos com vinguessin, ben a l'inrevés del que opinava, sense fer-s'hi fort, el senyor Cendrós, portat pel seu gran temperament.

Cal tenir present que aleshores qualsevol referència als fets del 1936, tot i haver passat més de 25 anys, podia portar a perdre una reunió-dinar dedicada a unir persones i voluntats per a l'ajut més asèptic a la cultura catalana. Però el senyor Carulla era immune a aquesta xacra tan persistent, perquè ell fundà Gallina Blanca l'any 1937, estimulat per les condicions adverses i deixant de banda per sempre les oposicions a notaria per a les quals es preparava abans de la revolta. Per tant, la seva trajectòria posterior continuà en línia recta, tant des de l'activitat empresarial com des del mecenatge, del qual hi hagué pràctiques tan inusitades durant la guerra, com, per exemple, la d'encarregar i fer esculpir una rèplica de la imatge de la Santíssima Trinitat que hi havia a l'ermita de l'Espluga de Francolí i que, naturalment, havia estat destruïda. Aquesta nota de "normalitat" quant a les virtuts del que havia estat possible de fer durant la guerra i malgrat la guerra, era un factor implícit en el joc de forces d'aquell moment, en contraposició respecte de la lenta i difícil superació de la mentalitat que traçava la mateixa ratlla del 1939 entre vencedors i vençuts. Entremig, encara, al si del Consell de Gestió, en aquells anys de la Llei de premsa i altres signes d'"obertura" del règim, sorgia l'especulació, gairebé l'esperança, d'arribar a un diàleg amb el règim, de persona a persona, tant per vies polítiques neocambonianes com pels ponts preconitzats per *La pell de brau*. El senyor Carulla també era immune a aquesta passa, de la qual, com d'una malura, no esperava res de bo. D'aquí venia, com era lògic, que es malfiés de les activitats gaire vidents, amb algunes de les quals, amb tota bona fe, hom volia donar una certa imatge pública a l'entitat i elevar la moral dels patrocinadors. El senyor Carulla se sentia més bé tractant d'activitats més sòlides i menys exposades; potser, justament, perquè era conscient que l'acció dels cinc fundadors d'Òmnium Cultural era l'inici d'un repte, el primer de la seva mena de la postguerra, entre el règim (comptant-hi la mentalitat d'ocupant i la mentalitat ressentida) i el catalanisme tradicional. Alguns compartíem aprensions en el mateix sentit, a més de serioses reserves no sols sobre l'oportunitat del "diàleg", sinó sobre la seva conveniència. Però la decisió del governador civil d'interdicció de l'entitat, convençut que els seus mateixos dirigents la liquidarien, ajornà de moment la qüestió, superada pel retorn brutal a la realitat.

Entre els entrebancs que ens posà el tancament del Palau, els més greus eren els que interrompien activitats contínues, com les de l'Institut d'Estudis Catalans i les de l'ensenyament de català, organitzat encara amb el nom de Comissió Delegada d'Ensenyament, formada per grups o sectors que ja subvencionaven l'organització dels cursos abans que ho fes Òmnium Cultural, però que no havien cregut convenient o prudent d'integrar-s'hi. El senyor Carulla, per cert, fou un defensor d'aquesta fórmula —proposada al seu dia per mi per tal de mirar d'unir esforços, però discutida pel seu caràcter mixt. Calia, doncs, trobar un local provisional per a la Comissió Delegada i posar-lo a nom d'una altra entitat (la qual fou el Centre d'Estudis Francesc Eiximenis). El senyor Carulla proposà que el senyor Gual m'acompanyés a cercar-lo. Però la solució ens vingué a través del senyor Millet, que obtingué de la família Valls i Taberner que ens lloguessin unes dependències de la casa número 42 del Passeig de Gràcia, on el que més tard fou la DEC i altres serveis de l'entitat romangueren molts anys. Mentrestant, durant els quatre anys següents, l'entitat, aparentment decapitada, mantingué un funcionament restringit i usà el nom d'Editorial Spes, S. A., en activitats públiques, com el premi Sant Jordi de novel·la i la festa de la Nit de Santa Llúcia. Però l'expansió a què aspirava per a Òmnium Cultural el senyor Carulla s'hagué d'esperar encara alguns anys.

A part de la seva presència activa a Òmnium Cultural com a fundador i membre del Consell, el senyor Carulla, entre el 1960 (creació del premi Sant Jordi) i el 1967 (reobertura del Palau Dalmasas) fa moltes altres coses, fins al punt que aquest període de set o vuit anys assenyalava, potser, l'arribada de la plenitud de la seva vida. Sempre hi ha un moment de la biografia de les personalitats rellevants i fortes en què sembla que tot tendeixi a pujar fins a una altura esperada i que els esperava de tota la vida. En aquesta època, el senyor Carulla posa fites definitives a una trajectòria personal de creació de riquesa i del que podríem anomenar amb un mot d'ordre famós, el «Sí a la cultura catalana», de les més lluïdes que ha donat, i sobretot que va donar durant el franquisme, la juntura de la iniciativa empresarial i aquesta forma activa d'arrelament al país que designem amb el nom de catalanisme. Tan efectiva és aquesta conjuntura que algunes accions encaminades a impulsar la

cultura provingueren en la forma de les tècniques de publicitat i màrqueting que el senyor Carulla començà a implantar per a les seves vendes durant la guerra i a la postguerra. Així, quan el 1960 entra a formar part de la junta directiva de l'Orfeó Català, a petició de Fèlix Millet, hi organitza una campanya massiva de captació de socis, per mitjà de la ràdio sobretot, la qual, tot i haver de ser feta en castellà, aconsegueix els objectius previstos de fer pujar el nombre de socis a més de deu mil, sobre els tres mil inicials.

Aquells anys són per al senyor Carulla, i gràcies a una visió molt personal seva que li permetia anticipar-se als esdeveniments, els anys en què s'opera una diversificació i una ampliació internacional de les seves empreses, cap a una expansió mundial.

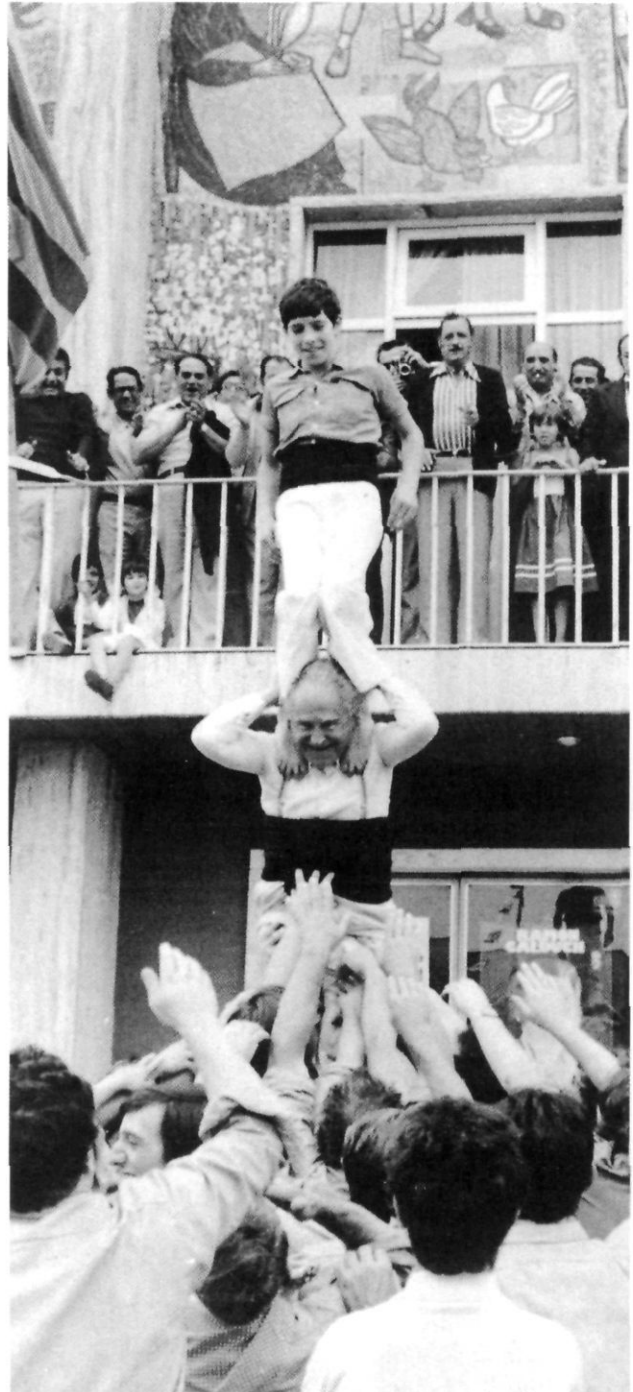
Durant el tancament del Palau Dalmasas hi ha la fundació de *Gallina Blanca Purina*, associada amb Ralston Purina Co. dels Estats Units, per a la fabricació de pinsos compostos. Entre aquell any i el següent hi ha dos fets més de primera importància per a la configuració de les activitats empresarials del senyor Carulla: l'associació amb Borden Inc., una de les empreses d'alimentació més importants del món, i la fundació d'Agrolimen, a través de la qual s'obre al futur d'expansió i presència acreditada i lideratge en diverses i prou conegudes activitats. Els anys 1976 i 1978 presideix el Saló Internacional de l'Alimentació, el segon d'Europa. Per tot plegat, l'any 1986 li fou atorgada la Medalla d'Or al Mèrit en el Treball. Però malgrat que estigués ben amatent —que hi estava, com els seus col·laboradors saben prou bé— a tots aquests canvis i creixements tan seriosos, el senyor Carulla no deixava de petja ni res per perdre dels seus dissenys invariables i tenaços de recuperació de la nostra identitat.

Així, amb una disponibilitat que no exclou, ni de molt, de tenir criteris prou estrictes, el senyor Carulla acut a ajudar necessitats que, tot sospesat, considera d'interès nacional. Ho féu sempre, en sóc testimoni, fins poc abans de posar-se malalt sense retorn. Un exemple d'aquells anys: Josep Tremoleda, gran col·laborador meu en les tasques d'organització dels cursos de català i llavors *l'home de Cavall Fort*, es presentà a petició meua a les acaballes d'una reunió "de restaurant" del Consell de Gestió d'Òmnium Cultural, presidida per Fèlix Millet. El Consell escoltà la peti-

ció, però més aviat trobà que l'entitat no era prou adequada per a la mena de compromís que hauria d'adquirir. Potser era així. Però el senyor Carulla donà el suport necessari pel seu compte a *Cavall Fort*, a part de quedar-se Josep Tremoleda al seu costat per a tota la vida. Altres vegades l'ajut era encara més personal i anònim de necessitat; com el que donà a l'edició del llibre *Le Vatican et la Catalogne*, perquè fos repartit entre els assistents al Concili Vaticà II, amb el propòsit de fer conèixer la situació opressiva de Catalunya i alhora de denunciar el tracte injust de l'Església, fins a aquell moment, envers els drets i les legítimes aspiracions del nostre poble, especialment en la qüestió dels nomenaments de bisbes no-catalans. De la mateixa manera, *hom* cancel·lava multes a membres del jurat d'uns Jocs Florals a l'exili (Ginebra, 1972). O bé, encara, feia per manera que, amb un crèdit-pont d'urgència, una escola de Catalunya Nord pogués afrontar el pagament de la nòmina fins que li arribessin els diners, pressupostats i no lliurats, del govern francès (1990). L'any 1974 i següents el senyor Carulla participà en la iniciativa que portà a la creació del Centre d'Estudis Catalans de la Universitat de París-Sorbona.

Hi ha tot d'altres exemples, molts, d'èpoques diferents, com aquests, de cap a cap d'una llarga vida, que donen fermaça de tres característiques de la personalitat i el tarannà del senyor Carulla: la vivència inalterable, la disponibilitat i aquell dinamisme del qual he parlat al començament d'aquesta ressenya i que vaig observar de prop des de les primeres reunions a les quals vaig assistir, dels fundadors i altres directius del primer Òmnium Cultural.

No gaire enrere d'aquest escrit he fet esment dels dissenys del senyor Carulla sobre la nostra identitat, i aquí s'escau de parlar de la seva acció a l'Espluga de Francolí, a la Conca de Barberà, la població on va néixer el 19 de febrer de 1904. Ja se sap que la identitat ben entesa comença per un mateix i el senyor Carulla se *sentia* espluguí, a més de ser-ne. Potser, en part, justament perquè hi havia viscut més aviat poc; però en el que hi havia viscut s'hi havia forjat (per al cas, *format* és insuficient). La casa pairal del poble, al carrer Canós 16, fou sempre, per a ell, casa seva, d'una altra manera que totes les residències que va tenir i que també va estimar. No va parar fins que, ja a les velleses, va aconseguir de donar-li una nova vida

Lluís Carulla va posar en marxa diverses iniciatives de promoció social i cultural a l'Espluga de Francolí, la seva vila nadiua.
(Foto Ricard Francesch)

—oberta, rica i perenne—, en transformar-la en el Museu de la Vida Rural.

Ha estat dit que hi ha un creixement interior que se'ns acaba als dotze anys, a tot estirar. És l'edat de la forja, també, per al senyor Carulla, en la qual la seva mare, la senyora Montserrat Canals, de qui el fill parlava amb una particular veneració, hi degué tenir un paper essencial. Consta que era una persona culta i d'un cristianisme i una catalanitat ben conscients. Els Carulla eren apotecaris (a Linyola, al Pla d'Urgell, des del 1704, i a l'Espluga, des del 1725), i alguna cosa de mà de morter i de química pràctica i saludable hi ha en els orígens de les dedicacions del senyor Carulla, malgrat que fos advocat. Consta també que a la rebotiga de la farmàcia s'hi sentia el bategar del viure comarcal i de preocupacions enderiades, reals i nacionals, és a dir, immediates i històriques. Hi havia el que era urgent: refer les vinyes destruïdes per la fil·loxera, construir el celler cooperatiu; però hi havia també el que era important, encara que no donés pa a ningú: la reconstrucció de Poblet, a tocar de l'Espluga. Un dia s'hauria de fer la història de les rebotigues en el procés social i cultural de la reconstrucció de Catalunya. Infant i noi, el senyor Carulla tingué ocasió d'immergir-se amb tots cinc sentits en aquell element nodridor de vivències.

No ens ha de fer estrany, doncs, que a disset anys fos del grup fundador del periòdic quinzenal espluguí *El Francolí*, «defensor dels valors morals i materials de la vila». No ens ha d'estranyar, tampoc, que ell en fos l'administrador i, a la darrera època, el director; ni que la publicació fos suspesa al cap de quatre anys per la Dictadura. Sí que pot sorprendre, però, que segons consta, hi publicqués prop de dos-cents articles, amb nom propi o amb el pseudònim de "Jacobi d'Elmurt". Aquí cal esmentar el nom de Josep M. Rendé, autor del *Pla d'organització social agrària de Catalunya* (1924), catedràtic de l'Escola d'Agricultura de la Mancomunitat i fundador de l'Acció Social Agrària, el qual creà a l'Espluga el Clam Catalanista, d'una banda, i alhora la Caixa Rural de Préstecs i Estalvis, primer, i el Celler Cooperatiu que en fou el resultat. És evident que aquesta juntura entre catalanisme i acció social ve com l'anell al dit per definir la trajectòria del senyor Carulla. Per això li féu erigir un monument a l'Espluga, molt digne, amb la inscripció «La pagesia catalana a l'apòstol del cooperativisme», iniciativa de

l'any 1957, o sigui precipitada (encara que fes trenta anys de la mort de Rendé), que li costà una bona multa de les de Consejo de Ministros i la retirada temporal del passaport durant dos anys.

L'any 1963, pocs mesos abans de la clausura del Palau Dalmases, el senyor Carulla convocà tothom de l'Espluga, la vigília de la Festa Major i proposà la construcció d'un casal, del qual digué, en un discurs il·lusionat i profètic, en què ja parlà de l'any 2000, a trenta-set anys de distància, que el casal havia de promoure la cultura, l'ensenyament i l'esport, i dinamitzar la vida econòmica i social de la població. El Casal de l'Espluga fou inaugurat al cap de dos anys i avui és evident que ha acomplert totes les previsions. L'Hostal del Senglar, inaugurat l'any següent, n'és part i li és suport. La urbanització Espluga Nova li fa de coixí poblat annex. El Casal, més que un mecenatge, fou i és una promoció de riquesa i una obra viva. Va donar moltes satisfaccions al senyor Carulla, però també, en ple funcionament, preocupació constant i algun disgust, ja que els temps eren difícils i compromesos. Passem ratlla. A la gran obra, única a Catalunya, del Casal, cal afegir-hi, com a proves a vessar de la identificació del senyor Carulla amb l'Espluga, almenys tres accions, ben diferents i prou significatives: la represa de la revista *El Francolí*, la Residència Jaume I i el Museu de la Vida Rural. Tot això en cinc anys, del 1983 al 1988.

L'any que s'aixeca la veda d'Òmnium Cultural, el 1967, el senyor Carulla adquireix un altre compromís: ara es tracta del manteniment del Teatre Romea, objectiu per al qual s'havia constituït una societat de la qual ell esdevé un dels accionistes; una acció que continua encara, amb el suport de la Generalitat, després d'una llarga història de vicissituds. I quan es presentà l'anomenat «Any Fabra», el 1968, el senyor Carulla hi contribuï amb una acció personal, que encara perdura, consistent en el modelatge i la fosa de cent medallons de bronze amb l'efigie del Mestre, els quals foren distribuïts a entitats i centres culturals i posats a disposició del Secretariat que organitza des d'aquell any les Festes Populares de Cultura Pompeu Fabra, per a ésser col·locats a les poblacions en les quals, successivament i de manera itinerant, s'han celebrat les festes. Encara en aquella mateixa època, el senyor Carulla inicia una acció —gairebé un costum— que ha portat molta cua. Cada any, per Nadal,

Crec en tu, terra meva,
i crec en els teus homes
—siguin dins,
siguin fora,
neixin dins,
neixin fora.
Tots plegats, terra meva,
tots plegats et fan nova ...
Francesc Vallverdú.
Com llances, 1961

Presentació del projecte del
Casal de l'Espluga de
Francolí, a la plaça de
l'església de la vila, la nit de
la festa major de l'any 1963.

És possible que generacions més joves, que han fet l'escola amb llibres de text en català i que han sentit parlar sense entrebancs de Catalunya com d'una nació ... no acabin d'entendre el sentit d'accions minúscules (pintar una erra en una paret o assistir de matinada, cada Sant Jordi, a una missa a la parròquia de Sant Felip Neri, o bé fer voleiar una senyera a uns quants metres d'un acte oficial) que significaven: encara existim i no tenim cap intenció de desaparèixer de la història.

Ignasi Riera. *Opressió i resistència,* Barcanova, 1991

Una campanya de propaganda preparava les estades de Cultura en Ruta a les viles i ciutats de Catalunya: pancartes al carrer, transparències al cinema local, cartells a les botigues i entrevistes radiofòniques, quan era possible, creaven una considerable expectativa entre la població. L'empenta i la iniciativa dels "amics locals" varen dotar el bibliobús d'una popularitat decisiva.

primer com una «edició ocasional dedicada als amics», tramet un opuscle —sobre la guerra dels Segadors, el 1968— en una edició confessada de «150 exemplars, els 75 primers numerats i signats per l'autor», però de debò de 1.200. Així, en una ardua però limitada versió, començava una de les iniciatives més populars i de més rendiment cultural i ideològic del senyor Carulla: la *nadala* (denominació que ell ha contribuït a naturalitzar, per extensió de 'cançó pròpia de la festa de Nadal', del Fabra). L'any següent (1969), la *nadala* dedicada a Ferran Soldevila ja tingué un tiratge de 6.000 exemplars i passà, en gruix i presentació, d'opuscle a llibre. Pels temes i pel seu autoritzat i valuós tractament, les *nadales*, amb peu editorial de la Fundació Jaume I des que aquesta existí, han esdevingut una col·lecció molt seriosa de documentació contemporània de gran difusió. Però, per acabar-ho d'arrodonir, la *nadala* propicià, amb el temps, la creació dels premis Baldiri Reixac d'estímul a l'escola catalana, i n'és el sosteniment, gràcies a la fórmula d'original mecenatge popular posada en funcionament per la Fundació Jaume I i ben acollida pels milers de receptors del llibre, o sigui, tal com fou ja des dels principis, tots els socis d'Òmnium Cultural.

Això vol dir que el nombre de socis de l'entitat, a partir d'un cert moment, augmentà molt, fet que fou assolit gràcies a la campanya de captació de socis que portà personalment el senyor Carulla, juntament amb el membre del Consell de Gestió i després de la Junta Directiva, senyor Martí Mas i Tubau, amb un equip de col·laboradors i l'ajut dels serveis de l'entitat. El senyor Carulla de temps que portava aquesta idea de cap, per les raons exposades al principi; però calgué que el Consell de Gestió —el Palau Dalmasas encara era clausurat—, digués endavant, amb vista de la situació, qualificada de catastròfica, a què havia arribat l'entitat, amb només 250 socis efectius i unes 2.000 pessetes de calaix, tot en xifres rodones. El senyor Carulla digué que per tal de superar aquella crisi calia muntar una campanya amb tots els ets i uts, preparada, però, mitjançant un estudi pràcticament exhaustiu "del mercat", és a dir, un retrat hipotètic, però molt fonamentat, de la vivència catalana de la societat. Aquest estudi, a càrrec de l'equip del senyor Carulla, durà un any, però fou la base de tot el que vingué després. Al cap de tres anys de promoció Òmnium Cultural ja passava dels 10.000 so-

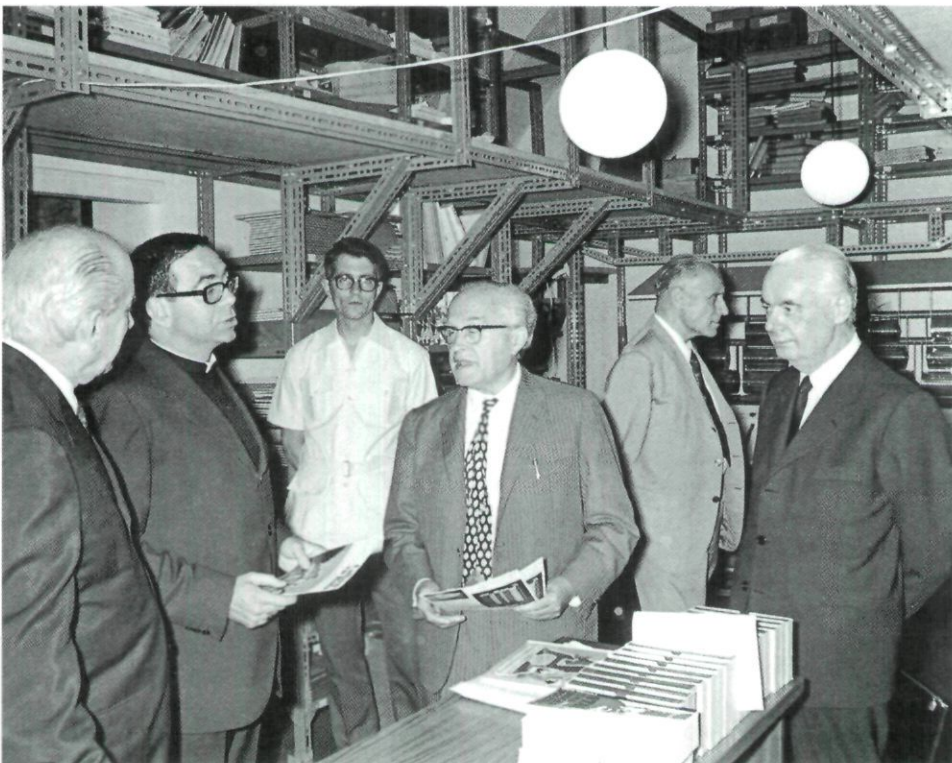
cis, per a arribar fins a la xifra de 22.000 al cap d'una dotzena d'anys.

Amb Òmnium Cultural legalitzat com a associació (dins una *legalitat* a la mida de la dictadura), consolidat, i estès per tot Catalunya, el senyor Carulla emprà la iniciativa de Cultura en Ruta. «Perquè Catalunya —va dir, amb més raó que un sant— no és només Barcelona, la qual és Cap i Casal si en pren consciència i se'n fa digna promovent la vida cultural de les comarques. I anant-hi.» Extrec aquestes paraules d'uns apunts, però la idea de Cultura en Ruta era aquesta. Després d'una llarga i preparadíssima gestació —en la qual destaca l'edició dels cartells *Llegiu llibres en català* i el concurs per escollir-los—, el bibliobús sortia de camí pel març de 1970 (des de Terrassa) per a fer, durant vuit anys, fins al juliol de 1978, milers de quilòmetres arreu dels Països Catalans. Recordem que el mecenatge del senyor Carulla s'estengué tant com pogué més enllà del Principat, singularment al País Valencià; així, pren tota la significació que posés el nom de Jaume I al davant de la seva obra.

Cultura en Ruta fou obra personal seva, des de la idea al finançament, i des de la selecció i ensinistrament del personal que s'encarregava del funcionament sobre el terreny, fins a la determinació de la qualitat i el color de la moqueta de l'autobús, el qual, a més, al cap d'un any d'experiència fou modificat radicalment, per tal de fer-lo més confortable, agilitar-ne la manipulació i fer-lo més eficaç, és a dir, més rendible. En aquells anys, el repertori de llibres catalans era molt reduït comparat amb el d'avui, tot i que encara no sigui, ni de molt, el repertori que ofereix una cultura independent europea, és a dir, una cultura normal. La nostra era aleshores, en curs de millorament des del 1975, una cultura de peatge i, com ell demostrava que ho sabia molt bé, encara ho és ara. Els centenars de milers de llibres i les desenes de milers de discos venuts no són, però, els únics resultats de Cultura en Ruta al seu moment, encara que siguin prou espectaculars, perquè se'n derivaren altres iniciatives que donaren el seu propi rendiment, com la xarxa dels anomenats *amics locals*, i les parades de Sant Jordi, que arribaren a ser més de dues-centes. L'impacte publicitari ja el creava amb la seva sola presència el bibliobús, gràcies al qual a molts llocs per primera vegada el llibre català adquiria una presència pròpia que no havia tingut mai.

El Casal de l'Espluga de Francolí és un centre de promoció social i cultural conegut arreu dels Països Catalans. Hi funcionen seccions de llengua catalana —que organitza des de fa vint-i-cinc anys un certamen literari i promou l'edició de la història de la vila—, escola de música, esports, conferències i formació permanent, etc. Ha contribuït a la modernització i la dinamització social d'un poble eminentment agrícola. (Foto Ricard Francesch)

Visita de l'abat de Montserrat, Dom Cassià Just, a l'oficina central de Cultura en Ruta, al palau Dalmases. (Foto Pau Barceló)

El senyor Carulla havia volgut que Cultura en Ruta, obra personal seva, estigués vinculada a Òmnium Cultural, i ho fou per diverses línies d'actuació i de fet. Els socis d'Òmnium Cultural i les seves delegacions comarcals o locals, allà on n'hi havia, foren l'enllaç funcional i el suport normal del bibliobús. Al Palau Dalmasas hi havia el magatzem o dipòsit dels llibres excel·lentment instal·lat, on foren rebudes diverses personalitats del món cultural, religiós i polític. Igualment, el senyor Carulla promogué l'any 1975 la campanya d'Òmnium Cultural del «Sí a la cultura catalana», com una de les respostes al famós *no* de 18 regidors de l'Ajuntament de Barcelona. El mateix any, el senyor Carulla es fa càrrec de l'organització, per compte d'Òmnium Cultural, de la XXV Festa Literària de la Nit de Santa Llúcia, al Palau Nacional de Montjuïc, en el qual, amb assistència de més de tres mil persones, s'homenatja Pau Casals a les envistes del seu centenari. La festa, sempre organitzada per Òmnium Cultural, té lloc, al cap de dos anys, al Casal de l'Espluga de Francolí, en commemoració del centenari de *L'Atlàntida* i a càrrec, és clar, de l'equip del senyor Carulla. L'any 1980 el senyor Carulla cessà com a membre de la Junta Directiva d'Òmnium Cultural; el 1984 fou nomenat soci d'honor i després, fins a la seva mort, presidí la Junta de Fundadors i Antics Directius de l'entitat.

Però quan les activitats del senyor Carulla desbordaven els marcs establerts, en part perquè eren menys dificultades pel règim i més estimulades per l'ambient, vingué la creació de la Fundació Jaume I, amb la qual el senyor Carulla institucionalitza els seus mecenatges propis i en garanteix la continuïtat més enllà de la seva mort. Era l'any 1973, quan el senyor Carulla en tenia 69. Abans havia començat per dient-se Fundació Carulla-Font, associant-hi el nom de la seva muller, la senyora Maria Font, amb qui s'havia casat l'any 1940 i tingueren sis fills. Amb ella i amb el senyor Miquel Coll i Alentorn i altres persones vingué el senyor Carulla en una de les reunions del Comitè Executiu d'Òmnium Cultural, que fèiem cada dimarts al menjador de la Institució Cultural del CIC, per anunciar-nos abans que a ningú la constitució de la Fundació, el seu abast i els seus objectius. Aquests objectius es desplegaren amb els anys i el senyor Carulla, que n'impulsava dia per dia, gairebé hora per hora i punt per punt, l'assoliment, amb els seus col·laboradors immediats, pogué veure'n els fruits. Com la continuï-

tat i l'expansió de l'Editorial Barcino, de J. M. de Casacuberta. Com la construcció i el funcionament de la Residència Jaume I, cedida després, en règim de patronat, a la Diputació de Tarragona. Com l'establiment dels Premis d'Honor Jaume I, a persones i a entitats de tots els Països Catalans, seguits dels premis d'Actuació Cívica Catalana. Com els Premis Baldiri Reixac, d'estímul a l'escola catalana, per a escoles, mestres i professors i alumnes. Com el Premi Sanchis Guarner a la Unitat de la Llengua, destinat a un llibre publicat que en doni fermaça i atorgat durant les Festes Populars de Cultura Pompeu Fabra que se celebraven anualment en memòria del Mestre. I, en fi, com el Museu de la Vida Rural, al qual va destinar la seva casa pairal de l'Espluga de Francolí i que no sols pogué inaugurar, el 1988, sinó també veure'n la gran acceptació per l'afluència de visitants i l'apreciació dels entesos.

Podríem dir com a conclusió, metafòricament: Lluís Carulla o una vida sense tardor. Fins al darrer moment abans de posar-se malalt, no el deixà l'energia que el caracteritzava. Els dos pols de la seva manera de ser, l'idealisme i el realisme, es fonien en un mateix procés enèrgic i resolutiu, sobre la base de la fe religiosa cristiana en la qual fou pujat i format. Decidit i fins i tot autoritari, cercava i sovint exigia la perfecció en el treball, amb una dedicació total i una fidelitat emmirallada en la seva. Una fidelitat a la idea de Catalunya, fórmula vaga, si es vol, d'una aspiració sense límits. Les seves admiracions i els seus afectes, però, es concreten molt, des de Prat de la Riba, el primer cronològicament, fins al darrer, Miquel Coll i Alentorn, passant per Pompeu Fabra, Pau Casals, Ventura Gassol, Carles Cardó, J. M. de Casacuberta i Mn. Ramon Muntanya, per no esmentar sinó els que ajuden més a dibuixar el perfil de les devocions del biografiat; a qui em complau de veure, com a darrera imatge, a la llotja de la sala d'actes del Casal de l'Espluga, un matí de juny, contemplant i aplaudint, amb el local ple de gom a gom de criatures, adolescents i famílies acompanyants, la distribució dels Premis Baldiri Reixac als alumnes d'escoles i centres d'ensenyament de tots els Països Catalans. La vellesa es fonia en una imatge d'esperança primavera.

El senyor Carulla morí a Barcelona el dia 3 de novembre de 1990. L'any 1982 li havia estat atorgada la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

L'aventura del bibliobús

Andreu Morta

Als anys setanta, a molts pobles, viles i ciutats d'arreu dels Països Catalans, t'hi podies trobar un camió —definit com a *biblioteca circulant*— amb un gran rètol on s'afirmava que «Cultura en Ruta no és un negoci: és un servei al país». El camió va ser una eina eficaç de difusió i, venent llibres i discos en català, va fer present la cultura catalana fins al darrer racó del país. Amb la dictadura franquista encara operant i agressiva, i durant els primers tempteigs d'una transició democràtica carregada de dubtes i temors, el bibliobús fou una novetat agosarada que va reeixir com un esclat de llibertat.

L'aventura havia començat —quines curiositats té la història, oi?— el 23 de febrer de l'any 1968. Aquell dia, primer aniversari de la mort de Fèlix Millet, Lluís Carulla i Frederic Roda varen presentar al Consell Executiu d'Òmnium Cultural un pla detallat de promoció de socis que, en pocs anys, i amb l'ajut de Martí Mas i d'un esforçat equip de col·laboradores, va aconseguir de fer passar l'associació de tres-cents socis a vint-i-dos mil. El projecte té una doble finalitat, ja que també hi consta la idea de construir i posar en marxa una biblioteca rodant, amb la qual es commemorarà el centenari de Pompeu Fabra.

D'entrada, aquell primer projecte es proposava en forma d'aparador, amb només l'exposició dels llibres i l'audició dels discos, i també la projecció de pel·lícules catalanes o doblades al català en una carpa desmuntable on es podrien asseure unes noranta persones. De seguida, però, es va veure que el cinema no seria viable perquè mancaven pel·lícules, i perquè seria impossible de superar les travetes polítiques i administratives que rebria.

Mentre es redactava el projecte, a can Sarquella, de Banyoles, ja construïen el bus dissenyat per Lluís Carulla i Claudi Jorba. Al cap de pocs mesos, a Premià de Dalt, es presentava a la Junta d'Òmnium i a un nombrós grup d'editors el primer prototipus: un camió-tràiler espectacular, de setze metres de llarg, apte per

exhibir més de dos mil volums i emmagatzemar-ne gairebé el doble. Per tal de donar-li la màxima autonomia, s'hi va incloure una vivenda per als tripulants.

Aviat es va veure que amb la mera exposició dels llibres la difusió no seria prou eficient: calia que els llibres entressin a les cases per quedar-s'hi. Per això es va decidir de vendre'ls.

Malgrat ser, òbviament, una activitat sense ànim de lucre que calia mantenir econòmicament amb generositat, Cultura en Ruta va funcionar sota la personalitat jurídica de societat anònima, per una raó ben senzilla: es va considerar que la figura empresarial podria emparar millor l'activitat de les previsiblex extralimitacions dels poders públics. La concessió a una societat anònima d'una llicència fiscal de venda ambulants —activitat típicament individual o familiar— fou una raresa i un mal de cap per a més d'un funcionari ansiós de trobar-hi alguna pega.

Cal dir que aquella mena d'entrebancs es varen poder solucionar amb una relativa facilitat gràcies al fet que el senyor Carulla, en previsió que el règim franquista posés esculls a qualsevol presència pública del llibre català, s'havia entrevistat amb Tomàs Garicano Goñi, governador civil de Barcelona i després ministre de Governació, de qui va aconseguir una carta de suport que va servir, talment un salconduit, per preparar les estades als pobles.

El 19 de març de 1970 el bibliobús iniciava el seu periple per les terres de parla catalana al Portal de Sant Roc, de Terrassa. L'impacte fou impressionant i l'acolliment positiu, fins i tot de nombroses persones de parla castellana, molt remarcable i esperançador.

Al cap de setanta-quatre dies l'experiència va recomanar modificar el vehicle amb algunes solucions d'emergència que li foren aplicades tot aprofitant l'estada a Banyoles per Sant Jordi.

Cultura en Ruta va recórrer milers de quilòmetres arreu dels Països Catalans portant un missatge d'esperança i de solidaritat. El bibliobús al pont nou de Besalú. (Foto Pau Barceló)

«Quiero un libro para mi nieta; ella es catalana y es bueno que conozca bien este idioma. Ojalá yo hubiese podido aprenderlo»
Portal de Sant Roc, Terrassa, 19 de març de 1970

Cal no oblidar mai ni la tasca ni l'esperança.
Pompeu Fabra, 1947

En plena activitat promocional del llibre i del disc en català: l'oficina central, a Barcelona, i l'exposició parada a Tàrraga.

El gener de 1971, la instal·lació fou transformada a fons i automatitzada a Carrosseries Novell, de l'Hospitalet de Llobregat. I encara s'hi faria una nova reforma tres anys més tard, sempre a la recerca d'una major agilitat i eficàcia.

El 25 de maig de 1978, el bibliobús féu la seva darrera estada a la Roca del Vallès. Les circumstàncies havien evolucionat, ja hi havia distribuïdors que cobrien tot el territori i les llibreries acollien i exhibien les edicions catalanes amb normalitat. Cultura en Ruta havia acomplert satisfactòriament la seva missió. Durant els vuit anys i mig d'activitat havia efectuat més de vuit-centes visites, algunes de tan remarcables com les de diverses poblacions de la Catalunya Nord, l'any 1976.

Havia viatjat quasi seixanta mil quilòmetres i treballat més de dos mil cinc-cents setanta dies (un 86 % del total possible). El 87 % de les vendes (més de quatre-cents mil exemplars) havien estat llibres (uns 156 diaris) i la resta discos (més de trenta mil). Un 90 % de les vendes s'havien fet al comptat i la resta a terminis. Era una tasca dura i exigent, però engrescadora. Plantar bona llavor sempre ho és.

Els amics locals

A totes les poblacions, al voltant de l'activitat s'aglutinaren col·laboradors i amics que ajudaven a preparar l'estada: penjaven pancartes, organitzaven actes, reunions, presentacions i festes, etc. La seva actuació va multiplicar l'eficàcia conscienciadora de Cultura en Ruta i li va donar el que seria probablement el segell d'identitat més característic: servir d'element aglutinador i mobilitzador de complicitats i obrir camins a la participació desinteressada de voluntaris a tots els pobles, on moltes persones sensibilitzades reberen la crida amb entusiasme. Barcelona generava iniciatives resistencials de moltes menes, però eren poques les que cercaven la participació de la gent dels pobles i els donaven l'oportunitat de treballar pel país.

Que molts d'aquells «amics locals» es destapessin amb la democràcia per esdevenir líders polítics a tots els nivells i de tots els partits no té res d'estrany: eren la gent més activa, generosa i preocupada pel país de

cada lloc, eren els que organitzaven conferències i grups de teatre i vitalitzaven cercles i entitats, eren capdavanters de colles sardanistes i esbarts o mestres de català, sovint clandestins, sempre vigilats. Era, en definitiva, la flor i nata d'aquella societat civil amb qui el nostre poble sempre estarà en deute. Només calia trobar-los.

Per promocionar l'activitat i crear un ambient favorable al bibliobús, el senyor Carulla, amb l'ajut d'aquells esforçats voluntaris locals, va posar en joc la seva reconeguda habilitat publicitària: cartells a les botigues, diapositives als cinemes, anuncis i reportatges als periòdics locals, pancartes, prospectes, reunions prèvies, cercaviles i ballades de sardanes... L'entusiasme desvetllava la gent com una festa major.

Per tal d'obtenir elements publicitaris adients fou convocat un concurs de cartells amb el lema *Llegiu llibres en català*. Els originals foren exposats a la seu del carrer Montcada i el cartell premiat i els tres finalistes es varen editar i repartir profusament a les botigues. La llibreria Ona, de Barcelona, encara usa avui el disseny d'un d'aquells cartells en les seves bosses.

Per anar més lluny: les parades de Sant Jordi i la fillola

El 23 d'abril de 1972, diada de Sant Jordi, va començar una activitat que assoliria una volada espectacular: el dipòsit de llibres a empreses, agrupaments escoltes, parròquies i altres entitats, que plantaven parada de llibres al seu local o a la via pública. Tant per l'eficàcia com pel fet en si destaca la instal·lada al vestíbul del Banc Atlàntic, la de Nutrexa i, naturalment, les de la fàbrica i les oficines de Gallina Blanca. Aquell mateix any calia suspendre la Festa de Maig de les Lletres Catalanes pels entrebancs imposats per les autoritats.

En sis anys, es varen muntar més de set-centes parades de Sant Jordi a 147 viles, 23 escoles i 37 empreses. Joan Rendé i Montserrat Marquès foren l'ànima i els responsables d'aquesta activitat.

Com que a molts pobles petits el tràiler no podia trobar lloc on posar-se, l'any 1971, a Juneda, es va presentar la *fillola*, una parada ambulante satèl·lit

transportada per un vehicle dotat d'altaveus. En Segimon Borràs la va passejar per viles i pobles fins que va assumir l'administració de l'Editorial Barcino.

Una valoració

Fins aquí, i a grans trets, aquests són alguns dels resultats tangibles de l'experiència de Cultura en Ruta. Però per calibrar-ne l'eficàcia i l'oportunitat en tota la seva magnitud caldria tenir en compte els resultats ideològics i morals, molt més importants que els econòmics. Ens cal situar-nos en les eixorques circumstàncies polítiques i socials, però sobretot culturals, en què el franquisme havia sumit el país, la gent i la llengua de Catalunya.

En aquell context miserable, el bibliobús fou un alè d'esperança per als editors i també per a molts catalans, que hi trobaren l'oportunitat d'esperonar-se i d'actuar aixoplugats sota l'aparença d'una acció comercial innòcua, però ben arrelada al sentiment de pertinença al país i a la cultura pròpia que trenta anys de maltempada havien posat en perill d'extinció.

Va ser una acció necessària i espectacular, fruit d'una manera de fer i de no rendir-se que és tot un exemple.

Les persones de Cultura en Ruta

Tripulació i dinamització

Martí Boada, tripulant

Ramon Bonaterra, preparació d'estades i venda domiciliària

Segimon Borràs, inicià l'experiència de la fillola

Ramon Canet, va tancar el cicle vital de Cultura en Ruta l'any 1978

Maria Teresa Garcia, va acompanyar el bus tot un estiu

Olivier Herrera, tripulant

Eudald Martorell, tripulant

Joan Moncosí i Masó, primer director

Nicolau Moncunill, tripulant

Pere Querol, primer tripulant, junt amb Lluís Tomàs

Pep Quintana, tripulant

Pep Sabatés, tripulant

Lluís Tomàs, primer tripulant, junt amb Pere Querol

Ramon i Montserrat Valls, matrimoni de Gironella, van tripular junts el bibliobús

Oficina central d'administració (Palau Dalmaes)

Margarida Bruguera

David Capella

Carme Geronès

Montserrat Marquès

Maite Montolio

Montserrat Saleta

Núria Sarrà

Altres col·laboradors

Josep Amigó

Miquel Giner

Claudi Jorba

Maite Martín

Andreu Morta

Jaume Pinyes

Maria Dolors Pujadas

Joan Rendé

Àngela Sicart

Josep Torà

Dolors Vendrell

Santiago Albertí va crear Difusora General (fixeu-vos que és un nom bilingüe), distribuïdora de llibres en català, la primera en la història ... Anaven tirant econòmicament i organitzaven parades la diada de Sant Jordi per a entitats culturals. N'arribà a fer 86. **Albert Manent**. *En un replà del meu temps*, 1999

Centenars d'entitats i associacions varen contribuir a la difusió de les edicions catalanes muntant parades de llibres al carrer amb motiu de la diada de Sant Jordi. L'experiència de Santiago Albertí va trobar una digna continuïtat en els llibres que els subministrava en dipòsit Cultura en Ruta.

Les quatre reivindicacions de l'Assemblea de Catalunya, plataforma d'acció unitària, en les quals hi ha ple acord són: llibertat, amnistia, restabliment de l'Estatut del 1932 com a via cap a l'autodeterminació i coordinació amb les forces democràtiques dels altres pobles de l'estat.

Josep M. Cadena. *505 fets bàsics de Catalunya*

Nosaltres pertanyem a un poble parlant que ha patit molt. Però el tracte tan injust i dolorós que al llarg dels segles ens han proporcionat els dos Estats que es van repartir el nostre territori i van disposar de les nostres voluntats, malgrat el dolor que ens ha causat, ves per on!, també ha tingut per a aquells que n'hem pres consciència, algun aspecte positiu:

Ens ha fet sensibles a molts actes flagrants d'injustícia. Ens ha fet solidaris amb els altres pobles que es troben en situacions semblants a la nostra.

Ens ha fet agraïts amb les persones de llengües originàries distintes de la nostra que han volgut aprendre a parlar com ho fem nosaltres. Ens ha fet recelosos i desconfiats amb els consagrats poders constituïts.

Ens ha fet generosos en temps, esforços i dedicació per salvar una cosa que creiem que és justa i que és de tots. Ens ha fet agosarats perquè ens hem atrevit a plantar cara a la inèrcia, a la submissió, i a la història.

Ens ha fet forts, infinitament forts, perquè sense tenir exèrcits ni canons, ni la força propagandística que tenen els Estats que ens han coaccionat políticament, que ens han expropiat econòmicament i que ens han colonitzat culturalment, hem tingut el coratge de mantenir-nos fidels a nosaltres mateixos.

Però sobretot ens ha fet forts, infinitament forts, perquè malgrat pertànyer a un poble lingüísticament acomplexat i malaltissament acovardit, nosaltres, molts dels que som aquí, encara som capaços d'estimar tothom en català. **Enric Larreula.** *Parlament en l'acte de lliurament dels premis de la Fundació Jaume I de l'any 2002*

Onze de Setembre, diada nacional de Catalunya. Ofrenes florals al monument de Rafael Casanova (Fotos Ramon Manent i J. Griera / A&O)

Assaig de cronologia

Assaig de cronologia

Miquel Costabella i Díaz

Advertiment

No és pretensió d'aquest treball fer una cronologia general de la història de Catalunya del període 1938-1980, d'aquí el títol d'Assaig de cronologia, sinó que es vol limitar a destacar alguns dels fets més remarcables, des del punt de vista cultural, de l'activitat de resistència o contraposició de la societat civil catalana al franquisme. Per tant, molta de la lluita duta a terme des dels camps polític o sindical no és objecte d'aquest estudi, malgrat la seva importància. Amb tot, no s'han volgut deixar de banda alguns aspectes rellevants que ajuden a explicar l'entorn de la resistència davant l'agressió de la dictadura.

D'altra banda, acotar les dates entre 1938 i 1980 té una justificació. El 1938 és el moment en què les tropes franquistes trepitgen terra catalana i poden començar a aplicar les seves directrius polítiques plenament i amb impunitat.

La data de 1980, l'hem escollit perquè és el moment en què la societat catalana torna a gaudir d'institucions pròpies, elegides democràticament, a qui traspasar, en part, la tasca de defensar i gestionar tot el referent a la llengua i la cultura catalanes.

Malauradament, aquesta relació d'agressions i defensa envers la nostra cultura podria continuar fins avui mateix, i ens temem que en el futur, i és això que ens obliga a restar en actitud vigilant davant de determinades actuacions que no ens permeten assolir una plena normalitat.

Per tal de facilitar la comprensió del text, indiquem en lletra rodona els fets negatius i en negreta les accions o reaccions de represa cultural positives.

1938

Inici de l'ofensiva franquista sobre Catalunya. Els revoltats decreten la derogació de l'Estatut de Catalunya, amb totes les conseqüències que se'n deriven de manca de reconeixement dels drets nacionals.

Manuel Carrasco i Formiguera, líder d'Unió Democràtica de Catalunya, és afusellat a Burgos.

Eugeni d'Ors, com a cap de la Jefatura Nacional de Bellas Artes, encarregat del pavelló franquista a la Biennal de Venècia. L'exèrcit franquista entra al País Valencià.

Es prohibeix el registre de noms de persones físiques o jurídiques en català.

Comença el procés de requisada d'arxius i documents públics i privats, amb intenció repressora, que culminarà l'any següent amb la sortida de vagons de tren plens de documentació cap a Salamanca.

Joan Miró exposa *El segador* al pavelló de la República de l'Exposició Universal de París.

1939

Ramón Serrano Suñer, cap nacional de premsa i propaganda del govern franquista, declara a *Destino*: «Tenemos hoy a Cataluña en la punta de nuestras bayonetas».

En caure Barcelona es crea un règim especial d'ocupació per a tota la província, cosa que no es fa a cap altre lloc de l'Estat.

Les instal·lacions del Servei Meteorològic de Catalunya són destrossades i tot l'instrumental és expropiat i traslladat a Madrid.

Ordre ministerial prohibint l'ensenyament de filologia catalana, història medieval, geografia, art medieval i dret civil de Catalunya.

Una nit de lluna plena
tramuntàrem la carena,
lentament, sense dir re...
Si la lluna feia el ple,
també el féu la nostra pena.

...

Una esperança desfeta,
una recança infinita.
I una pàtria tan petita
que la somnio completa.

Pere Quart. *Corrandes d'exili*, 1947

Josep Tomàs i Vidal tenia 76 anys —la meitat dels quals viscuts a l'exili— en morir a Barcelona. En tenia dotze quan, amb la germaneta de cinc i la seva mare, empengueren l'èxode dels derrotats en la Guerra Civil, com centenars de milers de catalans i espanyols amenaçats per la supèrbia dels vencedors. La família afrontà dignament la diàspora perquè no va perdre el sentiment de pertinença a un poble que no es donava per vençut en una Europa aclaparada per l'avenç del nazi-feixisme.

Teresa Pàmies. *Avui*, 2002.

El Portús. Milers de catalans camí de l'exili. Molts d'ells varen perdre la vida als camps de refugiats habilitats pel govern francès a les platges rosselloneses, com el d'Argelès i d'altres.
(Foto arxiu Ramon Manent)

Ordre del Ministeri d'Educació per la qual se suprimeix la Universitat Autònoma de Barcelona.

La casa de Pompeu Fabra és saquejada i la seva biblioteca cremada al mig del carrer.

Promulgació de la Ley de responsabilidades políticas, que prohibeix tots els partits.

Desfilada militar de 80.000 homes per la Diagonal de Barcelona sota la presidència de Franco.

Circular de la vicaria general del bisbat de Barcelona prohibint l'ús del català als actes de culte. **Demuestra que hi ha llocs on es continua usant.**

El Palau de la Música Catalana ha de passar a dir-se, per decret, «Palacio de la Música»

Imposada una multa a un particular de Mataró per imprimir uns recordatoris de primera comunió en català.

Menorca s'entrega als franquistes.

Les tropes rebels arriben a la frontera francesa.

Comença a editar-se, a Barcelona, el diari falangista *Solidaridad Nacional*.

La revista *Destino*, fundada el 1937 a Burgos per un grup de falangistes i profranquistes catalans, s'instal·la a Barcelona.

Decret de prohibició de l'ús públic del català.

Article de Ferran (ara Fernando) Valls i Taberner a *La Vanguardia Española* on denuncia la «falsa ruta tomada por el catalanismo» i justifica l'Alzamiento.

Clausurada la Federació de Cors de Clavé, que tenia 240 cors afiliats.

Obligació de castellanitzar tots els títols comercials, rètols o qualsevol altra inscripció. Multes de 100 a 1.000 ptes. diàries.

Retirada de diversos monuments públics a Barcelona: Doctor Robert, Rafael Casanova, Francesc Layret, Pau Claris... S'edita a València el diari *Levante*, òrgan de la FET i de les JONS.

Gran quantitat de multes, d'importos considerables, per mantenir rètols o impresos en català a botigues i indústries.

Ràdio Associació de Catalunya passa a ser Radio España de Barcelona.

Canvi de noms de carrers a totes les poblacions catalanes en sentit castellanitzador, espanyolitzador i feixistitzant.

Es repeteix la commemoració del VII centenari de la conquesta de València per Jaume I, tot i que ja s'havia celebrat en temps de la República, per tal de donar-li un sentit «patriòtic».

L'Orfeó Català és denominat «el orfeón que dirige el maestro Millet». **Com que el nom no podia ser en català es va pensar a posar-li Coral Millet.**

Prohibició de representar *Els pastorets* fora de l'àmbit familiar. Posteriorment són autoritzats només si es fan en castellà.

Eugeni d'Ors a Reus: «... el habla nuestra ... se ha vuelto inepta para todos los menesteres de cultura ...»

El bisbe de Barcelona recorda que l'ensenyament ha de ser catòlic i sempre en castellà.

A la Universitat de Barcelona només queda la meitat del professorat. Molts mestres són depurats i traslladats a diverses regions espanyoles, alhora que 700 mestres de Castella i Extremadura són destinats a Catalunya.

Carreguen un nombre elevat de camions amb grans quantitats de llibres en català requisats a diverses editorials, com Barcino o Proa, per fer-ne pasta de paper.

Alguns elements que resten del moviment escolta van fent alguna activitat commemorativa; com, per exemple, la celebració de Sant Jordi als Caputxins de Sarrià.

Reobertura de l'Ateneu Barcelonès, prèvia depuració del fitxer de la biblioteca.

1940

La filla de Franco, Carmen, reina dels Jocs Florals de Lo Rat-Penat.

Restabliment del Codi de Justícia Militar anterior a la República, que permet jutjar delictes d'àmbit no castrense.

Lluís Companys, detingut a França per la Gestapo i entregat al govern espanyol, és executat a Barcelona.

Es crea el Frente de Juventudes per enquadrar nois i noies en els paràmetres ideològics del règim.

Circular del Governador Civil de Barcelona en què prohibeix l'ús del català als funcionaris, especialment als mestres, amb amenaça de destitució sense dret a recurs.

S'instaura per decret la censura prèvia del text de les conferències públiques.

Multa d'un milió de pessetes a Pau Casals.

El Calendari del pagès, que es publicava en català des de 1856, comença a editar-se en castellà per ordre governativa.

S'edita a la presó Model de Barcelona *L'Espurna*, primera revista clandestina en català de postguerra, impulsada pel POUM.

Josep Irla, president del Parlament de Catalunya, nou president de la Generalitat a l'exili.

Es reprenen els Jocs Florals de Barcelona, sense jurat ni premis i estrictament en privat, amb una molt reduïda participació.

Es reprenen les representacions de la Passió d'Olesa a condició que els actors recitin en castellà, cosa que han de fer traduint sobre la marxa.

Pintada, tristament generalitzada en aquells anys foscos, que instava a parlar la llengua que ara en diuen «mai no imposada». (Foto IMHB, reproduïda de l'opuscle *El català, llengua d'Europa*)

El públic del Palau és obligat a la salutació feixista. (Foto Jordi Gumí / A&O)

1941

Decret sobre revalidació d'associacions que obliga les entitats no fiables per al règim a sotmetre's a una avaluació, bàsicament ideològica, cosa que en la pràctica significarà la desaparició de la majoria del ric teixit associatiu català, ja que els seran incautats els béns, edificis i materials.

Nota del rector de la Universitat de Barcelona disposant que en acabar les classes els professors i els alumnes, dempeus i el braç enlaire, profereixin els crits de rigor: «Arriba España, ¡Viva España!, ¡Viva Franco!».

Es crea RENFE, empresa estatal centralitzada, i l'INI, organisme per a impulsar la industrialització d'Espanya, encara que sigui a costa de desmantellar la indústria catalana.

Primers Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili, a Buenos Aires.

Fundació d'Edicions Ariel, per A. Argullós i J. M. Calsamiglia.

Commemoració clandestina del 25è aniversari de la mort del bisbe Torras i Bages. També del centenari de Lo Gaiter del Llobregat.

Josep Carner publica a l'exili el llibre *Nabí*.

1942

S'estrena *Raza*, de José L. Sáenz de Heredia, amb guió del mateix Franco basat en una autobiografia idealitzada.

Absorció del banc Arnús-Garí per Banesto, primer pas del desmantellament de la petita banca catalana a favor de la gran banca d'àmbit espanyol.

Es publica legalment el primer llibre en català després de la guerra: *Rosa mística*, de Camil Geis, amb permís eclesial.

Reprèn de forma clandestina les seves activitats l'Institut d'Estudis Catalans.

Neix l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

Reinstauració d'Amics de la Poesia, amb Josep Palau Fabre, Ramon Aramon, Miquel Coll i Alentorn i Maurici Serrahima.

Tímids inicis d'activitat escolta com a seccions excursionistes d'institucions religioses.

Nova Llei de cooperatives, de gran incidència entre les classes populars catalanes. En sintonia amb l'organització vertical imposada, només en podran ser directius els cooperativistes afiliats a Falange.

1943

Es projecta el primer No-Do, únic noticiari cinematogràfic autoritzat.

En ple procés de debilitament de Catalunya, es van produint trasllats forçats de seus centrals de grans empreses catalanes a Madrid.

Mor a l'exili el cardenal Francesc Vidal i Barraquer.

Per recuperar una emissió de deute públic de la Generalitat, de 1935, el govern espanyol autoritza un recàrrec especial a diverses contribucions de Catalunya, que es mantindrà fins el 1968. Enlloc de l'Estat no es pren cap mesura similar.

Organització d'una oficialista *Fiesta de las Letras* a Barcelona, que vol suplantat els Jocs Florals. Hi actua com a mantenidor José M. Pemán.

La Ley de reforma del Código de justícia militar estableix que tots els delictes polítics siguin jutjats en consell de guerra.

Es publiquen a Mèxic *Quaderns de l'Exili* i *La Revista de Catalunya*.

Es funda a València l'Editorial Torre i, a Catalunya, la clandestina editorial La Sirena.

Mossèn Antoni Batlle i altres col·laboradors reprenen les activitats escoltes.

A Mallorca es publica *El somni encetat* de Miquel Dolç. És el primer títol inèdit publicat en català a tot l'Estat des del 1939.

Inici de la publicació per Editorial Selecta de les *Obres completes* de Jacint Verdaguer, amb la condició que sigui amb ortografia prefabricada.

Primera edició de les *Elegies de Bierville*, de Carles Riba, impresa a Barcelona clandestinament amb el peu d'impremta fals de Buenos Aires, 1942.

A València, Xavier Casp publica en català *Volar*, títol bilingüe, si bé el seu títol original era *Nuesa*.

Al llarg d'aquest any i durant els següents el Front Nacional de Catalunya participa en una xarxa que passa resistents i aviadors aliats per la frontera i facilita informació militar i de trànsit portuari. S'espera amb això que els aliats tinguin en compte Catalunya quan acabi la guerra mundial.

1944

El nou Reglamente del Notariado obliga que tots els documents notariais siguin redactats en espanyol.

Importants restriccions elèctriques i de benzina, especialment estrictes a Catalunya i molt perjudicials per a l'estructura industrial del país.

Apareix la revista clandestina *Poesia*, impulsada per Josep Palau i Fabre, primera de tipus literari en català.

L'Onze de Setembre la Secció Militar del Front Nacional de Catalunya penja dels cables del telefèric del port de Barcelona una gran senyera, que trigarà hores a poder ser retirada. Es crea l'Editorial Aymà.

Concurs parroquial de poesia de Cantonigròs, primer en català després de la Guerra Civil, que es mantindrà fins el 1968 i serà continuat vint-i-cinc anys més per les Festes Populars de Cultura Pompeu Fabra.

La presó Model de Barcelona, l'any 1944, lloc d'adoctrinament, intolerància i repressió per a milers de presos polítics.
(Foto Jordi Gumí / A&O)

Editorial Àncora convoca el Premio Eugenio Nadal de novel·la en castellà. El seu propòsit fundacional era l'estímul de la novel·lística espanyola. Serà útil a força autors catalans pragmàtics que no veuen sortida en la literatura en català.

Creació del Secretariat d'Orfeons de Catalunya.

1945

Es promulga el Fuero de los españoles, una mena de constitució que no arriba ni a pseudodemocràtica, que defineix drets i deures dels ciutadans.

El règim intenta salvar les aparences amb les «literaturas regionales» apropiant-se de la figura de Verdaguer en el centenari del naixement del poeta, obviant la seva catalanitat i presentant-lo com a poeta èpic espanyol i cantor de la hispanitat. **La resistència cultural organitza molts actes de caràcter obligadament reduït però nacional.**

La nova Llei d'educació primària permet només l'ensenyament de la llengua espanyola.

Diverses personalitats de l'exili fan arribar a la Conferència sobre Organització Internacional, base de les futures Nacions Unides, l'opuscle *El cas de Catalunya. Apel·lació a les Nacions Unides*, on s'explica què és Catalunya, la seva lamentable situació i es reclama la intervenció dels organismes internacionals per la recuperació nacional del país.

El dia de Sant Jordi és penjada una gran bandera catalana de les torres de la Sagrada Família.

Gran enganxada de pasquins invitant els barcelonins a desfilar el dia 11 de setembre per l'indret on havia estat l'estàtua de Rafael Casanova.

El grup Miramar, creat per Maurici Serrahima, inicia una intensa activitat cultural en sentit democràtic i europeista, que es manté fins el 1952.

Ràdio Barcelona aconsegueix retransmetre l'obra *Canigó*, de Jacint Verdaguer, interpretada per Enric Borràs i amb la direcció d'Armand Puig.

1946

Amb motiu del «Día del estudiante caído» esclata un petard a la Universitat i els estudiants falangistes, com a represàlia, interroguen i torturen diversos estudiants catalanistes. **Té lloc, al teatre Arnau de Barcelona, la primera representació pública de teatre en català: *Lo Ferrer de tall*, de Pitarra.** Tota publicitat escrita o parlada, però, ha de ser en castellà.

Cartell de la festa de l'entronització de la Mare de Déu de Montserrat, l'abril de 1947. Fèlix Millet i Maristany va llegir la *Visita espiritual*, de Verdaguer, amb tal èmfasi, fervor i abandonament que va somoure la multitud com una veritable arenga patriòtica. (Foto Centre d'Història Contemporània de Catalunya)

No creuem en les pistoles:
per a la vida s'ha fet l'home
i no per a la mort s'ha fet.
No creuem en la misèria,
la misèria necessària, diuen,
de tanta gent.
Raimon

L'avui desaparegut quiosc de Canaletes acollí al seu redós molts retrobaments i reunions clandestines, que burlaven la vigilància dels policies infiltrats sota l'aparença del comentari trivial de la jornada esportiva.
(Foto Pere Català / A&O)

Tot callava perquè nosaltres parléssim, serens, de les nostres coses: reconstruir, girar full, refer, reunir.
Joan Triadú. *Dies de memòria, 1938-1940*

Represa de les primeres representacions periòdiques en català als teatres Romea i Victòria, de Barcelona.

Es publica clandestinament la revista catalana *Ariel*, impulsada per Joan Triadú, Josep Palau i Fabre, Josep Romeu, i altres.

L'Editorial Selecta inicia la publicació d'obres catalanes. El conjunt de l'edició en català aquell any és de 12 llibres, mentre que el 1933 se n'havien editat 740.

Edició de bibliòfil clandestina de *La Nacionalitat Catalana*, d'Enric Prat de la Riba, amb il·lustracions de Marlet i impresa a Sabadell.

Primera audició pública de l'Orfeó Català des del final de la guerra, tot i que amb moltes limitacions i obligat a cantar en castellà.

Es funda l'Esbart Verdaguer, per a la divulgació, lluny del regionalisme oficial, dels ballets populars catalans.

Edicions Destino comença a publicar en català amb la col·lecció El Dofí.

Miquel Dolç i Miquel Gayà, representants de l'escola mallorquina, editen les seves obres.

Fundació del Hot Club de jazz, continuador del Hot Club de Catalunya, creat el 1935.

La major tolerància del règim, obligat per la situació internacional, obre una discussió dins el món intel·lectual català entre "puristes", que no volen acceptar les noves opcions limitades, i propagandístiques del règim, i els "possibilistes", que creuen que cal aprofitar qualsevol opció.

1947

S'agreugen les restriccions elèctriques a Catalunya.

La festa de l'entronització de la Mare de Déu de Montserrat es converteix en un acte d'afirmació catalanista i de reconciliació de la mà de Fèlix Millet i Josep Benet. Uns escaladors pengen una gran bandera catalana a la muntanya, visible des de l'esplanada del monestir, que no podrà ser retirada durant tot el dia.

La Coral Sant Jordi, dirigida per Oriol Martorell, ofereix a Rubí el seu primer concert. Serà una de les entitats corals de major compromís del període.

Es reprenen les traduccions de la Fundació Bernat Metge. Josep M. de Casacuberta reprèn la col·lecció Els Nostres Clàssics a l'Editorial Barcino.

Es crea la comissió per la compilació del Dret Civil Català.

La Societat Castellonenca de Cultura reprèn les seves activitats i la publicació del seu butlletí.

Se celebra a Prada un seminari d'estudis catalans.

L'Editorial Aymà aconsegueix permís per convocar el primer premi de novel·la catalana de la postguerra, el Joanot Martorell.

Davant l'allau de peticions per editar llibres en català propiciada per una certa obertura, evidentment fictícia, s'inicia un important procés de denegació de permisos de publicació.

1948

Manifestació a València en suport del protocol Franco-Pe-rón.

Apareixen les primeres monedes amb el lema «Franco Caudillo de España por la G. de Dios»

Prohibida la difusió i tota referència pública de la notícia de la mort de Pompeu Fabra. No es permeten ni esqueles als diaris.

A les Illes continua prohibida la representació de teatre en català, però aquest any es permet la del sàinet localista i dialectal controlat ideològicament.

Jaume Vicens Vives accedeix a la càtedra d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona.

Es crea la revista *Dau al Set*, que agrupa diferents artistes plàstics i escriptors d'avantguarda.

Es crea, a Barcelona, l'Institut de Estudios Hispánicos, resposta oficial a la represa clandestina d'activitats de l'Institut d'Estudis Catalans.

Malgrat que es va recuperant una certa estructura tèrmica i hidroelèctrica a Catalunya, continuen les greus restriccions elèctriques que condicionen la qualitat de vida i la recuperació industrial.

Se celebra el I Saló d'Octubre, mostra d'arts plàstiques d'artistes de diverses generacions de tendències artístiques no oficialistes.

Aquest any s'editen 60 llibres en català.

S'edita *Curial*, revista literària d'àmbit universitari.

1949

L'Orfeó Català és obligat a cantar davant el «caudillo» Franco en una visita a Barcelona. Entre d'altres peces se li ofereix l'obra popular catalana *Cançó del lladre*.

Es convoca el «Premio Juan Boscán» de poesia, amb la intenció de potenciar la literatura en castellà a Catalunya posant l'exemple de l'autor clàssic que dona nom al premi.

Primeres exposicions individuals de Joan Josep Tharrats, Antòni Tàpies i Modest Cuixart.

Creació de Festa, sota protecció eclesiàstica, per promoure el teatre amateur en català.

Apareixen les revistes *Germinàbit*, del monestir de Montserrat, i *Occident*.

Els lingüistes Francesc de B. Moll, menorquí, i Manuel Sanchis Guarnier, valencià, reprenen la redacció del *Diccionari català-valencià-balear* iniciat per Antoni M. Alcover. Apareix, a Barcelona, la primera *Antologia poètica universitària*.

1950

El Banco Hispano-Colonial és absorbit pel Banco Central. FIAT decideix d'instal·lar a Barcelona la seva filial SEAT malgrat les reticències i les pressions del govern espanyol. Es funda l'Obra del Ballet Popular, per al foment dels balls populars i la sardana.

Inici de la celebració del Festival de Música de Prada de Conflent, impulsat per Pau Casals, que hi resideix com a exiliat.

El llibreter i activista Joan Ballester pot instal·lar una parada de llibres només en català a la Rambla, amb motiu del Dia del Llibre.

Es creen les revistes universitàries *Fòrum* i *Cetini*.

Es publica *Antologia de contistes catalans (1850-1950)*, de Joan Triadú.

Primera Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, a Martorell. El papa de Roma rep en audiència representants de l'escoltisme català.

Es crea el premi Óssa Menor de poesia catalana.

1951

Elizalde, l'antiga empresa catalana constructora de motors, canvia de denominació i es trasllada a Madrid.

L'ajuntament de Barcelona crea els premis «Ciudad de Barcelona» per commemorar l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat. Es dedicarà a premiar autors en castellà i només més tard, i sempre amb premis menors, en català.

Des dels pisos alts del Liceu es llencen octavilles damunt dels *marines* de la VI Flota dels EUA, encapçalats per l'almirall Forrest Sherman, que visita Barcelona per primer cop, demanant-los que no col·laborin amb el règim.

Vaga dels tramvies, de caràcter popular i espontània.

S'inaugura a Barcelona la itinerant Exposició del Diccionari, vinculada a l'Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear, que vol mostrar i prestigiar la llengua.

Lliurament per primer cop dels premis literaris de la Nit de Santa Llúcia.

Carles Salvador, sota l'auspici de Lo Rat-Penat, inicia cursos de llengua i literatura, i publica una *Gramàtica valenciana*.

Creació de l'Estudi General Lul·lià, per al foment de la cultura mallorquina.

Es crea a Barcelona el Grup R, on s'aglutinen diversos arquitectes renovadors com J. A. Coderch, Antoni de Moragas, Oriol Bohigas, Josep M. Martorell i altres.

Gegants i gegantera.
(Foto Pere Català / A&O)

...als Països Catalans, la cultura popular i tradicional constitueix un univers riquíssim i variat fet de rondalles, llegendes, contes, costums, jocs, hàbits gastronòmics, danses, cançons, instruments musicals, indumentàries, bestiari, castells, falles, gegants, refranys, locucions, frases fetes i un calendari festiu característic, propi, nacional ...

Josep Lluís Carod-Rovira. *Avui*, 2002

Apareixen dues antologies importants: *Els poetes insulars de postguerra*, que inclou nous poetes com Blai Bonet, Jaume Vidal Alcover o Josep M. Llompart, i *Antologia de la poesia catalana*, de Joan Triadú.

A l'entorn d'aquest any, i en endavant, la revista *Destino*, dirigida per Nèstor Luján, agafa de mica en mica un aire liberal, de manera forçosa en castellà, però donant veu i notícia de bona part del món cultural propi.

Es presenta la revista *L'Infantil*, publicada sota l'aixopluc del Seminari de Solsona.

1952

Plan de ordenació cultural de las Balears.

Diccionario de historia de España, on, a l'entrada «catalanismo» es fa una remissió a «separatismo catalán». La reedició de 1969 ho manté.

La policia clausura una exposició de Dau al Set.

Desaparició de les cartilles de racionament.

Celebració a Barcelona del XXXV Congrés Eucarístic Internacional. Unió Democràtica de Catalunya fa circular un miler d'opuscles en francès entre els participants estrangers on s'explica què és Catalunya. Durant la missa pontifical de cloenda és hissada, al puig de Sant Pere Màrtir, una senyera gegant, a la vista dels milers de persones que omplen la Diagonal. La premsa internacional se'n fa ressò.

Adreçat a la UNESCO un memorial de protesta per la situació d'opressió de Catalunya signat per diverses figures de l'exili català.

Es funda la revista literària *El pont*.

Es crea el Patronat de l'Obra del Diccionari Alcover-Moll. Ignasi Iquino roda en català la pel·lícula *El Judes*, però és prohibida l'exhibició d'aquesta versió poc abans de l'estrena, tot i haver estat ja anunciada.

1953

L'Institut Valencià de Economia elabora un informe on es queixa de les conseqüències negatives de les restriccions elèctriques.

Al 7è Congrés de Lingüística Romànica a la Universitat de Barcelona s'utilitza, per primer cop des de la guerra, el català en ponències i debats científics.

Es creen les Joventuts Musicals de Barcelona.

Es crea al País Valencià el grup artístic El Set, que tot i la seva curta durada significa un revulsiu per al lamentable estat de les arts al país.

Primer programa en català des de la guerra a Ràdio Taradell: *La veu de la paròquia*. Naturalment, sota l'empara de l'Església. S'instaura el premi Víctor Català de narrativa, que guanya Jordi Sarsanedas.

1954

Primeres eleccions municipals, no democràtiques. Malgrat tot, alguns regidors no falangistes aconseguen ser elegits. Una comissió d'industrials catalans presenta diverses demandes de tipus econòmic al governador civil.

S'autoritzen a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de València uns cursos sobre llengua i cultura del país. Francesc de Borja Moll inicia la publicació de la Biblioteca Raixa amb el volum *Què cal saber de la llengua catalana*, de Joan Coromines.

Es crea a Catalunya l'Agrupació de Teatre Experimental. El nombre de llibres editats en català durant l'any és de 96. Apareix, a Figueres, la revista *Canigó*, amb caràcter mensual. El 1971, de la mà d'Isabel-Clara Simó, passarà a editar-se setmanalment.

1955

El fenomen del barraquisme, vinculat a l'allau immigratòria, és al seu punt màxim.

Per pressions diplomàtiques se suspelen les emissions quinzennals en català de la BBC, que realitzava Josep Manyé des del 1947.

Comencen a celebrar-se al Liceu els Festivals Wagnerians. Es reobre el Teatre Grec de Montjuïc. Una jove Núria Espert hi interpreta *Medea*.

Una comissió de prohoms catalans visita Franco per presentar-li un seguit de demandes de tipus industrial, comercial i fiscal. Neix l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, dirigida per Frederic Roda Pérez, amb la intenció d'incorporar els nous corrents del teatre europeu als escenaris catalans.

A la institució cultural Lo Rat-Penat sorgeix un grup de joves renovadors amb idees clares de valencianisme.

Incerta glòria, de Joan Sales, premi Joanot Martorell.

1956

L'Ajuntament de Barcelona organitza els Jocs Florals de la plaça de la Llana; es tracta d'uns jocs desvinculats dels tradicionals, que se segueixen celebrant a l'exili.

Nova vaga de tramvies a Barcelona provocada, de nou, per l'augment de tarifes. Seguiment més irregular que en l'anterior. Els estudiants de la Universitat de Barcelona fan circular una carta dirigida al rector on, entre d'altres aspectes, denuncien que no s'ensenyi, a la institució, l'idioma i la cultura catalanes. Se n'envien còpies a l'ONU, la UNESCO i d'altres instàncies espanyoles i internacionals.

Inici de l'anomenada Nova Cançó. Jaume Armengol, Lluís Serrahima i Miquel Porter Moix componen unes primeres cançons.

Joan Fuster publica *Antologia de la poesia valenciana*.

1957

Josep M. de Porcioles és nomenat alcalde de Barcelona.

El català Pere Gual Villalbí és nomenat ministre sense cartera per Franco, en un gest d'aproximació als industrials catalans. Josep M. Marcet, industrial i alcalde de Sabadell, presenta un informe a Franco sobre les discriminacions econòmiques que sofreix Catalunya.

En resposta a la persecució que pateixen els estudiants universitaris durant els darrers mesos es crea l'Assemblea Lliure d'Estudiants.

S'inicia una controvèrsia pública a València per la pèrdua dels antics Furs.

Les Germanes Serrano graven el primer disc amb cançons en català d'ençà del 1939.

Manuel Serra i Moret publica *Ciudadania catalana*, a l'exili. Es crea a València el Grup Parpalló, que aplega diversos artistes que introdueixen el corrent informalista.

L'Escola d'Art Dramàtic estrena l'obra *Primera història d'Esther*, de Salvador Espriu, al Palau de la Música Catalana.

1958

Final de les restriccions elèctriques a Catalunya.

Es fa oficial la Ley de principios fundamentales del Movimiento, recopilació del corpus de legislació franquista que declara la total vigència dels «Principios del 18 de julio»

S'inicien els Festivals de Montjuïc, al Teatre Grec, de caràcter oficialista, amb un programa on predominen les representacions de sarsuela.

Economistes i empresaris joves i destacats, favorables a la modernització política i econòmica i a la vinculació als paràmetres europeus, creen a Barcelona el Círculo de Economía, amb Carles Ferrer Salat de president i Ernest Lluch com a secretari.

S'inicia la recuperació de l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de Maó.

Creació de les Joventuts Musicals de Maó i Ciutadella.

Joan Miró i Llorenç Artigas duen a terme el gran mural *El sol i la lluna* per a la seu de la UNESCO, a París.

Apareix *Qüestions de Vida Cristiana*, revista de l'Abadia de Montserrat.

1959

Primera emissió televisiva des dels estudis de Miramar, a Barcelona, exclusivament en castellà.

Luis de Galinsoga, director de *La Vanguardia Española*, amic i biògraf del general Franco, reacciona amb insults contra un sermó en català.

Lluís Serrahima publica a *Germinàbit* l'article «Ens calen cançons d'ara», manifest fundacional de la Nova Cançó catalana, que ha de proporcionar noves formes d'expressió a la realitat catalana seguint models europeus, fonamentalment el francès.

Josep Benet llença la campanya «P de protesta» que omple el país de pintades amb aquesta lletra com a símbol de la resistència cultural, social i política.

Promulgació del primer Plan de estabilización amb la intenció d'obrir l'economia espanyola cap a una modernitat controlada, sense canvis, però, en l'estructura política.

Es crea ESADE, a Barcelona, amb la intenció de formar noves generacions d'economistes, directius i empresaris.

Apareix el primer número de la revista *Serra d'Or*.

Neix l'Associació Catalana d'Escoltisme, que federa sectors laics i confessionals.

Inauguració a Barcelona de la nova seu del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears, amb un mural, no signat, de Picasso.

L'Ajuntament de Gandia crea el premi de poesia Ausiàs March.

1960

En un nou intent d'aproximació a la societat catalana, especialment al món industrial que ara tant necessita, el govern aprova la Carta municipal de Barcelona, impulsada per l'alcalde Porcioles, i cedeix a la ciutat el castell de Montjuïc.

Entre 1940 i 1960 el flux immigratori cap a Catalunya des de la resta d'Espanya és de 700.000 persones.

El gran seguiment de la campanya contra Luis de Galinsoga, impulsada per Jordi Pujol, amb un fort descens de vendes i de subscriptors del diari, provoca la destitució del director. Surt a la llum el manifest *Per la llengua catalana*, dins la campanya dels 100, en reivindicació de l'ensenyament i la normalització del català.

Amb motiu d'una visita de Franco a Catalunya Jordi Pujol redacta el full volant *Us presentem el general Franco*. L'impressor, Francesc Pizon, serà empresonat.

Fets del Palau. L'Orfeó Català fa un concert al Palau, amb presència de ministres i amb l'autorització per cantar *El cant a la senyera* en lloc destacat, per primer cop des del final de la guerra. A darrera hora es prohibeix cantar-lo i es produeixen grans protestes del públic, que el canta. La policia, brutal, fa diverses detencions. Jordi Pujol, com a inductor, serà torturat i condemnat a set anys de presó pel consell de guerra.

Las Cortes aproven la compilació del Dret civil especial de Catalunya.

Es funda, a la Cúpula del Coliseum de Barcelona, el Museu d'Art Contemporani.

Creació del Premi Sant Jordi de novel·la catalana, que substitueix el Joanot Martorell.

Creació de l'associació de disseny industrial ADI/FAD, que vol suplir la greu manca de suport institucional en aquest àmbit.

Constitució de Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (GREC).

L'Obra del Ballet Popular instaura el Dia Universal de la Sardana i també la proclamació de la Ciutat Pubilla de la Sardana, que en aquesta primera edició recau en la ciutat de Girona.

Maria Aurèlia Capmany i Ricard Salvat creen l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual.

Radio Popular de Mallorca emet en català un espai dedicat a les «rondaies» de mossèn Alcover.

L'editor Rafael Dalmau inicia la publicació de la col·lecció, encara activa, *Episodis de la Història*, dirigida per Ferran Soldevila.

L'edició en català passa dels 200 títols.

1961

El Consejo Nacional del Movimiento estudia la ponència «Política de unidad. Estudio crítico del separatismo». La presideix l'almirall Pedro Nieto Antúnez i n'és secretari Manuel Fraga. Cal destacar-ne la visió encara predominantment joseantoniana de la qüestió de Catalunya.

Cal recordar els moments difícils que patí la nostra cultura i també, lògicament, la cultura popular, la nostra llengua i la nostra personalitat com a poble vençut i humiliat que, tanmateix, però, maldava per ressorgir amb valentia i coratge.

Ja als anys quaranta la sardana es va mostrar útil per combatre la repressió. Joves i grans ompliren carrers i places i organitzaren ballades com a expressió pacífica de catalanitat, això sí, vigilats i controlats —sovint perseguits— per les "autoridades" del règim. Sorgiren de nou les colles, els més atrevits organitzaren concursos i algun aplec ... La sardana fou un dels àmbits que el poble escollí com a punta de llança per a la nostra recuperació. **Esbart Lluís Millet**

Les populars ballades de sardanes, a l'avinguda de la Catedral els dimecres, i a la plaça de Sant Jaume, els diumenges.
(Fotos Pere Català / A&O)

El Grup Rossellonès d'Estudis Catalans publica a Perpinyà el primer número de la revista *Sant Joan i Barres*.

Joan Carles de Borbó visita Barcelona i es reuneix amb diversos intel·lectuals catalans.

Fèlix Millet, Joan B. Cendrós, Pau Riera, Lluís Carulla i Joan Vallvé funden Òmnium Cultural, inicialment com a societat civil.

La Secció Filològica de l'IEC acorda crear la Junta Assesora per als Estudis de Català.

Joan Capri grava per a Discos Vergara els seus populars monòlegs. Se'n vendran més de 200.000 còpies.

Universitaris valencians publiquen la revista ciclostilada *Concret*.

Salvador Escamilla inicia l'emissió del programa en català *Radioscope* a Ràdio Barcelona.

Neix Banca Catalana a partir de la Banca Dorca, d'Olot, impulsada per Jordi Pujol.

Neix la revista infantil *Cavall Fort*, aixoplugada pels bisbats de Girona, Vic i Solsona, i impulsada per Josep Tremoleda, Joaquim Oñós, Josep Espar Ticó, Martí Olaya, Joaquim Ramis, Lluçia Navarro i altres.

El grup Els Setze Jutges, amb Miquel Porter Moix, Remei Margarit i Josep M. Espinàs, fa la seva primera actuació pública.

La Facultat de Dret de València publica la revista *Diàleg*. Apareix a Vic la revista *Orifloma*, de la mà d'Anton Cañellas, entre d'altres.

Fundació de la discogràfica EDIGSA, amb vocació d'enregistrar en català.

A l'inici dels anys seixanta *El Correo Catalán* inicia, en castellà, una línia de catalanització dels continguts, amb autors d'arreu dels Països Catalans, com Josep Pla, Joan Fuster i Francesc de B. Moll.

A les Illes, Llorenç Villalonga, deixant lluny el seu passat anticatalanista, publica *Bearn* i anima la producció literària dels seixanta, amb Baltasar Porcel i Gabriel Janer Manila.

Publicació de *Vacances pagades*, de Pere Quart, i d'*Un segle de vida catalana*, important obra col·lectiva coordinada per Ferran Soldevila.

Una gran exposició d'art romànic a Montjuïc fa patent la important presència a Catalunya d'aquest art eminentment europeu.

1962

Es funda Edicions 62. El primer títol publicat és *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster, que rep dures campanyes periodístiques dels diaris *Levante* i *Las Provincias*.

115 intel·lectuals catalans donen suport a un document contra la repressió i demanant llibertat d'expressió i respecte a les cultures minoritàries.

Tant la petició de bisbes catalans com el progressisme de l'Església catalana no han estat sempre ben compresos al Vaticà, on encara avui és negada la presència de la llengua de milions de creients que, a més, és l'oficial d'un país, Andorra, que té un eclesiàstic com a copríncep. (Foto Montserrat Segarra / A&O)

S'acaba la publicació del *Diccionari català-valencià-balear* d'A. M. Alcover i F. de B. Moll, iniciada l'any 1926. L'obra consta de 10 volums.

A Mallorca, la revista *Lluc* publica el seu primer número en català.

Es funda a Mallorca l'Obra Cultural Balear per al foment de l'ensenyament del català i de la cultura pròpia.

Es funda el grup teatral Els Joglars.

Primera edició de *Signe*, gramàtica catalana d'Albert Jané, Josep Ibàñez, Enric Gual i M. Eugènia Dalmau

Alguns membres de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona creen el TEC, Teatre Experimental Català.

Josep Faulí comença a publicar al *Diari de Barcelona* una pàgina de lletres catalanes amb el títol «Veus i lletres de Catalunya», que en determinades èpoques encara haurà de ser en castellà.

Es convoca el Premi del Disc Català.

1963

Les autoritats clausuren Òmnium Cultural i segellen la seu social de l'entitat, al palau Dalmasas.

El Banc d'Elda és absorbit pel Banc Central.

Es crea el Tribunal de Orden Público, que substitueix el fins aleshores vigent Tribunal Especial de Represión de la Masonería y el Comunismo en la repressió política i social.

Òmnium Cultural comença una forta campanya, coordinada per Josep Benet, per a l'ús oficial del català a l'ensenyament i als mitjans de comunicació.

Raimon i Salomé guanyen el Festival de Cançó Mediterrània amb la cançó *Se'n va anar*, votada pel públic i no per un jurat. Es converteix així en la primera cançó emesa per TVE en català. Els anys següents cap cançó en català no passarà la selecció prèvia.

Declaracions de l'abat de Montserrat Aureli M. Escarré al diari *Le Monde*, molt crítiques amb el règim franquista, que l'obligaran a marxar d'Espanya.

Carta de 100 intel·lectuals denunciant la tortura.

Raimon grava el seu primer disc, on hi ha cançons com *Al vent* i *La pedra*.

Més de 10.000 instàncies demanen al vicepresident del govern l'ensenyament del català a tots nivells i l'existència de mitjans de comunicació en català.

Inauguració, a Barcelona, del Museu Picasso.

Publicació de l'antologia *Poesia catalana del segle xx*, de Josep M. Castellet i Joaquim Molas.

Creació del premi Josep Maria de Sagarra per a la promoció del teatre català.

Aparició del *Diccionari enciclopèdic Salvat*.

Desaparició, per ordre governativa, de l'Associació Dramàtica de Barcelona.

En anar-se aixecant la prohibició, més o menys fàctica, de traduir al català des d'altres llengües, es produeix una allau de traduccions.

L'encíclica *Pacem in terris* del papa Joan XXIII reconeix el dret dels pobles a la seva llengua i la seva cultura.

Grups d'extrema dreta calen foc al Casal Montserrat del carrer dels Arcs de Barcelona.

Es crea, a Castelló, la Fundació Huguet per impulsar accions de promoció de la cultura catalana.

1964

El règim franquista celebra el que anomena «25 años de paz», amb gran aparell propagandístic orquestrat per Manuel Fraga Iribarne.

El Banc de Santander absorbeix el Banc Soler i Torra.

La Ley de asociaciones permet la creació d'associacions només per a activitats permeses i no contràries als «principios del Movimiento».

Constitució a París de l'associació Omnium Culturel, com a resposta al tancament de l'entitat homònima de Barcelona per les autoritats espanyoles.

Malgrat les prohibicions i la repressió, es commemora el 250è aniversari de l'Onze de Setembre de 1714. Es manifesten més de 3.000 persones. Hi ha detencions i multes.

Apareix *Tele-Exprés*, primer diari publicat després del 1939 que no està vinculat al falangisme. Vol fer premsa catalana encara que sigui en castellà.

Amb l'obra *La ferida lluminosa* de Josep M. de Sagarra, TVE inicia un espai teatral mensual en català.

Presentació d'un plec de signatures a l'arquebisbe Olaechea demanant la litúrgia en català, a València.

Es publica *Els altres catalans*, de Francesc Candel.

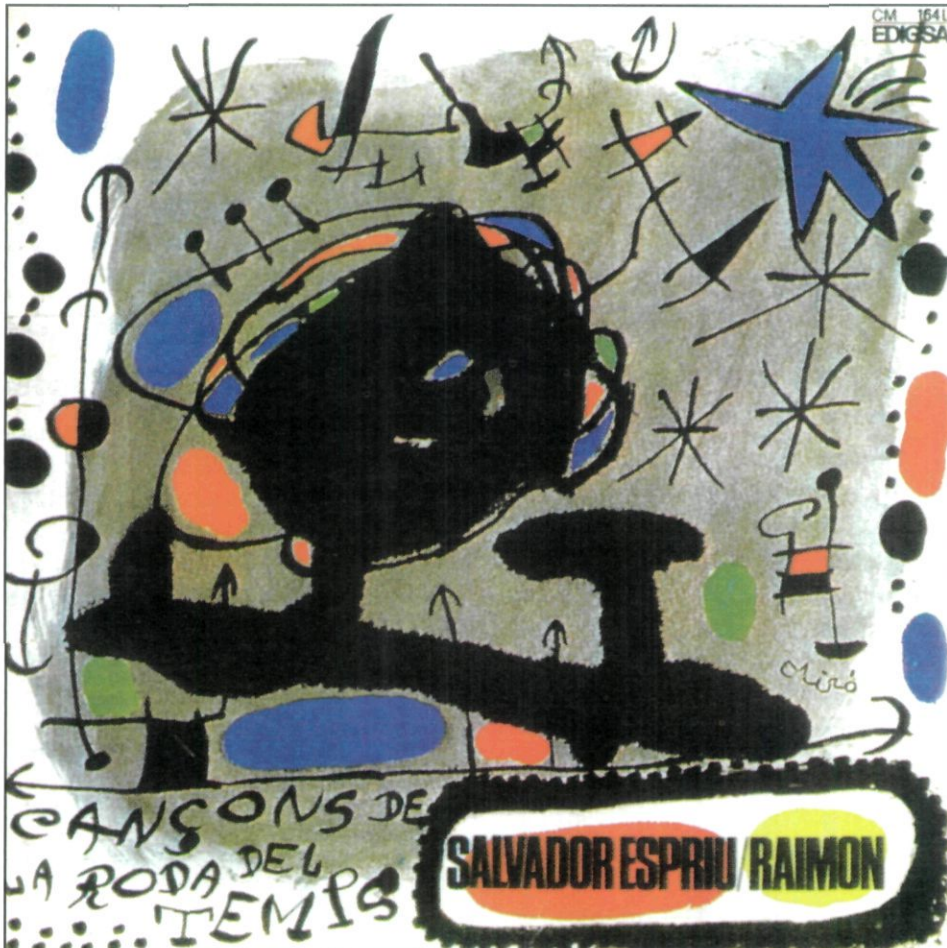
Primera secció fixa en català a la premsa des de la Guerra Civil, a *El Correo Catalán*, amb el títol «Bon dia», escrita per Pere Busquets.

Llei d'associacions, que regula la creació d'associacions sempre dins el conjunt d'activitats permeses i no contràries als principis del Movimiento.

Lo Rat-Penat crea al seu si la Secció de Pedagogia, en un intent d'influir en l'ensenyament del País Valencià.

S'autoritza per primer cop des del final de la guerra la creació d'una càtedra de llengua i cultura catalanes a una universitat catalana.

Pau Casals, que hauria pogut ser president, a Mèxic, l'any 1954, en el lloc de Tarradellas, va protagonitzar un gest impagable quan, dirigint-se a l'Assemblea de l'ONU, a Nova York, va pronunciar aquella frase històrica: «I am a catalan!». **Josep M. Torrent. Avui, 2002**

Festa de Sant Jordi de l'IEC, naturalment clandestina, al domicili de Josep Puig i Cadafalch, amb Carles Riba, Montserrat Martí i Ramon Aramon, entre d'altres. (Foto Enric Hernández)

Assaig de l'*Himne de les Nacions Unides*, dirigit per Pau Casals a la seu d'aquesta organització mundial, a Nova York.

El disc de les *Cançons de la roda del temps*, publicat per Edigsa, és una fita de la cultura catalana, que va aplegar tres personalitats prestigioses: el poeta Salvador Espriu, autor de la lletra; el cantautor Raimon, que hi va posar la música i la interpretació; i el pintor Joan Miró, autor de la caràtula.

S'inicia una campanya pública i espontània en defensa de l'ús del mallorquí a la litúrgia de les Illes.

Un grup d'artistes plàstics valencians creen l'Equip Crònica, d'art contemporani.

S'estrena al cinema *Maria Rosa*, en català, obrint un període de produccions en la nostra llengua, encara que lluny de qualsevol normalització.

S'inicia la publicació, acabada el 1968, dels quatre volums de l'obra de Pierre Vilar *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Jocs Florals a Perpinyà, presidits per Pau Casals.

1965

L'abat Escarré s'ha d'exiliar i l'any següent serà desposseït per Roma de la titularitat abacial de Montserrat. Tornarà l'any 1968 per morir a Catalunya.

L'extrema dreta atempta diversos cops contra el Fòrum Verge, i de nou al Casal Montserrat, entre d'altres.

Comença la construcció dels polígons de vivendes de Bellvitge i de Ciutat Meridiana, convertits en aglomeracions d'immigració.

Fundació del Club d'Amics de la UNESCO d'Alacant.

Ràdio Popular de Figueres inicia amb *L'hora de Catalunya* les seves primeres emissions en català.

Canvi generacional al Col·legi d'Advocats i al d'Arquitectes, que inicia un procés de renovació democràtica dels col·legis professionals catalans.

Es funda la institució Rosa Sensat, eix de la renovació pedagògica a Catalunya, en la qual destaca Marta Mata.

Obre les seves portes la sala de festes La Cova del Drac, destinada a donar a conèixer els joves valors de la cançó catalana.

Es publica a Girona la revista *Presència*.

Publicació de *La literatura moderna a les Balears*, de Josep M. Llompart.

Neix la discogràfica Concèntric.

Guillem d'Efak inicia la seva carrera de cantant professional.

Es crea Drac Màgic, iniciativa privada de pares i mares, amb la intenció de fer arribar el cinema i altres espectacles en català als infants del país. Comencen amb sessions privades de cinema, que després arribaran a les escoles.

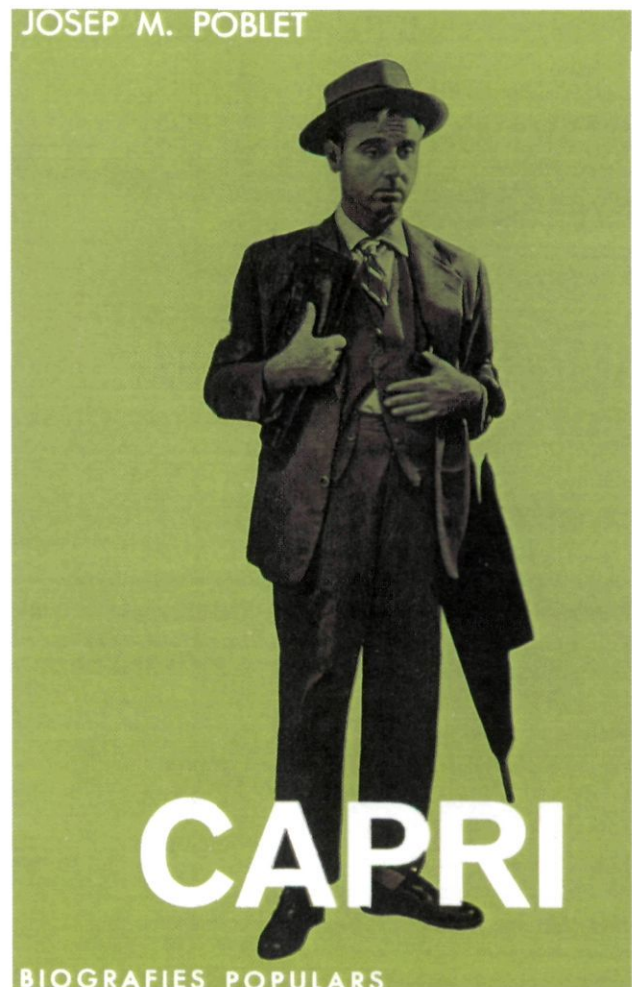
1966

Entra en vigor la nova llei de premsa i impremta, l'anomenada «Llei Fraga», que elimina la censura prèvia però manté les sancions i el dret de segrestament posterior de les edicions.

L'Agrupació Dramàtica de Barcelona es crea l'any 1954 com a secció del Cercle Artístic de Sant Lluç. Presidida per Ferran Soldevila i amb la direcció de Pau Garsaball, Montserrat Julió, Jordi Sarsanedas i Frederic Roda, que li dóna la seva orientació definitiva. L'ADB és el primer intent vertebrat de la postguerra per incorporar els nous corrents del teatre europeu a l'escena catalana.

Josep M. Cadena. *505 fets bàsics de Catalunya*

Joan Capri va donar carta de naturalesa a un teatre català lleuger, que va assolir una ràpida popularitat. Els seus monòlegs eren recitats en les reunions familiars i pel carrer, tot un fenomen.

El director de Tele-Exprés, Andreu Avel·lí Artís «Sempronio», és obligat a dimitir per un article que molesta el confessor de la dona de Franco.

La Lei orgànica del Estado, una nova reorganització de pràcticament les mateixes lleis franquistes de sempre, és aprovada després de ser sotmesa a un referèndum on no es pot fer propaganda de signe contrari al sí.

El Ministeri d'Educació autoritza l'edició de llibres de text de batxillerat on se situa Lleida dins d'una anomenada «región del Valle del Ebro», és a dir, fora de Catalunya, com ho faran diversos informes sobre una nova possible divisió territorial d'Espanya que inclouria Lleida a l'Aragó.

Inici de la campanya «Volem bisbes catalans». Malgrat això, Marcelo González Martín és nomenat bisbe de Barcelona. **Se celebren les primeres Jornades d'Estudi sobre la situació de la cultura catalana.**

La "Caputxinada". Un nombrós grup d'estudiants, professors universitaris i intel·lectuals, reunits per a la creació del SDEUB (Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona) resten tres dies assetjats per la policia al convent dels caputxins de Sarrià. 79 professors seran expulsats de la Universitat per donar-hi suport.

130 capellans es manifesten davant la prefectura de policia de Barcelona per protestar pels maltractaments a un estudiant detingut i són reprimits i dispersats violentament per la policia. L'escriptor falangista Ignacio Agustí els qualificarà de «bonzos incordiantes».

L'anomenada Escola de Barcelona, un corrent cinematogràfic innovador desvinculat de la indústria, es comença a manifestar amb el film *Fata Morgana*, de Vicenç Aranda.

Apareix el primer número del setmanari en català *Tele-Estel*, amb un tiratge de 80.000 exemplars.

Recital de Raimon al mític Olympia de París, lloc on diversos cantautors catalans faran el seu doctorat artístic i que servirà de plataforma per donar a conèixer la situació de la cultura catalana a Europa.

S'inaugura oficialment a Palma de Mallorca la Càtedra Ramon Llull.

S'estableix la caravana que condueix la Flama de la Sardana. Un grup d'artistes valencians creen l'anomenat Equip Realitat.

Construcció dels edificis Trade a Barcelona, que significa un puntal en la represa de la modernitat arquitectònica del país.

La discogràfica Edigsa edita l'*Antologia històrica de la música catalana*, sota la direcció d'Oriol Martorell.

Joan Guinjoan crea i dirigeix el grup Diabolus in Musica, primera entitat dedicada a la promoció de la música contemporània.

Julián Marías publica *Consideración de Cataluña*, on, sota una aparença de comprensió envers el país, obvia la persecució a què se'l sotmet. Rep la resposta de Maurici Serrahima amb *Realitat de Catalunya*.

1967

El Banc de Santander absorbeix el Banc de Foment de Girona i el Banc de Mataró.

Una carta al director publicada per *Destino* que pronostica la pròxima desaparició del català significa un expedient per al director, Nèstor Luján, que serà cessat i la revista tançada per dos mesos.

La policia escorcolla la seu dels Amics de la UNESCO.

Grups d'extrema dreta, amb impunitat total, assalten els locals d'entitats catòliques de caire progressista (Pompeia i Lluïsos de Gràcia).

TVE comença a emetre en català el programa *Mare nostrum*, d'informació general i literatura.

Segrestament de la marededéu de Núria just abans de la celebració de la seva coronació canònica, com a protesta per la utilització de símbols catalans pel règim. Serà retornada posteriorment.

Eliseu Climent crea l'Editorial 3 i 4, a València.

Es publica a Castelló la revista *Al Vent*, portaveu del Grup Castellonenc de Cultura.

Publicació d'*Els mallorquins*, de Josep Melià.

L'ensenyament privat és autoritzat a fer tres hores setmanals de català. S'hi acullen molt pocs centres.

Reobertura del palau Dalmaes, seu d'Òmnium Cultural i de l'Institut d'Estudis Catalans.

1968

Fraga Iribarne, ministre d'Informació, prohibeix la reedició del llibre *Història de Catalunya per a infants*.

Joan Manuel Serrat s'enfronta a TVE en pretendre cantar en català al Festival d'Eurovisió. Les autoritats no ho admeten i el cantant es retira.

Es funda l'Institut Rossellonès d'Estudis Catalans, a partir d'una escissió del GREC.

És creada al País Valencià la primera escola catalana privada: La Tramuntana.

Es publica el primer fascicle de la *Gran enciclopèdia catalana*, sota la direcció de Jordi Carbonell.

Neix Promocions Culturals S. A., amb l'objectiu d'incentivar la cultura pròpia al País Valencià.

RNE comença a emetre el programa *Paraula i pensament*, de Manuel Cubeles.

El ministre d'Educació Villar i Palasí anuncia la creació de la Universitat Autònoma de Barcelona, a Bellaterra.

El Grup de Folk, conjunt de grups i cantants que fan música molt diversa, del folk al rock, fa el multitudinari concert «Deu hores de folk» al Parc de la Ciutadella de Barcelona. Celebració del centenari del naixement de Pompeu Fabra. Centenars d'actes sota el lema «La llengua d'un poble». Es representa l'obra *Pigmalió*, de Bernard Shaw, en versió de Pere Quart, arreu de Catalunya.

El llibre col·lectiu *La immigració a Catalunya* planteja la necessitat d'assimilar el qui ve de fora i fa èmfasi en el progrés social com a forma d'integració.

Publicació del llibre *Què cal saber de Catalunya?*, de Ferran Soldevila, editat per Joan Sales dins la col·lecció El Pi de les Tres Branques, del Club Editor.

1969

És declarat l'estat d'excepció per tres mesos i es restableix la censura prèvia de premsa. Es mantindrà durant dos mesos i en aquest període a Catalunya s'han fet més d'un centenar de detencions.

Declaracions de Manuel Fraga, ministre de Informació y Turismo, a la premsa: «[a Catalunya] la ocupamos en 1939 y estamos dispuestos a volverla a ocupar tantas veces como sea necesario y para ello estoy dispuesto a coger de nuevo el fusil».

Inauguració de la primera autopista de l'Estat, entre Barcelona i Mataró, òbviament de peatge, i així segueix.

El govern espanyol, després de seixanta anys, declara prescrits tots els "delictes" anteriors a l'1 d'abril de 1939.

Presentació del grup musical i satíric La Trinca.

Renovació de la Flama de la Llengua Catalana, a Montserrat.

A Ràdio Popular de Castelló comença l'emissió del programa *Nosaltres, els valencians*.

Apareix a València la revista literària *Gorg*.

Es duu a terme la primera Universitat Catalana d'Estiu, a Prada de Conflent.

Primera acció al carrer de les associacions de veïns: unes 2.000 persones aturen el trànsit al barri de la Trinitat de Barcelona reclamant un semàfor.

Inici de la campanya «Català a l'escola», d'Òmnium Cultural.

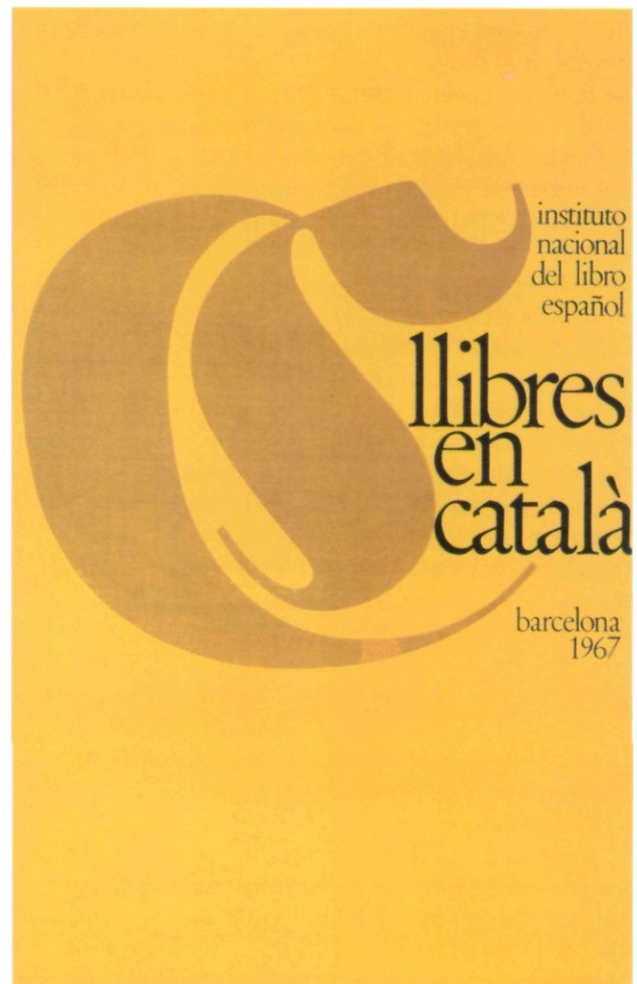
Concurs i edició de quatre cartells amb el lema «Llegiu llibres en català», que serviran per donar suport publicitari al bibliobús Cultura en Ruta.

Al Rosselló, l'IREC comença a publicar la *Revista Catalana*. Neix a la Catalunya Nord el grup de cançó Guillem de Cabestany.

Declaracions contra el franquisme de l'abat de Montserrat, Cassià M. Just, a la ràdio-televisió de Baviera.

Concedit el primer Premi d'Honor de les Lletres Catalanes a Jordi Rubió i Balaguer.

Comença a funcionar un bus que promou les subscripcions a la *Gran enciclopèdia catalana* i altres activitats culturals arreu del País Valencià.

Des de l'any 1967, la tenacitat de Maria Ballester i Guillem Díaz Plaja va aconseguir que l'Institut Nacional del Libro Español (INLE) publicqués un anuari de tota la producció editorial catalana.

1970

El Banc de Santander absorbeix la Banca Industrial de Barcelona.

Les continuades prohibicions obliguen Lluís Llach a cantar només a l'estranger. Fins el desembre de 1974 no podrà tornar a cantar a Catalunya.

Al portal de Sant Roc, de Terrassa, inicia la seva activitat el bibliobús de Cultura en Ruta, que ha de dur llibres i discos catalans a moltes poblacions de Catalunya i dels Països Catalans.

Primer Festival Popular de Poesia Catalana, al Price de Barcelona.

Se celebra a Canet de Mar la primera edició de les Sis Hores de Cançó, festival musical contracultural.

Tancada d'intel·lectuals catalans a Montserrat en protesta pel procés de Burgos, que demana penes de mort per a membres d'ETA. D'aquí en sorgirà l'Assemblea Permanent d'Intel·lectuals Catalans.

Apareix la revista d'història, economia i cultura *Recerques*. Es publica a Perpinyà el periòdic *Terres Catalanes* amb articles en català i en francès.

Es multiplica la creació d'associacions de veïns a molts barris de Barcelona.

Josep Melià publica el llibre *Informe sobre la llengua catalana*. Una enquesta de FOESSA indica que el 97 % dels entrevistats volien que els seus fills sabessin parlar català, tot i que només el 56 % el tenien com a primera llengua.

Celebració del primer Congrés d'Història de la Medicina Catalana.

1971

La policia impedeix la constitució de l'Assemblea de Catalunya. Celebració del XXXV aniversari de la proclamació de Franco com a cap d'estat.

La Universitat de València no accepta que es presenti una tesi doctoral amb el nom d'*El valencianisme polític*.

Reformes de les lleis d'ordre públic, del Codi de justícia militar i del Codi penal.

El Consejo Nacional del Movimiento encarrega la ponència *Defensa de la unidad nacional* sobre la qüestió nacional a Espanya, on es fan paleses les inqüestionables diferències socioculturals de Catalunya i la incapacitat del règim per articular una política integradora.

Jordi Carbonell ingressa a la presó per voler declarar només en català en els interrogatoris i davant dels jutges. Se'l titlla de malalt mental.

Prohibició expressa de les autoritats al fet que en la festa literària de la Nit de Santa Llúcia es presenti un audiovisual sobre Pau Casals i el seu missatge a l'ONU.

Inicia les seves activitats a València el Secretariat de l'Ensenyament de l'Idioma, impulsat per Eliseu Climent.

S'inaugura el I Congrés d'Història del País Valencià.

Celebració de l'Assemblea Intercomarcal d'Investigadors dels Països Catalans a Perpinyà amb motiu del mil·lenari de l'abat Oliba.

Primera convocatòria dels Premis Octubre de València.

Pau Casals estrena la seva obra *Himne a les Nacions Unides*, a la seu de l'organització a Nova York, el qual posteriorment serà adoptat com a himne oficial.

Creació de l'Assemblea de Catalunya, organisme opositor de caràcter unitari i d'abast més ampli que l'estrictament polític. L'assemblea constituent té lloc a la parròquia de Sant Agustí, al carrer de l'Hospital.

Narcís Jubany és designat arquebisbe de Barcelona. Durant aquest any també es nomenen bisbes catalans per a Tarragona, La Seu i Tortosa.

El cantautor Reinald Dedies edita el seu primer disc a la Catalunya Nord.

Estrena de l'obra teatral *El retaule del flautista*, d'Emili Teixidor, una subtil crítica al poder antidemocràtic que obtindrà un gran èxit de públic.

1972

L'entitat valenciana Lo Rat-Penat canvia de president i comença a adoptar posicions d'anticatalanisme militant.

Per indicació del vicepresident del govern espanyol, l'almirall Carrero Blanco, es prohibeix usar el català en la megafonia del Camp Nou.

Vaga general al sector de l'ensenyament contra la Llei d'educació.

L'Assemblea de Catalunya inicia la campanya «Per què l'Estatut de 1932?».

S'edita a Andorra el primer número de la revista *Posobra*. Inici del Moviment Rialles d'Òmnium Cultural, que té per finalitat presentar espectacles diversos en català per als infants.

S'estrena al País Valencià la pel·lícula en català *Sega cega*, de Josep Gandia.

Es crea al Vallespir l'Esquerra Catalana dels Treballadors, que té per objectiu obtenir un estatut d'autonomia per a la Catalunya Nord.

Concentració de 3.000 persones a Ripoll en el primer aniversari de l'Assemblea de Catalunya.

Fer de Catalunya un país normal.
Ferran Soldevila, 1945

Siset, que no veus l'estaca
a on estem tots lligats?
Si no podem desfer-nos-en
mai no podrem caminar!
Si jo l'estiro fort per aquí
i tu l'estires fort per allà
segur que tomba, tomba, tomba,
i ens podrem alliberar.
Lluís Llach

La Gran Enciclopèdia Catalana és una important aportació a la normalització cultural. En els seus inicis, a Edicions 62, trobem el recentment desaparegut Ramon Bastardes, Jordi Carbonell i Max Cahner, entre d'altres.
(Foto Ramon Manent)

Per Sant Jordi, Cultura en Ruta promou la presència de parades de llibres al carrer.

L'Institut d'Estudis Eivissencs publica la revista *Eivissa*. Es publiquen *Defensa de l'idioma*, de Vicent Pitarch, i *Els mallorquins i la llengua autòctona*, de Josep Massot.

Apareix el llibre *Barça, Barça, Barça. Esport i ciutadania catalana*, de J. Josep Artells, editat per Laia.

Multes considerables als membres del Consistori dels Jocs Florals de la Llengua Catalana, celebrats a Ginebra.

Primer dels deu atemptats i incendis provocats per extremistes contra la llibreria 3 i 4, de València.

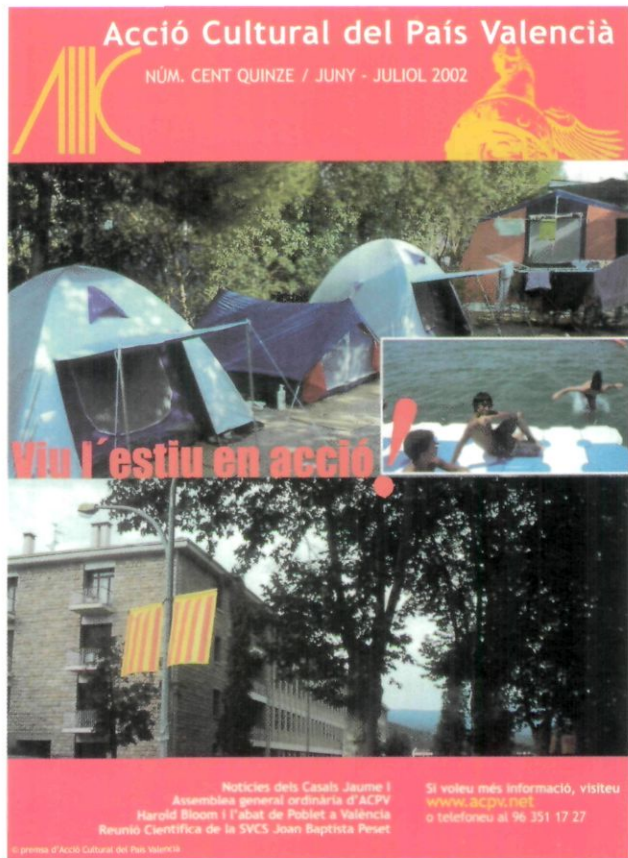
La cultura pròpia dels Països Catalans compta amb dues entitats germanes d'Òmnium Cultural, eficients dinàmiques: l'Obra Cultural Balear, de Mallorca, i l'Acció Cultural del País Valencià. A les fotografies, la revista *El Mirall*, que publica l'entitat mallorquina, i el butlletí de la de València.

1973

Detenció de 113 membres de la permanent de l'Assemblea de Catalunya, a la parròquia de Maria Mitjancera de Barcelona. Entre 1971 i 1975 grups feixistes realitzen amb impunitat més d'una vintena d'atemptats i assalts contra els locals de Gran Enciclopèdia Catalana i altres llibreries, editorials, cinemes, etc. És una repressió il·legal complement de la legal. Virulència màxima d'aquests atemptats, l'any 1973. Es funda el Banc d'Europa, primer banc comercial català creat en cinquanta anys.

Salut, ciutats volgudes! València! Barcelona!
com llavi humil vos besa los peus la mateixa ona,
portant-vos les memòries de temps bells i llunyan.
Jo a vostres fronts gloriosos done també iguals paumes
los fills enyoradissos dels Berenguers i els Jaumes
serem sempre germans.

Teodor Llorente

Exposició de premsa catalana a Granollers, organitzada per Òmnium Cultural, que mostra 84 publicacions, la majoria de fora de Barcelona.

Apareix a Andorra la revista *Tribuna*.

D'una taula rodona a la Universitat Catalana d'Estiu en sorgeix el manifest titulat *El català, llengua d'expressió científica*.

Alguns demòcrates aconseguen ser elegits regidors a les eleccions municipals. A Barcelona, un dels elegits és destituït.

Es publica a París, com a obra anònima, el llibre *Catalunya sota el règim franquista*. El seu autor és Josep Benet.

Es revitalitza el Centre Català del PEN Club Internacional.

1974

Execució de Salvador Puig i Antich.

Commemoració dels 500 anys de l'aparició, a València, del primer llibre imprès en català. Per celebrar l'efemèride, el Gremi d'Editors fa una edició popular de 60.000 exemplars del *Resum d'història dels Països Catalans*, de Soldevila-Coll i Alentorn, publicat per l'Editorial Barcino.

El diari Tele-Exprés comença a publicar una pàgina setmanal sencera dedicada a la llengua i la cultura catalanes.

Revista *Els Marges*, de llengua i literatura.

Ràdio Barcelona comença l'emissió regular del programa informatiu en català *Dietari*.

Es publica a Perpinyà la revista *Aïnes*, annals del Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans.

Creació del Foment de la Llengua Valenciana, amb la finalitat de dotar econòmicament activitats culturals diverses. S'edita a València la revista *Arguments*.

Els estudis de TVE de Barcelona creen nous espais en català: *Taller de Comèdies*, *Nova gent* i *Mirador*.

Comença a publicar-se la revista satírica *Por Favor*, en castellà, que al cap de poc temps serà objecte d'un sagnant atemptat amb bomba.

Antoni Ribas roda la pel·lícula *La ciutat cremada*.

Inauguració del Teatre-Museu Dalí a Figueres, amb un fort suport institucional per les simpaties entre el pintor i les autoritats franquistes.

1975

Divuit regidors de l'Ajuntament de Barcelona voten contra la concessió d'un ajut econòmic per a l'ensenyament del català. Les protestes de la societat i la campanya «Sí a la cultura catalana» obligaran a tirar enrere la decisió. Idèntica posició a l'Ajuntament de Girona.

S'inicia una forta campanya contra la catalanitat lingüística del valencià.

Mort del general Franco. Joan Carles I, nou cap d'estat.

Decrets sobre la incorporació de «llengües natives» a l'ensenyament i sobre la regulació de «llengües regionals».

Entre 1961 i 1975 el flux immigratori cap a Catalunya des de la resta d'Espanya supera el milió de persones.

Homenatge a Pau Casals a l'Espluga de Francolí.

La Junta del Col·legi d'Advocats de Barcelona aprova la iniciativa de celebrar un Congrés de Cultura Catalana. Milers d'entitats s'hi addereixen.

Manifest de Bellaterra: *Per una universitat nova en una societat democràtica*.

El manifest *Nosaltres, ciutadans del País Valencià*, que afirma la unitat lingüística, exigeix l'oficialitat del català i la instauració de la democràcia. Reuneix desenes de milers de signatures.

Ràdio Olot, primera emissora que emet tota la seva programació en català des de la Guerra Civil.

Els bisbes de la Tarraconense reclamen el dret a la normalització de la llengua i de la cultura catalanes.

TVE Barcelona comença a emetre l'informatiu *Barcelona RTVE*, en català.

Un grup de professors dels cursos de català abandonen Lo Rat-Penat en protesta per l'esbiaixament anticatalà de l'entitat i funden el Centre Carles Salvador.

Per primer cop, des de 1939, s'autoritza Rafael Subirachs a cantar *Els segadors* dins d'un recital poètic, però només en la versió tradicional.

Es crea a la Catalunya Nord el grup de nova cançó L'Agram. Inauguració a Barcelona de la seu de la Fundació Miró, obra de J. M. Sert.

Entre 1939 i 1975 a l'exili s'havien publicat 180 diaris i uns 650 llibres en català.

Commemoració dels 25 anys de la festa de la Nit de Santa Llúcia: sopar multitudinari de més de 3.200 persones al Palau Nacional de Montjuïc, amb un sentit homenatge a Pau Casals.

1976

Declaracions del president del govern espanyol Adolfo Suárez posant en dubte la capacitat del català com a llengua útil per a la ciència.

L'Assemblea de Catalunya convoca, a Barcelona, manifestacions amb el lema «Llibertat, amnistia, estatut d'autonomia». La resposta és multitudinària malgrat la contundència policial.

Primera visita oficial dels nous reis d'Espanya a Catalunya. Primer cop que un rei Borbó s'expressa públicament en català. Manifest del Congrés de Cultura Catalana a les Illes: *Un poble, una llengua*.

Comença la publicació del diari *Avui*, el primer autoritzat en català després de la Guerra Civil.

Creació de l'Assemblea d'Intel·lectuals, Artistes i Professionals de les Illes.

Primer Encontre d'Escriptors dels Països Catalans, al País Valencià.

Marxa de la Llibertat. Una columna de persones difon arreu de Catalunya les reivindicacions democràtiques de l'Assemblea de Catalunya.

Commemoració de l'Onze de Setembre a Sant Boi de Llobregat. Cent mil persones participen en un acte per primer cop autoritzat, amb moltes limitacions, per les autoritats i que presideix la bandera cedida per la Fundació Jaume I. S'estrena la pel·lícula d'Antoni Ribas *La ciutat cremada*. Creació de la Coordinadora d'Assemblees d'Intel·lectuals, Artistes i Professionals dels Països Catalans.

La Llei de reforma política és aprovada en referèndum.

Creació del Teatre Lliure, a Barcelona.

Primeres Jornades Catalanes de la Dona, a Barcelona.

Neix Ràdio 4, que emet totalment en català.

Comença a publicar-se *L'Avenç*, revista d'història.

Gairebé 400.000 persones signen el *Manifest per l'ús oficial del català als Països Catalans*, impulsat pel Congrés de Cultura Catalana.

A l'entorn d'aquest any es creen diverses escoles catalanes integrals: la Bressola, a Perpinyà; Mata de Jonc, a Palma de Mallorca, i El Rotgale, a Castelló de la Plana.

Els estudis de TVE de Barcelona comencen a emetre el programa per a infants *Terra d'escudella*.

Joaquim M. Puyal realitza la primera retransmissió radiofònica d'un partit de futbol en català a Ràdio Barcelona.

Aquest any s'assoleix el nivell d'edició de 1936.

Cultura en Ruta a la Catalunya Nord i al País Valencià.

***Jaume I el Conqueridor*, pel·lícula de Joan Capdevila.**

1977

Supressió del Tribunal d'Ordre Públic i derogació de la Llei antiterrorista.

El govern Suárez aprova un fantasma Consell General de Catalunya, una mena de mancomunitat de diputacions, impulsat des dels inicis de la transició per Joan Antoni Samarach i que vol fer oblidar als catalans les seves institucions històriques. No tindrà ocasió de ser dut a la pràctica.

Fins aquest any, els plens de l'Ajuntament de Barcelona, com tants d'altres del país, se celebren en castellà. Alguns regidors comencen a usar el català.

Desapareix l'obligatorietat que les emissores de ràdio hagin de connectar amb el *Diario hablado* de RNE.

Eleccions generals al Parlament espanyol, les primeres democràtiques després de la Guerra Civil, tot i algunes llacunes. Guanya UCD al conjunt de l'Estat. A Catalunya obtenen la majoria les esquerres democràtiques.

La manifestació de l'Onze de Setembre aplega un milió de persones al Passeig de Gràcia, segons la premsa de l'endemà, i força el poder central a replantejar-se la qüestió de Catalunya.

Restauració provisional de la Generalitat de Catalunya amb el seu president, també provisional, Josep Tarradellas, que retorna de l'exili el 23 d'octubre.

Multitudinària celebració de la Diada per l'Autonomia a Palma de Mallorca.

Important retorn d'exiliats catalans, entre ells Ventura Gassol i Frederica Montseny.

El president Tarradellas decreta la doble oficialitat lingüística per a l'administració autonòmica.

Clausura del Congrés de Cultura Catalana i publicació del *Manifest de la Cultura Catalana*.

Inaugurat a la frontera del Portús el Monument a Catalunya, de Ricard Bofill.

El vinarosenc Carles Santos i el manresà Josep Mestres Quadreny dirigeixen el Grup Instrumental Català.

Inauguració a París del Centre Universitari d'Estudis Catalans, dependent de la Sorbona.

Josep Trueta, Premi d'Honor de la Fundació Jaume I.

Primera concentració nacionalista a la plaça de braus de València.

1978

Descoberta i neutralitzada la Operación Galaxia, intent de cop d'estat involucionista.

La nova Constitució espanyola és aprovada en referèndum. Aprovació de règims preautonòmics a diverses regions espanyoles, moltes d'elles sense cap precedent històric que ho justifiqui. És l'anomenat «Café para todos» en detriment de les nacions històriques.

Es crea a València l'Acadèmia de Cultura Valenciana, que impulsa el secessionisme lingüístic.

L'Assemblea de Parlamentaris de Catalunya aprova el projecte d'Estatut de Sau redactat des del mes de juliol per la «Comissió dels vint».

Comencen a publicar-se *El 9 Nou i Regió 7*, mostra de la puixant premsa comarcal en català.

L'Ajuntament de Perpinyà crea el Centre de Documentació i d'Animació de Cultura Catalana.

Neix a València Acció Cultural del País Valencià.

L'Ajuntament de l'Alguer accepta de manera oficial l'alguerès.

El director Francesc Bellmunt realitza la pel·lícula *L'orgia*. Primera convocatòria dels Premis Baldiri Reixac d'estímul i reconeixement de l'escola catalana.

Cultura en Ruta tanca la seva activitat a la Roca del Vallès. Diversos diputats elegits a les demarcacions catalanes inicien el procés de reclamació d'arxius i documents públics i privats expoliats per l'exèrcit franquista i emmagatzemats a Salamanca. Sense resultats a hores d'ara.

1979

Primeres eleccions municipals democràtiques, que hauran de significar una molt més gran implicació dels poders públics en el desenvolupament cultural del país.

L'Estatut de Catalunya, després de passar pel sedàs, molt fi, de la Comissió Constitucional del Congrés dels Diputats, serà sotmès a referèndum i aprovat per la població catalana. Encara haurà de ser ratificat per les Corts espanyoles. Al desembre entra en vigor.

Són repatriades les despulles de Pau Casals, mort a l'exili per negar-se a viure sota la dictadura.

Inici de la publicació de *Punt Diari*, a Girona.

Manifest de la revista *Els Marges*: «Una nació sense estat, un poble sense llengua?», que constitueix un dur toc d'atenció sobre la situació cultural i lingüística del país.

Manuel Sanchis Guarner guanya el primer premi Unitat de la Llengua Catalana, que a partir de l'any següent adoptarà el nom d'aquest il·lustre lingüista valencià.

Creades les universitats d'Alacant i de Perpinyà.

S'estrena la pel·lícula *Companys, procés a Catalunya*.

La Diputació de Tarragona comença a redactar les actes en català.

1980

Eleccions al Parlament de Catalunya, que, un cop constituït, nomena Jordi Pujol nou president de la Generalitat, el primer escollit directament pel poble des que Francesc Macià ho va ser, el 1932.

A les Balears es crea la «Comissió dels onze» per elaborar un avantprojecte d'Estatut.

El Parlament aprova l'Onze de Setembre com a festa nacional de Catalunya.

S'aproven els traspassos en matèria d'ensenyament a Catalunya.

Joan Coromines publica el primer volum del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*.

Primera edició de la Mostra de Cinema Mediterrani, a València.

Els Jocs Florals de l'exili (Mèxic, 1973) i l'homenatge tributat a Pau Casals per entitats d'arreu dels Països Catalans, a l'Espluga de Francolí, el gener de 1975, que constituï una reivindicació de la llibertat nacional mentre el dictador encara vivia i acabava de signar diverses penes de mort.

Fundació Jaume I

Memòria de l'any 2002

XXVI Premi d'Honor Jaume I

El Premi d'Honor Jaume I, dotat amb 50.000 euros, es concedeix a persones vivents o entitats que amb la qualitat de la seva activitat científica, cultural o cívica hagin ajudat a enfortir la consciència de comunitat nacional i el sentit de pertinença a la cultura dels Països Catalans.

Un cop sospesats els motius d'agraïment que el nostre poble ha de manifestar envers les persones i entitats susceptibles d'ésser guardonades, el Jurat atorga aquest guardó a l'entitat

Vilaweb. Diari electrònic independent

Perquè amb la seva pionera, decidida i qualificada utilització de les noves tecnologies de la comunicació per crear l'espai informatiu dels Països Catalans, contribueix a normalitzar la presència de la llengua i de la cultura catalanes a la xarxa, afavoreix la confluència de molts ciutadans en un espai de debat i informació comú, i perquè ho fa amb independència i amb una inequívoca fidelitat a la pròpia comunitat nacional.

VILAWEB
DIARI ELECTRÒNIC INDEPENDENT

XX Premis Jaume I d'Actuació Cívica

Els Premis Jaume I d'Actuació Cívica són sis guardons, dotats amb 5.000 euros cadascun, destinats a fer conèixer i distingir la tasca (generalment poc coneguda, sovint anònima, però exemplar) de persones vivents que sempre han actuat i actuen, sense equívocs, al servei de la identitat pròpia dels Països Catalans, en els diversos àmbits de la vida i de la relació humana, com ara l'ensenyament, els mitjans de comunicació, les ciències, l'art, la cultura popular, la música, el teatre, l'economia, el dret, l'acció social i cívica, etc.

El jurat ha ponderat diverses propostes rebudes d'arreu dels Països Catalans i, d'acord amb els criteris assenyalats en cada cas, atorga els Premis Jaume I d'Actuació Cívica Catalana de l'any 2002 a les persones següents:

Àngel Alonso Herrera

de Benicarló (Baix Maestrat, País Valencià)

Per la seva tasca com a responsable de la selecció catalana de futbol i per la seva col·laboració en diversos programes esportius de les ràdios i televisions catalanes, mitjançant els quals, i gràcies al potencial de convicció dels moderns mitjans de comunicació de masses, contribueix al prestigi de l'esport català i a la difusió i ús social de la nostra llengua.

Gabriel Barceló i Bover

de Manacor (Mallorca, Illes Balears)

Per tota una vida consagrada a l'ensenyament i la promoció de la llengua i la cultura catalanes a diverses localitats de Mallorca, en especial amb la creació i direcció de l'Escola Municipal de Mallorquí de Ma-

nacor —destinada a divulgar, fomentar, practicar i ensenyar gratuïtament la nostra llengua i cultura—, on ha col·laborat en el reciclatge de mestres i professors; i perquè com a director del Servei d'Assessorament Lingüístic de l'Ajuntament manacorí ha donat suport a les campanyes municipals de normalització lingüística, a més de ser autor de diversos llibres sobre lingüística, toponímia, l'epistolari Alcover, etc.

Teresa Clota i Pallàs

de Cantonigròs (Osona)

Perquè amb la seva tasca docent de més de trenta anys com a mestra de català a diverses escoles i al Centre Comarcal Lleidatà, entre d'altres, ha lluitat pel català a l'escola ja des dels temps més foscos, ha establert plans d'ensenyament de la llengua i ha produït materials didàctics basats en la cultura popular, com rondalles i cançons. A més d'una intensa dedicació a la correcció de textos a nombroses associacions, com a capdavantera en la promoció de la memòria popular de Jacint Verdaguer, la seva perseverança va ser decisiva per al manteniment de Vil·la Joana com a casa-museu del poeta.

Enric Larreula i Vidal

de Barcelona

Per una llarga trajectòria de pedagog i professor de català, que el va portar a ser membre fundador de la DEC d'Òmnium Cultural i del seu Comitè Pedagògic i a participar, als anys setanta, en accions de catalanització de l'entorn de Barcelona, en especial Santa Coloma de Gramenet, on va contactar amb el món de la immigració castellanoparlant i, més endavant, la

magribina, de les quals és considerat un agent d'integració eficaç i reconegut. Ha estat també un dels impulsors de les escoles Bressola a la Catalunya Nord, i és autor de llibres guardonats amb diversos premis de literatura per a nois i noies.

Enric Puig i Jofra
de Barcelona

Per la seva trajectòria de servei al país com a pedagog i impulsor d'iniciatives cíviues, educatives i pastorals, tasca que ha desenvolupat, des dels anys seixanta i des de la seva pertinença a la Companyia de Jesús, en la dinamització del Servei de Colònies de Vacances i de l'Escola de l'Esplai de Barcelona —que va contribuir a fundar—; la consolidació de la Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Clubs d'Esplai i l'organització de l'associacionisme juvenil català en

la Taula de Joves, i que ha continuat com a director general de Joventut de la Generalitat de Catalunya i, actualment, com a animador de diversos grups de joves i director de l'Escola Tècnica Professional del Clot.

Josep Calassanç Serra i Puig

de Barcelona. Instal·lat a Baó (Rosselló) des del 1975.

Per la seva vinculació a gairebé totes les campanyes, lluites i moviments en pro del català a la Catalunya Nord; i perquè amb els seus consells professionals com a impressor i corrector, i la seva força de convicció, ha incitat força autors i editors que només publicaven en francès a fer-ho en català. Va coordinar el llibre *Qui sem els catalans del nord* i és secretari del Centre Cultural Català de Perpinyà.

XXIV Premis Baldiri Reixac

per a l'estímul i el reconeixement de l'escola catalana

Premiats 2001 i 2002

Els premis Baldiri Reixac estan destinats a l'estímul i al reconeixement de l'escola catalana i són dotats amb les aportacions voluntàries dels receptors d'aquest llibre-nadal, que la Fundació Jaume I tramet cada any a *persones interessades en la nostra cultura*.

L'àmbit dels premis és el dels Països Catalans. L'organització compta amb l'assessorament de la DEC, Delegació d'Ensenyament Català d'Òmnium Cultural.

Premis a les escoles

14 premis de 3.300 euros cadascun

ACIS Artur Martorell

de Barcelona (Barcelonès)

En reconeixement a la llarga tradició d'ensenyament català a una institució que, amb pocs mitjans, lluita per mantenir-se en el barri de Can Baró, bo i desenvolupant una tasca social d'integració de nens procedents d'entorns socioeconòmics i culturals diversos. Amb un equip de mestres que, amb l'ajut entusiasta de l'associació de pares, duu a terme un seguiment individualitzat dels alumnes, dins un ambient familiar que contribueix a la cohesió de l'escola.

Col·legi Cardenal Vidal i Barraquer

de Cambrils (Baix Camp)

Per l'esforç de l'equip directiu, que ha sabut aglutinar els aspectes més significatius dels projectes educatius de dues escoles de Cambrils: el Col·legi Vedruna i el Col·legi La Salle. I perquè avui, uns anys després de la fusió, s'ha convertit en un centre de reconegut prestigi a la població, on porten els seus fills dues generacions d'alumnes de tots dos centres.

Florida Centre de Formació

de Catarroja (l'Horta, País Valencià)

Per la decidida tasca en la promoció i l'ús del valencià en un centre dedicat només a l'Educació Secundària Obligatoria i Postobligatòria, amb un alumnat de llengua familiar castellana que prové d'escoles sense línia en valencià. I per la qualitat i l'ambient d'harmonia i dinamisme en el qual es desenvolupa el projecte educatiu.

CP Pere Casasnovas

de Ciutadella (Menorca)

Pel compromís i entusiasme de l'equip de professors a l'hora de tirar endavant un projecte d'integració de nens amb necessitats educatives especials, i per dur endavant, amb la col·laboració de l'ajuntament i la universitat, un projecte de recuperació d'expressions i mots locals mitjançant el desenvolupament d'activitats escolars destinades a afavorir-ne l'ús entre els alumnes.

CEIP Mare de Déu de la Muntanya

d'Esparreguera (Baix Llobregat)

Per l'esforç de catalanització, amb una majoria d'alumnes que procedeixen de famílies de parla castellana, i per impulsar i mantenir un projecte pedagògic coherent, tot i no comptar amb un claustre estable, amb gran varietat d'activitats, com ara: racons, projectes, tallers de cinema, teatre i dansa, sortides i colònies, treballs monogràfics transversals, etc., que configuren una escola pública de qualitat.

CEIP Josep Pallach

de Figueres (Alt Empordà)

Per fer realitat una escola, amb nens i nenes procedents de nacions i ètnies diverses, que vetlla amb determinació per la catalanitat del centre, en un ambient on l'educació estètica dels alumnes, que es reflecteix en la decoració de l'edifici situat al centre de la ciutat, és un punt de referència de l'escola.

CP La Ginebrosa

de la Ginebrosa (Baix Aragó, Aragó)

Per l'alt grau de responsabilitat i sensibilitat pedagògica de l'equip de mestres, que ha introduït la llengua del poble a

l'escola en una situació no gens fàcil. I també per l'ús decidit de les noves tecnologies i pel desenvolupament de tot un seguit d'activitats de descoberta de l'entorn natural que potencien l'arrelament dels alumnes al país.

CEIP Provençana

de l'Hospitalet de Llobregat (Barcelonès)

Per ser un model d'escola que ha sabut conjugar en un marc d'escola innovadora l'actitud de respecte, el silenci i el gust pel treball ben fet propis de l'escola tradicional, amb el desenvolupament d'activitats culturals diverses relacionades amb la vida del barri, amb la integració de gran nombre d'alumnes nouvinguts i l'entusiasta participació de l'associació de pares. Una escola de prestigi reconegut al barri de Santa Eulàlia, on està situada.

CEIP El Cabrerès

de l'Esquirol (Osona)

Per ser un centre petit on es desenvolupa un ensenyament català de qualitat, que ha sabut integrar alumnes procedents d'altres cultures mitjançant el desenvolupament d'activitats interculturals, amb la col·laboració de tot el claustre de professors i dels pares, bo i situant-les en el marc de la cultura pròpia.

IES Mossèn Alcover

de Manacor (Mallorca)

Per tractar-se d'un centre gran d'educació secundària, batxillerat i cicles formatius, ben integrat a l'entorn, totalment catalanitzat, que desenvolupa la seva tasca amb competència i que participa en tota mena d'activitats obertes a la ciutat, com ara: teatre, festes tradicionals, etc. Un centre que ha esdevingut un referent per a la ciutat.

CP Montcabrer

de Muro d'Alcoi (el Comtat, País Valencià)

Per haver optat des de la seva creació per l'ensenyament en valencià en totes les àrees del currículum, gràcies a l'exemplaritat d'un equip de mestres que ha sabut aportar una metodologia coherent i unitària al llarg de tots els cicles i un esperit creatiu que es manifesta principalment en l'expressió plàstica, dins d'un ambient acollidor que fa que mestres i alumnes s'integrin i participin en el projecte educatiu del centre.

Col·legi St. Josep

de Navàs (Bages)

Per fer realitat, amb l'entusiasta participació dels mestres i famílies, una escola viva en un ambient d'harmonia, on es viu amb naturalitat la llengua i la cultura catalanes a través de totes les activitats escolars i extraescolars relacionades amb la vida cultural del poble.

CEIP Marcel·lí Domingo

de Roquetes (Baix Ebre)

Per la tenacitat d'un equip de mestres per fer una escola arrelada a l'entorn, amb el desenvolupament d'activitats de cultura popular i amb una educació musical que la singularitza, i que ha sabut desenvolupar un pla d'acollida per integrar alumnes de cultures i ètnies diverses, mitjançant l'establiment d'intèrprets i mediadors, amb la implicació d'altres institucions municipals.

Escola Bressol Els Minairons

de Tremp (Pallars Jussà)

Per ser un centre amb una llarga trajectòria dedicada a la primera infància, amb un equip de mestres que ha sabut portar a terme una pedagogia de qualitat. També perquè ha sabut transmetre, des de les edats primerenques, l'estima per la nostra llengua.

Premi a mestres i professors

El jurat ha decidit no adjudicar el premi i atorgar una menció especial dotada amb 3.000 euros al treball

L'escriptura del jo. Una proposta d'educació intercultural i tractament de la diversitat

del qual són autors Jordi Carreras de Cabrera i Maria Fernández i Pou, de Girona (Gironès)

Per l'oportunitat d'una experiència d'escriptura autobiogràfica a l'escola, desenvolupada des de fa uns anys en diferents centres, que presenta gran varietat de recursos i suggeriments metodològics engrescadors, que contribueixen a fer descobrir als alumnes la pròpia identitat, la memòria individual i la familiar.

Premis als alumnes

60 premis de 600 euros cadascun

Educació infantil i Cicle inicial

Tots plegats fem...

Alumnes d'educació infantil i cicle inicial del CEIP Mare de Déu del Remei, d'Alcover (Alt Camp)

Quins experts!

Alumnes de P5 d'educació infantil de l'Escola Vedruna, de Sallent (Bages)

Còmics vius

Alumnes de 1r i 2n de cicle inicial de primària del CEIP Mare de Déu de Montserrat, de Súria (Bages)

Petites, grans investigacions

Alumnes d'educació infantil i cicle inicial del CEIP Castell Ciuró, de Molins de Rei (Baix Llobregat)

Matemàtiques

Alumnes de 1r i 2n de cicle inicial de primària del CEIP Rocafonda, de Mataró (Maresme)

L'únic circ català: el circ Raluy i el seu pallasso Lluïset

Alumnes de 1r de cicle inicial de primària de l'Escola El Turó, de Mataró (Maresme)

Els 1000+1 contes de segon

Alumnes de 2n de cycle inicial de primària de l'Escola Casals-Gràcia, de Manlleu (Osona)

Els aliments. La dieta mediterrània

Alumnes d'educació infantil de l'Escola Ausiàs March, d'Albalat de la Ribera (Ribera Baixa, País Valencià)

Els dinosaures que hem estudiat

Alumnes de 2n de cycle inicial de primària del CP Sant Jaume, d'Almoines (la Safor, País Valencià)

Cicle mitjà i superior

Expedició catalana a l'Antàrtida

Alumnes de 4t, 5è i 6è de primària del CEIP Lluís Marià Vidal, d'Aguilana (Alt Empordà)

Els jocs d'abans

Alumnes de 4t de primària de l'Escola Vedruna, d'Artés (Bages)

Un tomb per l'entorn. Recull de sortides pels voltants del nostre poble

Alumnes de 5è i 6è de primària del CEIP Sant Jordi, de Navàs (Bages)

Gaudí

Alumnes de 6è de primària del CEIP Rubió i Ors, de Reus (Baix Camp)

Filojoc

Alumnes de 3r i 4t de primària de l'Escola L'Horitzó, de Barcelona (Barcelonès)

Web-La Patum de Berga

Alumnes de 6è de primària de l'Escola Mare de Déu del Carme, de Berga (Berguedà)

Els grallers

Alumnes de 5è de primària del CEIP Cor de Roure, de Santa Coloma de Queralt (Conca de Barberà)

Contes a la vora de... La Farga

Alumnes de 6è de primària del CEIP La Farga, de Salt (Gironès)

Les fonts històriques del segle XVIII i XIX de la ciutat de Lleida

Alumnes de 6è de primària del CEIP Pràctiques II, de Lleida (Segrià)

I després fou la forma

Alumnes de 5è de primària del CEIP Nostra Llar, de Sabadell (Vallès Occidental)

Ensenyament secundari obligatori

Jeroglífics i Mossèn Cinto,

alumnes de 2n d'ESO,

Estimat Miquel!,

alumnes de 1r, 2n, 3r i 4t d'ESO,

Contes per a l'hora de les postres,

alumnes de 1r, 2n, 3r i 4t d'ESO,

de la Secció d'Ensenyament Secundari Fonts del Glorieta, d'Alcover (Alt Camp)

Viatgem al món dels llibres

Alumnes de 1r i 2n d'ESO de l'IES Jaume Huguet, de Valls (Alt Camp)

Festes del Bages

Montserrat Ribera i Parera, alumna de 2n d'ESO de l'Escola La Salle, de Manresa (Bages)

Llepolies del llenguatge

Alumnes d'ESO de l'IES Gabriel Ferrater, de Reus (Baix Camp)

Terra Baixa (activitats per a conèixer el món del teatre)

Alumnes de 3r d'ESO de l'IES El Cairat, d'Esparreguera (Baix Llobregat)

El drac de na Coca

La mà del moro

Alumnes de 2n d'ESO de l'IES Son Pacs, de Son Sardina (Mallorca, Illes Balears)

De l'ou a la guatlla (cria artificial d'Excalfactoria chinensis)

Àxel Andrés i Daniel Delgado,

alumnes de 4t d'ESO de l'Escola L'Horitzó, de Barcelona (Barcelonès)

Les fonts dels nostres avis. Les nostres fonts,

alumnes de 1r d'ESO,

El Modernisme a través del nostre entorn proper: el cas d'Olot,

alumnes de 3r d'ESO, del Col·legi Cor de Maria, d'Olot (Garrotxa)

Sempre plou sobre mullat

Maria Cat i Peláez, Ana Escudero i Riscado i Roser Mallorquí i Díez, alumnes de 3r d'ESO de l'Escola Les Alzines, de Girona (Gironès)

Mons inventats

Alumnes de 1r d'ESO de l'Escola Gavina, de Picanya (l'Horta, País Valencià)

Adolescents en perill

Alumnes de 2n d'ESO de l'IES Thos i Codina, de Mataró (Maresme)

Recordant la postguerra,

Mariona Selga i Guibernau,

La postguerra: època de mancances,

Chelo Segura i Guzmán,

alumnes de 4t d'ESO de l'Escola Tabor, de Santa Perpètua de Mogoda (Vallès Occidental)

L'Ocell i el seu malefici (llibret escènic),

alumnes de 1r d'ESO,

L'adolescència a través de la literatura,

alumnes de 2n d'ESO,

del Col·legi Santa Joaquina de Vedruna, de Terrassa (Vallès Occidental)

Batxillerat i formació professional

Procés d'elaboració del vi

Anna Vilà i Viudez, alumna de 2n de Batxillerat del Col·legi Claret, de Valls (Alt Camp)

El llenguatge polític

Jordi Baró i Ruibal, alumne de 2n de Batxillerat de l'IES Gaudí, de Reus (Baix Camp)

De la cantarella a la Salve i campanes al vol: cançoneria i campaneria a les Borges d'el Camp

Rosa Pàmies i Vilà, alumna de 2n de Batxillerat de l'IES Joan Guinjoan i Gispert, de Riudoms (Baix Camp)

60 esglésies romàniques de l'Alt Empordà. Descripció arquitectònica i estat de conservació

Sara Riera i Pàramo, alumna de 2n de Batxillerat de l'IES Costa i Llobera, de Barcelona (Barcelonès)

Què hi ha de mitològic en el món actual?

Naiara Álvarez i Ayúcar, alumna de 2n de Batxillerat del Centre d'Estudis Montseny, de Barcelona (Barcelonès)

25 anys del diari *Avui*

Marçal Sarrats i Ferrés, alumne de 2n de Batxillerat de l'Escola Pia de Nostra Senyora, de Barcelona (Barcelonès)

Berga a l'any 1936

Pere Galceran Roca i Clotet, alumne de 2n de Batxillerat de l'IES Vila de Gràcia, de Barcelona (Barcelonès)

Nomenclàtor de Santa Coloma de Gramenet

Marta Calvo i Padrós, alumna de 2n de Batxillerat de l'IES Ramon Berenguer IV, de Santa Coloma de Gramenet (Barcelonès)

Al peu de la lletra

Alumnes de 1r de Batxillerat de l'IES Can Puig, de Sant Pere de Ribes (Garraf)

Informes a 4 veus

Alumnes de 1r de Batxillerat de l'IES La Garrotxa, d'Olot (Garrotxa)

Radiografia del Pont Vell

Marta Guardiola i Garcia i Natàlia Hurtós i Vilarnau, alumnes de 2n de Batxillerat de l'IES La Garrotxa, d'Olot (Garrotxa)

Estudi de les aigües de les fonts d'Argentina

Marta Mena i Valdearcos i Sebastien Comerón i Limbourg, alumnes de 2n de Batxillerat de l'IES Argentina, d'Argentina (Maresme)

Les successions de la família propietària del Mas Tortadés

Helena Clarasó Collbatallé, alumna de 2n de Batxillerat de l'Escola Escorial, de Vic (Osona)

No et cremis!

Marcel Boix i Alberich, alumne de 2n de Batxillerat de l'IES Guindàvols, de Lleida (Segrià)

El parlar de Massalió

Núria Manchado i Puchol, alumna de 2n de Batxillerat del Col·legi Sant Pau Apòstol, de Tarragona (Tarragonès)

Cicles diversos

La mar Mediterrània

Alumnes d'educació infantil i primària del CEIP Les Moreres, de Les Pobles (Alt Camp)

KORE, música en un món de poesia

Alumnes de 1r i 2n cicle de grau mitjà de l'Escola Municipal de Música Robert Gerhard, de Valls (Alt Camp)

escola pia @ com

Alumnes d'ESO i Batxillerat de l'Escola Pia, d'Igualada (Anoia)

Menjars bons, menjars diferents

Alumnes de tots els nivells del CEIP Maria Borés, de La Pobla de Claramunt (Anoia)

Any europeu de les llengües. Contribució de l'IES El Cairat

Alumnes de tots els nivells de l'IES El Cairat, d'Esparreguera (Baix Llobregat)

Estudiem llengua amb el vídeo. Juguem, divertim-nos!

Una experiència amb castellanoparlants

Alumnes de 5è i 6è de primària i 1r i 2n d'ESO del CP Argentina, de Benferri (Baix Segura, País Valencià)

El Poema de la rosa als llavis: traduït i recitat en 29 idiomes

Alumnes de 1r a 5è de l'Escola Oficial d'Idiomes Barcelona-Drasanes, de Barcelona (Barcelonès)

Llibre col·lectiu en Berto, el gegant

Alumnes d'educació infantil i primària del CEIP Germanes Bertomeu, de Mataró (Maresme)

Els tres amics

Alumnes d'educació infantil i primària del CEIP Francesc Macià, d'Òrrius (Maresme)

Conte de contes

Alumnes de tots els nivells del CEIP La Monjoia, de Sant Bartomeu del Grau (Osona)

La diversitat

Alumnes d'educació infantil i primària del ZER Baix Gaià, de La Riera de Gaià (Tarragonès)

Paisatges de Sagarra

Alumnes de tots els nivells del CEIP Mediterrani, de Tarragona (Tarragonès)

Educació especial

Taller cuina "Can Eladi"

Alumnes de 9 a 16 anys del CEIP Eladi Homs, de Valls (Alt Camp)

Dos actes de lliurament

Els premis a les escoles i als mestres i professors es varen lliurar el dia 13 de juny en el saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat. Llorenç Soldevila i Balart, catedràtic de Llengua i Literatura Catalanes de l'IES Alexandre Satorras de Mataró i professor de la Universitat de Vic, hi va parlar sobre el tema «Verdaguer a les aules».

Quant als premis als alumnes, el lliurament es va fer en el Casal de l'Espluga de Francolí (Conca de Barberà) el diumenge següent, dia 16 de juny, amb una lluïda festa dedicada als nombrosos nois i noies d'arreu dels Països Catalans, que, acompanyats dels pares, mares i docents, varen poder participar en la gimcana de bicicletes tot terreny; jocs tranquils com els escacs, el retrat amb Baldiri Reixac, la pesca d'ànecs, ampolles i anelles, el trencaclosques gegant, i en altres jocs més moguts, com el ping-pong, el tir amb arc, el bàsquet, les bitlles, un tan-gram gegant, el tira-boles, les xanques o el paracaigudes divertit de La General d'Espectacles. L'animació musical va ser a càrrec de la Xaranga del Calçot, de Valls, els grallers, bastoners, gegants i nans de la vila i les danses de rotllana amb els ministrils de La Coixinera.

Al llarg del matí es podia visitar l'exposició dels treballs premiats, sempre alligadora i interessant.

XXV Premis Baldiri Reixac

per a l'estímul i el reconeixement de l'escola catalana

Dotació total 100.600 euros

Convocatòria per al curs 2002 i 2003

Aquests premis, destinats a l'estímul i al reconeixement de l'escola catalana, són dotats per la Fundació Jaume I amb les aportacions voluntàries dels receptors del llibre-nadala que la Fundació tramet cada any a persones interessades per la nostra cultura.

L'àmbit d'actuació és el dels Països Catalans. L'organització dels premis compta amb l'assessorament de la DEC, Delegació d'Ensenyament Català d'Òmnium Cultural. Els Premis Baldiri Reixac són convocats en tres modalitats:

Premis a les escoles

14 premis de 3.300 euros cadascun

Serà premiada la qualitat global, en llengua i continguts, de les escoles i els instituts quant a la catalanitat: lloc que ocupen la llengua i la cultura catalanes en el conjunt de les seves activitats, ús del català com a llengua de relació entre els alumnes, activitats culturals d'arrelament al país i aplicació coherent del projecte lingüístic de centre.

Per a participar-hi cal omplir i trametre el **qüestionari** que facilita la **Fundació Jaume I**, així com la documentació que s'hi demana. Les escoles unitàries integrades dins d'una ZER s'han de presentar conjuntament.

Les escoles i els instituts ja presentats als Premis en anys anteriors i no premiats que desitgin optar a aquesta convocatòria, només caldrà que presentin el qüestionari actualitzat, sense que calgui aportar documentació nova.

No hi poden optar els centres educatius ja guardonats en convocatòries anteriors.

Premi a mestres i professors

Dotat amb 9.000 euros, que es distribueixen així: 6.000 euros a l'autor del treball guardonat, i de 3.000 euros de subvenció per contribuir a l'edició del treball premiat

Serà atorgat a un treball inèdit de temàtica pedagògica que contribueixi a l'ensenyament en català a qualsevol nivell i matèria.

Cal acompanyar els treballs —presentats anònimament i en **dues còpies**— amb la **fitxa d'inscripció** complimentada, dins un sobre tancat. A l'exterior no hi ha de constar el nom de l'autor sinó només el títol del treball.

El jurat podrà dividir el premi o deixar-lo sense adjudicar. A l'edició del treball premiat hi ha de constar el premi amb el qual ha estat guardonat.

Premis als alumnes

74 premis de 600 euros cadascun

1 premi extraordinari de 1.000 euros al millor treball sobre Jacint Verdaguer amb motiu del Centenari del poeta nacional de Catalunya

Seràn atorgats a treballs escolars fets, preferentment en equip, per alumnes d'ensenyament no universitari. L'import del premi es destinarà a llibres o materials didàctics en català escollits pels alumnes guardonats.

Els treballs hauran de ser fets en català i podran tractar de qualsevol de les àrees de coneixements dels diversos cicles escolars, així com ésser resultat d'activitats del centre (dels murals, les maquetes i les manualitats més grans de 60 x 60 cm, només se n'admetran fotografies). Quant als treballs de recerca de segon de Batxillerat, només se n'admetrà 1 per cada centre.

El jurat valorarà especialment els treballs que suposin un aprofundiment en la realitat nacional catalana i en la nostra tradició cultural. Acompanyarà els treballs una memòria breu, no més llarga de dos fulls, on cal especificar les motivacions, les circumstàncies, la manera com s'ha fet el treball, etc.

Per optar al premi, cal acompanyar cada treball amb la fitxa d'inscripció, segons el model que en facilita la Fundació Jaume I.

No seran admesos els treballs que no vagin acompanyats de l'esmentada fitxa d'inscripció complimentada.

Els treballs i la documentació s'han d'adreçar a:

Premis Baldiri Reixac. Fundació Jaume I

Aribau, 185, 3r. 08021 BARCELONA

Telèfon: 93 200 53 47 - Fax: 93 200 56 33

E-mail: info@fundaciojaumeprimer.org

El termini de presentació s'acabarà el dia 17 de febrer del 2003. Els treballs tramesos per correu que arribin després d'aquesta data, només seran admesos si al mata-segells consta que la tramesa és anterior al 9 de febrer.

Els treballs no premiats podran ésser recollits des del 25 de juny fins al 17 d'octubre, prèvia presentació de la fitxa d'inscripció.

La Fundació Jaume I podrà disposar dels treballs premiats durant un any per tal d'exposar-los i promoure'n la difusió.

Amb el patrocini honorífic de la

XXI Premi Manuel Sanchis Guarner

a la unitat de la llengua catalana

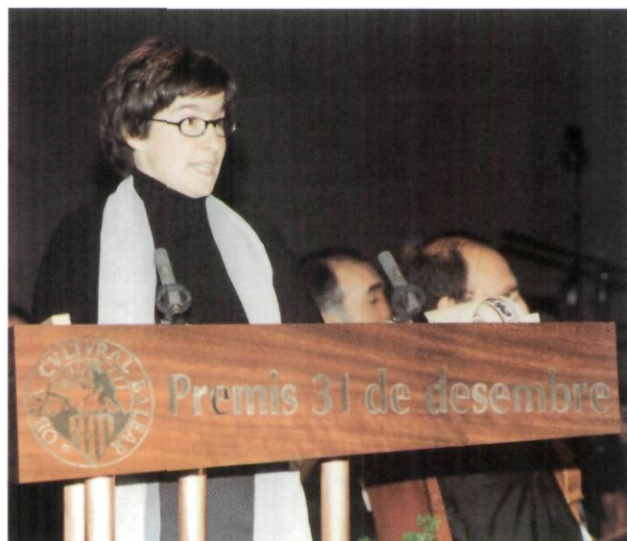
Aquest premi, dotat amb 3.000 euros, és atorgat anualment per la Fundació Jaume I a un llibre escrit en català i publicat durant els darrers dos anys que signifiqui una contribució notable al coneixement de la llengua catalana en l'aspecte de la seva unitat o de qualsevol altre vessant paral·lel o relacionat amb el fi esmentat.

En aquesta convocatòria han estat tingudes en compte les obres aparegudes des del dia 31 de juliol de 2000 fins al 31 de juliol de 2002, tots dos inclusivament.

El jurat, constituït per Joan Triadú, president; Ramon Pla i Arxé; Lídia Pons; Amadeu J. Soberanas, i Jaume Vallcorba, secretari, va acordar d'atorgar el XXI Premi Sanchis Guarner / Unitat de la llengua catalana, a l'obra col·lectiva *Gramàtica del català contemporani*, dirigida per Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya, que ha estat publicada per l'Editorial Empúries.

El jurat ha considerat que aquesta obra constitueix una de les aportacions més importants a la descripció de l'estructura fonològica, morfològica i sintàctica de la llengua catalana contemporània, amb una gran coherència i complementarietat interna, i una voluntat manifesta que els continguts siguin accessibles.

L'obra guardonada amb el Premi Sanchis Guarner / Unitat de la llengua catalana, 2002 i Aitana Guia en l'acte de lliurament, del guardó corresponent a l'any anterior, a Palma de Mallorca.

Editorial Barcino

Homilies d'Organyà

Amb les *Homilies d'Organyà*, el text literari més antic conservat fins ara en llengua catalana, l'Editorial Barcino ha commemorat els 75 anys de la publicació del primer volum de la col·lecció Els Nostres Clàssics, alhora que ha retut homenatge a la memòria de Josep M. de Casacuberta i Roger, fundador de l'Editorial, i de Lluís Carulla i Canals, que a partir del 1972 hi va donar continuïtat mitjançant la Fundació Jaume I.

Aquesta notable edició de les *Homilies* consta de dues parts diferenciades: l'edició del text i l'estudi de l'estructura i els continguts del manuscrit. A la primera part, a cura d'Amadeu-J. Soberanas i Andreu Rossinyol, s'hi narra la troballa del manuscrit, l'any 1905, per Joaquim Miret i Sans, a l'arxiu d'Organyà (Alt Urgell), en el curs d'un viatge de recerca per les terres pirinenques, l'adquisició per la Junta Municipal de Museus de Barcelona, i el lliurament a la Biblioteca de Catalunya, on es conserva.

A la introducció, així mateix, es recull la descripció del còdex, se'n detallen les particularitats gràfiques (per tal de facilitar la lectura del text), i s'hi inclou la llista de les edicions precedents de les *Homilies*, com també una bibliografia específica sobre l'obra.

Un aspecte destacable d'aquesta edició és la fidel reproducció facsímil dels vuit folis que formen el manuscrit —setze pàgines, doncs—, la qual és d'una qualitat i d'una definició inèdites fins ara. Acarada a l'edició facsímil, s'inclou l'edició diplomàtica, o transcripció paleogràfica, de l'obra, la qual reprodu-

eix escrupolosament el text original conservat al manuscrit, amb totes les seves particularitats gràfiques i sense cap mena d'intervenció o correcció.

Tal com és habitual en la col·lecció Els Nostres Clàssics, en el volum s'inclou l'edició crítica de les sis homilies conservades completes (de les altres dues que conté el manuscrit, en resta molt poc text llegible). El text de l'edició crítica va seguit d'un detallat glossari de termes de comprensió difícil per al lector actual. Així mateix, s'inclou l'edició crítica no anotada, on s'han eliminat les notes a peu de pàgina, per tal de no entrebancar la lectura del text medieval original amb un excés d'indicacions filològiques.

Finalment, hi ha també l'adaptació del text medieval al català actual, per tal de traslladar-lo a un llenguatge comprensible per a un lector no especialitzat.

La segona part del volum, la integra l'extens i aprofundit estudi «Les Homilies d'Organyà: estructura i fonts» d'Armand Puig i Tàrrach, el qual analitza l'estructura i els continguts dels sermons conservats complets, les seves característiques principals, i les fonts llatines i provençals que s'hi poden detectar.

Entre les aportacions més destacables que s'hi fan, cal esmentar la constatació que cinc de les homilies són traducció-adaptació de sermons continguts en homiliaris carolingis llatins, en ús a la Catalunya de l'època. Així, només una de les homilies d'Organyà —la quarta— i no pas totes, com havien plantejat alguns estudiosos, provindria d'una font occitana (la qual ha estat identificada amb un sermó conservat en un manuscrit de Tortosa).

Museu de la vida rural

de l'Espluga de Francolí

L'any 2002 el museu ha acollit dues exposicions dedicades essencialment a les escoles, totes dues d'un remarcable sentit didàctic i pedagògic:

Les llengües, un gran tresor.

Interessant realització del comitè de seguiment de la Declaració Universal de Drets Lingüístics amb l'objectiu de contribuir a la formació per a la pau, la cooperació i la solidaritat entre els pobles.

Les abelles i la mel.

Sobre l'apicultura, mètodes i tècniques d'obtenció d'aquest preuat producte. Hi destaca un rusc vivent instal·lat entre dos vidres, gràcies als quals es pot seguir visualment el treball dels insectes, la formació de les cel·les, la reina de l'eixam, etc.

Premi Vida Rural d'Etnografia

La Fundació Jaume I convoca aquest premi per a un treball d'història oral sobre costums i tradicions populars amb la finalitat de promoure l'interès dels estudiants i els joves envers la recerca etnogràfica i recollir testimonis sobre costums i ritus socials antics de l'Espluga de Francolí i la Conca de Barberà: naixement, bateig, primera comunió, festeig i casament; estudis i jocs de la mainada; lleure del jovent; solemnitats religioses, pietat familiar i popular; balls i festes majors; enterraments i funerals; vestits i habillament personal; alimentació; feines de la llar, treballs agrícoles i oficis artesans; comerç, mercats i mitjans de transport, etc.

Enguany no ha estat adjudicat.

Instal·lacions

A la sala reserva on es conserva i restaura la major part del fons museístic, s'hi han introduït diverses millores, com la instal·lació d'un nou muntacàrregues de més capacitat i d'una porta metàl·lica de tancament del pàrquing. També s'han millorat les façanes. Es continua treballant en l'adequació de la casa veïna de l'edifici principal, la qual ha estat habilitada com a escala d'emergència.

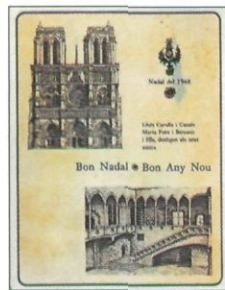

Dedicació de les nadales

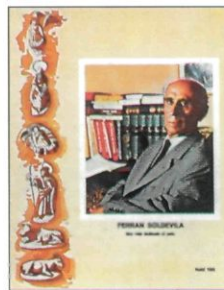
Catàleg de totes les nadales editades des de l'any 1967

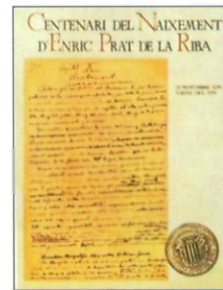
1967. Joan I el Caçador (*)

1968. Pau Claris (*)

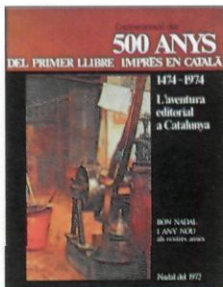
1969. Ferran Soldevila (*)

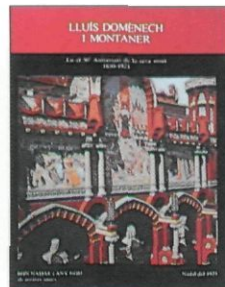
1970. Enric Prat de la Riba (*)

1971. Pau Casals (*)

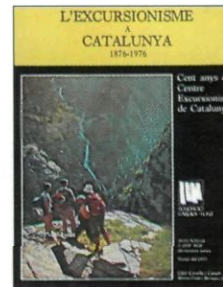
1972. 550 anys del primer llibre imprès en català (*)

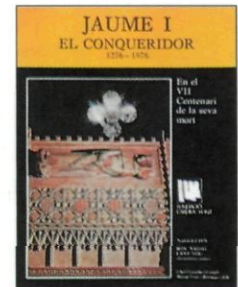
1973. Lluís Domènech i Montaner (*)

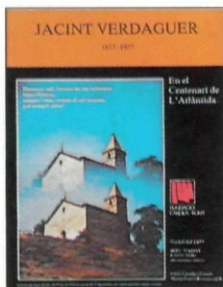
1974. Àngel Guimerà (*)

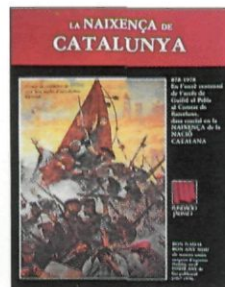
1975. L'excursionisme a Catalunya (*)

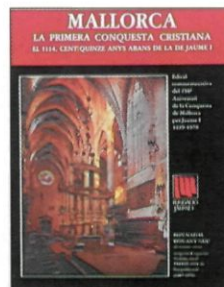
1976. Jaume I, el Conqueridor (*)

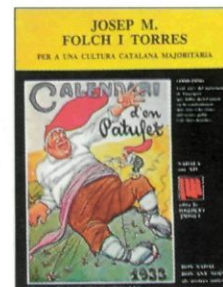
1977. Jacint Verdaguer

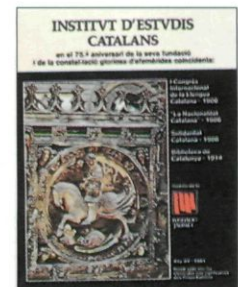
1978. La naixença de Catalunya (*)

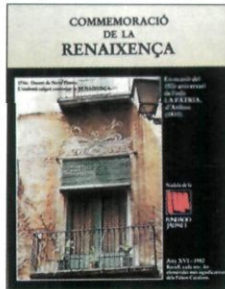
1979. Mallorca, primera conquesta cristiana

1980. Josep M. Folch i Torres (*)

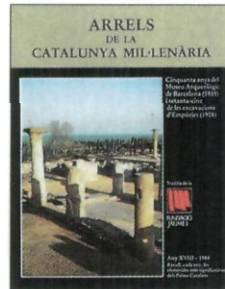
1981. Institut d'Estudis Catalans

1982. Commemoració de la Renaixença (*)

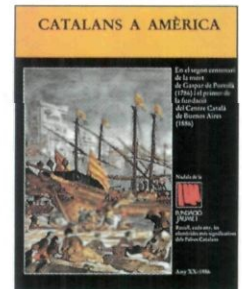
1983. L'expansió de Catalunya en la Mediterrània

1984. Arrels de la Catalunya mil·lenària

1985. Apel·les Mestres

1986. Catalans a Amèrica

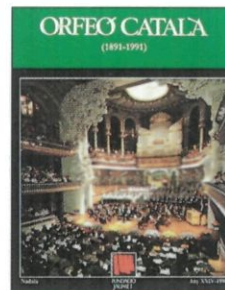
1987. Pere III, el Cerimoniós

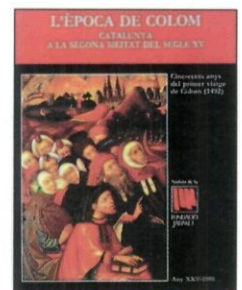
1988. L'exposició del 88 i el nacionalisme català

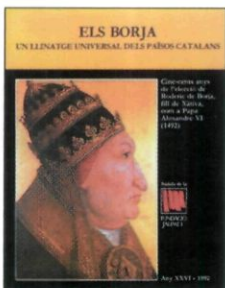
1989. Museu de la Vida Rural (*)

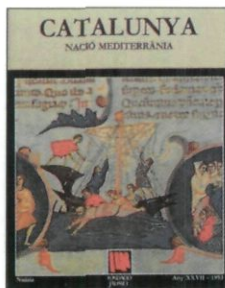
1990. Orfeó Català

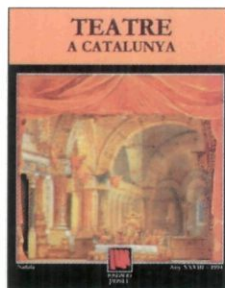
1991. L'època de Colom

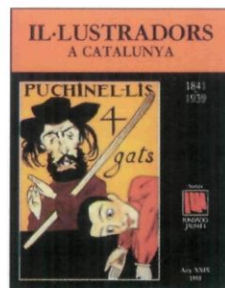
1992. Els Borja

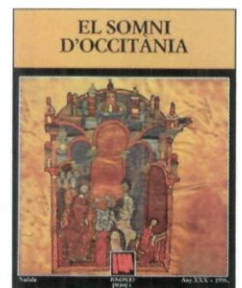
1993. Catalunya, nació mediterrània

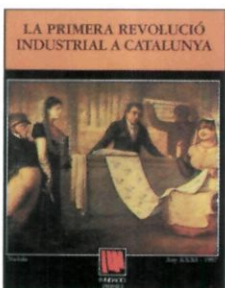
1994. Teatre a Catalunya

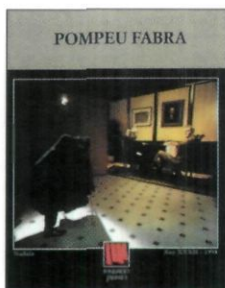
1995. Il·lustradors a Catalunya

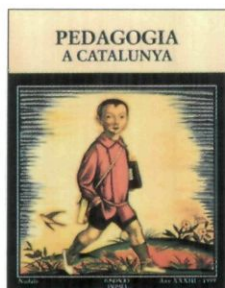
1996. El somni d'Occitània

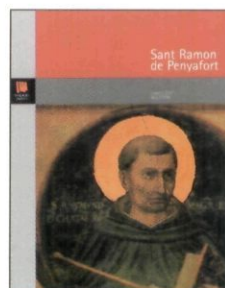
1997. La primera revolució industrial a Catalunya

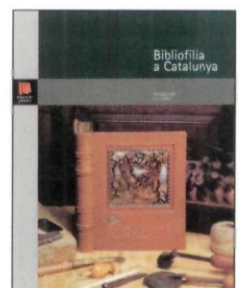
1998. Pompeu Fabra

1999. Pedagogia a Catalunya

2000. Sant Ramon de Penyafort

2001. Bibliofília a Catalunya

Les nades que porten un asterisc (*) a continuació del títol són exhaurides.

Trenta-sis anys de nades

Mot de gràcies als nostres col·laboradors

- Carme Agustí i Badia (1977)
 Joan Ainaud de Lasarte (1976, 1987 i 1991)
 Josep Maria Ainaud de Lasarte (1970 a 2002)
 Joan Alavedra (1971 a 1974)
 Lluís Albert (1975, 1982 i 1985)
 Montserrat Albet i Vila (1976, 1979 a 1983, 1990 i 1993)
 Imma Albó (1984)
 Santiago Alcolea i Blanch (1987)
 Roger Alíer (1972, 1984 i 1985)
 Josep Alsina i Bofill (1976 i 1979)
 Leandre Amigó (1986)
 Joan Amorós i Pla (1996)
 Ramon Aramon i Serra (1969 i 1978)
 Joaquim Arenas i Sampera (2002)
 Pere Artís i Benach (1982 i 1990)
 Mercè Aventín (1996)
 Xose Aviñoa (1985)
 Antoni M. Badia i Margarit (1971 i 1981)
 Albert Balcells (1987)
 Santiago Barjau (2001)
 Antoni Bartomeus (1994)
 Joan Bassegoda i Nonell (1983)
 Ricard Batista i Noguera (1991)
 Miquel Batllori (1984 i 1992)
 Josep Benet i Morell (1970, 1973, 1979, 1985 i 1988)
 Josep M. Benítez i Riera (1992)
 Artur Bladé i Desumvila (1982)
 Oriol Bohigas (1973)
 Pere Bohigas (1972, 1981 i 1987)
 Maur M. Boix (1985)
 Emili Boix i Selva (1987)
 Oriol de Bolós (1988)
 Jordi Bonet i Armengol (1976 i 1982)
 Lluís Bonet i Armengol (1984)
 Maria Lluïsa Borràs (1981)
 Isidre Bravo (1994)
 Antoni Bregante (1984)
 Xavier Bru de Sala (1994)
 Emili Brugalla (2001)
 Santiago Brugalla (2001)
 Santiago Bueno i Salinas (2000)
 Josep M. Cadena i Catalán (1972 i 1995)
 Pere Calders (1980)
 Helena Cambó (1976)
 Domènec Campillo (1984)
 Guiu Camps (1979)
 Jaume Carner i Suñol (1984)
 Teresa Carreras (1984)
 Jordi Carulla (2001)
 Eusebi Casanellas i Rahola (1997)
 M. Àngels Casanovas (1984)
 Oriol Casassas (1979 i 1984)
 Manuel Castellet (1998)
 Víctor Castells (1986 i 1991)
 Pere Català i Roca (1979, 1985, 1987 i 1991)
 Jordi Cerdà i Subirachs (1996)
 Alexandre Cirici i Pellicer (1981)
 Eliseu Climent (1977)
 Isidre Clopas i Batlle (1976 i 1985)
 Daniel Codina (1980)
 Miquel Coll i Aletorn (1971, 1974 a 1976, 1978 a 1982, 1986 i 1990)
 Antoni Comas (1974)
 Ximo Company (1992)
 Àngel Cortès (1982)
 Miquel Costabella i Díaz (2002)
 Fèlix Cucurull (1982 i 1991)
 Miquel Dolç (1982)
 Pere Domingo (1971)
 Eulàlia Duran (1991)
 Lluís Duran i Solà (1999)
 Salvador Espriu (1970 i 1971)
 Gregori Estrada (1983)
 Jordi Estruga i Estruga (2001)
 Xavier Fàbregas (1974, 1978 i 1980)
 Esteve Fàbregas i Barri (1978 i 1986)
 Josep M. Fargas i Falp (1988)
 Jaume Farguella (1982)
 Josep Faulí (1972, 1981, 1988 i 1991)
 Lluís Ferran de Pol (1974)
 Antoni Ferrando (1998)
 Joaquim Ferrer i Roca (1980 i 1984)
 M. Àngels Ferrer (1982)
 M. Teresa Ferrer i Mallol (1991)
 Josep M. Figueres (1981)
 Ramon Folch i Camarasa (1980)
 Josep M. Font i Rius (1987)
 Francesc Fontbona (1973, 1980, 1983, 1985, 1986 i 2001)
 Joan Fuster (1971, 1972, 1978, 1980, 1982 i 1983)
 Jordi Galí (1986)
 Llorenç Galmés (2000)
 Tomàs Garcès (1972)
 Peter C. Garriga (1986)
 Josep M. Garrut (1979 i 1988)
 Josep González-Agàpito (1988 i 1999)
 Guillem-Jordi Graells (1982 i 1994)
 Pere Grases (1986)
 Joan Maria Gual i Dalmau (1994)
 Domènec Guansé (1972)
 Ramon Gubern i Domènech (1987)
 Josep Gudiol (1984)
 Manuel Ibàñez Escofet (1981 i 1987)
 Josep Iglésies (1975 i 1977)
 Albert Jané (1975)
 Enric Jardí (1974, 1977, 1981, 1983, 1988 i 1993)
 Eduard Junyent (1977)
 Cassià M. Just (1971, 1978 i 1981)
 Robert Lafont (1996)
 Emma Liaño i Martínez (1987)
 Josep Lladonosa (1977)
 Teresa Llecha (1984)
 Jordi Llimona (1984)
 Joaquim Llimona de Gispert (1976)
 Josep M. Llompарт (1979 i 1991)
 Miquel Llongueras (1984)
 Montserrat Llorens (1977)
 Santiago de Llovet (1991)
 Albert Manent (1972, 1974, 1975, 1978, 1980, 1983, 1984, 1986, 1993 i 2002)
 Isidor Marí (1998)
 Salomó Marquès i Sureda (1981 i 1999)
 Josep M. Mas Solençh (2000)
 Jesús Massip (1984)
 Josep Massot (1974 i 1984)
 Joan A. Maragall i Noble (1976)
 Jordi Maragall i Noble (1983)
 Roger Marcet (1984)
 Joan Martí i Castell (1991)
 Oriol Martorell (1971, 1978, 1983 i 1984)
 Jaume Mayas (1984)
 Jesús Mestre i Godes (1996)
 Lluís Millet i Loras (1990)
 Gregori Mir (1972)
 Jordi Mir i Parache (1982)
 Josep Miracle (1972, 1977 i 1980)
 Joaquim Molas (1985)
 Francesc de B. Moll (1971, 1976, 1979 i 1981)
 Agustí Montal (1974)
 José Ignacio Montobbio Jover (2001)
 Andreu Morta i Móra (1968 a 2002)
 Ramon Muntanyola i Llorach (1970 i 1971)
 Joaquim Nadal i Farreras (1981)
 Jordi Nadal i Oller (1997)
 Raimon Noguera (1976)
 Josep M. Nolla (1984)
 Josep M. Nuix (1984)
 Joan Oliver (1971, 1972 i 1974)
 August Panella (1989)
 Pere Pascual i Domènech (1997)
 Ricard Pedrals (1988)
 Josep Perarnau (1975, 1978, 1979, 1983)
 Francesc Pérez i Moragón (1982)
 Lluís Permanyer i Lladós (1994)
 Maria Petrus (1984)
 Ramon Pla i Arxé (1972)
 Ramon Planes (1981)
 Josep M. Poblet (1970, 1974 i 1975)
 Josep Pont i Gol (1971 i 1975)
 Baltasar Porcel (1993)
 Eduard Porta (1984)
 Josep Porter (1972)
 Joaquim Prats (1984)
 Francisco Javier Puertas (1992)
 Francesc X. Puig Rovira (2001)
 Josep M. Puig i Salellas (2000)
 David Pujol i Fabrelles (1999)
 Jordi Pujol i Soley (1978)
 Martí de Riquer (1976 i 1987)
 Manuel Ribas i Piera (1976)
 Pere Ribot (1982)
 Jaume Riera i Sans (1991)
 Santiago Riera i Tuèbols (1983)
 Eduard Ripoll i Perelló (1984)
 Frederic Roda i Pérez (1994)
 Robert Rodergas (1971)
 Maria Àngels Roque (1993)
 Teresa Rovira (1982)
 Jordi Rovira i Port (1984)
 Basili de Rubí (1978)
 Jordi Rubió i Balaguer (1971 i 1972)
 Manuel Rucabado (1984)
 Josep M. Sala i Albareda (1975)
 J. M. Salrach (1982, 1983 i 1996)
 Octavi Saltor (1978)
 Ricard Salvat (1974)
 Josep Sanabre (1968)
 Manuel Sanchis i Guarnier (1976)
 Enric Sanmartí (1984)
 Josep M. Sans i Travé (1991)
 Joan Santanach i Suñol (2001)
 Jan Schejbal (1974)
 Mila Segarra (1998)
 Rosa Serra i Rotés (1997)
 Maurici Serrahima (1977)
 Amadeu J. Soberanas i Lleó (1982)
 Jaume Sobrequès (1982 i 1986)
 Josep M. Solà i Camps (1977)
 Ferran Soldevila (1969)
 Pere Soler (1999)
 Joan Soler i Mata (1999)
 Bernat Sureda i Garcia (1999)
 Antoni Tàpies (1971)
 Josep Tarín-Iglésias (1988)
 Miquel Tarradell (1984)
 Joan-Josep Tharrats i Vidal (1995)
 Margarida Timó (1983)
 Josep Tomàs i Cabot (1987)
 Jaume Torras i Elias (1997)
 Joan Torrent i Fàbregas (1977 i 1986)
 Enric Tous i Carbó (1988)
 Josep Tremoleda i Roca (1979)
 Eliseu Trenc (2001)
 Joan Triadó i Font (1972, 1974, 1977, 1979 a 1984, 1986, 1993, 1998 i 2002)
 Josep Trueta i Raspall (1971, 1974 i 1976)
 Frederic Udina i Martorell (1979, 1987 i 1991)
 Helena Usandizaga (1980)
 Edmon Vallès (1977)
 Josep Vallverdú (1980 i 1991)
 Pilar Vélez (2001)
 Joaquim Ventalló (1985)
 Jordi Verrié (1979)
 Jaume Vidal i Alcover (1976 i 1979)
 Marc-Aureli Vila (1981 i 1986)
 Pau Vila i Dinarés (1971)
 Conrad Vilanou i Torrano (1999)
 Lluïsa Vilaseca (1984)
 Dan Wohlfeiler (1986)

